

शिक्षा नियमावली, २०५९

नेपाल राजपत्रमा प्रकाशित मिति

२०५९/२/१६

संशोधन

शिक्षा (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०६०

२०६०।३।२४

शिक्षा (दोस्रो संशोधन) नियमावली, २०६०

२०६०।१।२।१६

शिक्षा ऐन, २०२८ को दफा १९ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी श्री ५ को सरकारले देहायका नियमहरू बनाएको छ ।

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (१) यी नियमहरूको नाम “शिक्षा नियमावली, २०५९” रहेकोछ ।
(२) यो नियमावली तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।
२. परिभाषा: विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस नियमावलीमा,-
 - (क) “ऐन” भन्नाले शिक्षा ऐन, २०२८ सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ख) “मन्त्रालय” भन्नाले श्री ५ को सरकार, शिक्षा तथा खेलकूद मन्त्रालय सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ग) “विभाग” भन्नाले शिक्षा विभाग सम्भन्नु पर्छ ।
 - (घ) “महानिर्देशक” भन्नाले विभागको महानिर्देशक सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ङ) “निर्देशनालय” भन्नाले क्षेत्रीय शिक्षा निर्देशनालय सम्भन्नु पर्छ ।
 - (च) “निर्देशक” भन्नाले निर्देशनालयको निर्देशक सम्भन्नु पर्छ ।
 - (छ) “निरीक्षक” भन्नाले विद्यालयको निरीक्षण गर्न तोकिएको कर्मचारी सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ज) “व्यवस्थापन समिति” भन्नाले विद्यालय व्यवस्थापन समिति सम्भन्नु पर्छ ।
 - (झ) “परीक्षा” भन्नाले प्राथमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा, निम्न माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा वा माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ञ) “परीक्षा समिति” भन्नाले निम्न माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समिति वा माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समिति सम्भन्नु पर्छ ।
 - (ट) “शैक्षिक सत्र” भन्नाले विद्यालयमा अध्ययन अध्यापन गराइने वार्षिक अवधि सम्भन्नु पर्छ ।

- (ठ) “अनौपचारिक शिक्षा” भन्नाले नियम ४८ बमोजिम दिइने शिक्षा सम्भन्नु पर्छ ।
- (ड) “दूर शिक्षा” भन्नाले पत्राचार, श्रव्य, दृश्य, श्रव्य-दृश्य वा अन्य सञ्चार माध्यमबाट कुनै विषयमा दिइने शिक्षा सम्भन्नु पर्छ ।
- (ढ) “शिशु विकास केन्द्र” भन्नाले चार वर्ष पूरा नभएका बालबालिकालाई शारीरिक, मानसिक वा बौद्धिक शिक्षा दिनको लागि नियम ६७ बमोजिम खोलिएको शिशु विकास केन्द्र सम्भन्नु पर्छ ।
- (ण) “शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्” भन्नाले नियम ७२ बमोजिमको शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद् सम्भन्नु पर्छ ।
- (त) “प्रधानाध्यापक” भन्नाले नियम ९३ बमोजिम नियुक्त शिक्षक सम्भन्नु पर्छ ।
- (थ) “परिवार” भन्नाले शिक्षकसँग एकासगोलमा बस्ने तथा निज आफैले पालनपोषण गर्नु पर्ने पति, पत्नी, छोरा, धर्मपुत्र, अविवाहित छोरी वा धर्मपुत्री, बाबु, आमा वा सौतेनी आमा सम्भन्नु पर्छ र सो शब्दले पुरुष शिक्षकको हकमा निजको बाजे, बज्यै तथा महिला शिक्षकको हकमा निजको सासू, ससुरा समेतलाई जनाउँछ ।
- (द) “शिक्षक किताबखाना” भन्नाले नियम १२६ बमोजिमको विद्यालय शिक्षक किताब खाना सम्भन्नु पर्छ ।
- (ध) “शुल्क” भन्नाले विद्यालयले नियम १४६ बमोजिम विद्यार्थीसँग लिन पाउने शुल्क सम्भन्नु पर्छ ।
- (न) “सञ्चालक समिति” भन्नाले ऐनको दफा १२ग. बमोजिम गठन भएको ग्रामीण शिक्षा विकास कोष सञ्चालक समिति सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद- २

विद्यालय खोल्ने अनुमति वा स्वीकृति सम्बन्धी व्यवस्था

३. विद्यालय खोल्ने अनुमतिको लागि निवेदन दिनुपर्ने: (१) प्राथमिक विद्यालय, निम्नमाध्यमिक विद्यालय वा माध्यमिक विद्यालय खोल्न चाहनेले अनुमतिको लागि शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा कम्तीमा छ महिना अगावै गाउँ शिक्षा समिति वा नगरपालिकाको सिफारिश सहित अनुसूची-१ बमोजिमको ढाँचामा जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
(२) पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोल्न चाहनेले अनुमतिको लागि शैक्षिक सत्र शुरु हुनु भन्दा कम्तीमा दुई महिना अगावै अनुसूची- २ बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।
४. विद्यालय खोल्नको लागि पूरा गर्नु पर्ने पूर्वाधार: विद्यालय खोल्नको लागि अनुसूची-३ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा गरेको हुनु पर्नेछ ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

५. **विद्यालय खोल अनुमति दिने:** (१) विद्यालय खोलने सम्बन्धमा नियम ३ को उपनियम (१) बमोजिम निवेदन परेमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले निवेदनसाथ प्राप्त कागजात जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा त्यसरी खोलिने विद्यालयको लागि नियम ४ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा भएको देखिएमा प्राथमिक विद्यालय खोलन शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा तीस दिन अगावै अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा अनुमति दिनेछ, र निम्न माध्यमिक विद्यालय र माध्यमिक विद्यालयको हकमा ^१शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा कम्तीमा दुई महिना अगावै जिल्ला शिक्षा समितिको राय सहित प्राप्त निवेदन निर्देशक समक्ष पठाउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम अनुमति दिनु अघि वा निर्देशक समक्ष निवेदन पठाउनु अघि जिल्ला शिक्षा अधिकारीले प्रस्तावित विद्यालयको लागि नियम ४ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा भए नभएको सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नु गराउनु पर्नेछ ।

(३) निम्न माध्यमिक विद्यालय वा माध्यमिक विद्यालय खोलने अनुमतिको सम्बन्धमा उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा निर्देशकले निवेदन सहितको कागजात जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा प्रस्तावित विद्यालयको लागि नियम ४ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा भएको देखिएमा निवेदकलाई शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा तीस दिन अगावै विद्यालय खोलन अनुसूची-४ बमोजिमको ढाँचामा अनुमति दिनेछ ।

(४) नियम ३ को उपनियम (२) बमोजिम पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोलन निवेदन परेमा सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाले निवेदन साथ प्राप्त कागजात र प्रस्तावित विद्यालय भवनको आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा त्यसरी खोलिने विद्यालयको लागि नियम ४ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा भएको देखिएमा शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा तीस दिन अगावै विद्यालय खोलन अनुसूची-५ बमोजिमको ढाँचामा अनुमति दिनेछ ।

६. **विद्यालयले पालन गर्नु पर्ने शर्तहरू:** ऐन र यस नियमावलीमा अन्यथा लेखिए देखि बाहेक विद्यालयले पालन गर्नु पर्ने शर्तहरू देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक लागू गर्नु पर्ने,
- (ख) पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको स्वीकृति बिना थप पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री प्रयोग गर्न नहुने,
- (ग) राष्ट्रियताप्रति आँच आउने पाठ्य सामग्री भएको पाठ्यपुस्तक विद्यालयमा अध्यापन गर्न, गराउन नहुने,
- (घ) श्री ५ को सरकारले तोकेको न्यूनतम तलब रकममा नघटाई शिक्षकलाई तलब दिनु पर्ने,
- (ङ) अभिभावकको वार्षिक भेला गराई विद्यालयको आय व्यय, शैक्षिक उपलब्धि र आगामी शैक्षिक सत्रको कार्यक्रमको नियमित जानकारी गराउनु पर्ने,
- (च) नियम १७० बमोजिम आय व्ययको लेखा राख्नु पर्ने,
- (छ) विद्यालयले गरेको लगानीको प्रमाणको अभिलेख राख्नु पर्ने,

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

- (ज) नेपाल अधिराज्यको राष्ट्रिय एकता, सार्वभौमिकता तथा धार्मिक सहिष्णुतामा खलल पार्ने कुनै पनि क्रियाकलाप विद्यालयमा हुन नदिने,
- (झ) विद्यालयमा तोकिएको शिक्षक संख्यामा नघट्ने गरी प्रचलित कानून बमोजिम योग्यता पुगेको शिक्षकको व्यवस्था गर्नु पर्ने,
- (ञ) विद्यालयमा अतिरिक्त कार्यकलाप तथा अन्य कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने,
- (ट) विद्यालय तथा छात्रवासमा स्वस्थकर र नैतिक चरित्र निर्माणको वातावरण कायम गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- (ठ) आवासीय विद्यालयमा जिल्ला शिक्षा समितिले तोकिएको बमोजिम विद्यार्थीको लागि खाना तथा पौष्टिक आहारको गुणस्तर कायम गर्नु पर्ने,
- (ड) आवासीय विद्यालयले शुरुमा कम्तीमा दश प्रतिशत विद्यार्थीलाई आवासीय सुविधा पुर्याउनु पर्ने,
- (ढ) जिल्ला शिक्षा कार्यालयले दिएको निर्देशन अनुरूप काम गर्नु पर्ने,
- (ण) नियम ४ बमोजिमका पूर्वाधारहरु यथावत् राख्नु पर्ने,
- (त) मन्त्रालय वा सो अन्तर्गतका निकायले तोकेको ढाँचामा विद्यालयको शैक्षिक तथ्यांक तयार गरी जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने ।

७. **विद्यालय खोल्न स्वीकृति प्रदान गर्ने:** (१) नियम ५ को उपनियम (१) वा (३) बमोजिम अनुमति प्राप्त प्राथमिक, निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक विद्यालयले स्वीकृतिको लागि अनुसूची-६ बमोजिमको ढाँचामा जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले निरीक्षक वा अन्य अधिकृतद्वारा विद्यालयको जाँचबुझ गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम जाँचबुझ सम्बन्धी प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि जिल्ला शिक्षा अधिकारीले निवेदन साथ प्राप्त कागजात जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो विद्यालयले नियम ६ बमोजिमको शर्त पूरा गरेको देखिएमा जिल्ला शिक्षा समितिको स्वीकृति लिई प्राथमिक विद्यालयको हकमा अनुसूची-७ बमोजिमको ढाँचामा आफैले स्वीकृति दिनेछ र निम्न माध्यमिक विद्यालय र माध्यमिक विद्यालयको हकमा जिल्ला शिक्षा समितिको राय सहित प्राप्त निवेदन निर्देशक समक्ष पठाउनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम प्राप्त निवेदन सहितको कागजात जाँचबुझ गर्दा अनुमति प्राप्त विद्यालयले नियम ६ बमोजिमको शर्त पूरा गरेको देखिएमा निर्देशकले त्यस्तो विद्यालयलाई अनुसूची-७ बमोजिमको ढाँचामा स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।

(५) नियम ५ को उपनियम (४) बमोजिम अनुमति प्राप्त पूर्व प्राथमिक विद्यालयले स्वीकृतिको लागि अनुसूची-८ बमोजिमको ढाँचामा सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम प्राप्त निवेदन जाँचबुझ गर्दा त्यस्तो विद्यालयले नियम ६ बमोजिमको शर्त पूरा गरेको देखिएमा सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाले त्यस्तो विद्यालयलाई अनुसूची-९ बमोजिमको ढाँचामा स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।

(७) यस नियमावली बमोजिम पूर्व प्राथमिक विद्यालयको अनुमति वा स्वीकृति दिएको तीस दिनभित्र सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाले सोको जानकारी जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

८. **सञ्चालन भइरहेका विद्यालयको स्वीकृति सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) ऐन प्रारम्भ हुँदाका बखत संस्थागत विद्यालयको रूपमा सञ्चालन भइरहेको विद्यालयले ऐनले तोकेको म्यादभित्र सो विद्यालय कम्पनीमा सञ्चालन गर्ने भए कम्पनीमा दर्ता भएको प्रमाणपत्र र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्ने भए तत्सम्बन्धी विधान दर्ता भएको निस्सा समेत संलग्न गरी अनुसूची-१० बमोजिमको ढाँचामा महानिर्देशक समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा महानिर्देशकले सो निवेदन साथ प्राप्त कागजात जाँचबुझ गरी निवेदकलाई कम्पनी वा शैक्षिक गुठीको रूपमा विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुसूची- ११ बमोजिमको ढाँचामा स्वीकृति दिनेछ ।

९. **विदेशी शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धन गरी विद्यालय खोल्ने अनुमति वा स्वीकृति सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) ऐनको दफा ३ को उपदफा (८) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा उल्लेख भए बमोजिम विद्यालय खोल्न चाहनेले अनुमति वा स्वीकृतिको लागि मन्त्रालयले तोकेको ढाँचामा मन्त्रालय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कुनै निवेदन परेमा मन्त्रालयले निवेदनसाथ प्राप्त कागजात जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा निवेदनको व्यहोरा मनासिब देखिएमा निवेदकलाई विदेशी शिक्षण संस्थासँग सम्बन्धन गरी विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

तर श्री ५ को सरकारसँग सम्झौता भएकोमा बाहेक एउटा कुटनैतिक नियोगको सिफारिशमा एक भन्दा बढी विद्यालय खोल्न अनुमति वा स्वीकृति दिइने छैन ।

१०. **धरौटी राख्नु पर्ने:** विद्यालय खोल्ने अनुमति लिँदा विद्यालय संचालनको सुरक्षण वापत देहाय बमोजिमको रकम ^४..... धरौटीको रूपमा राख्नु पर्नेछ:

(क) माध्यमिक विद्यालयको लागि - दुई लाख रुपैयाँ

(ख) निम्न माध्यमिक विद्यालयको लागि - एक लाख पचास हजार रुपैयाँ

(ग) प्राथमिक विद्यालयको लागि - पचास हजार रुपैयाँ

तर निजामती सेवा नियमावली, २०५० को नियम ८० बमोजिम “क” वर्गमा पर्ने भनी उल्लेख भएका स्थानहरूमा विद्यालय खोल्दा उल्लेखित रकमको आधा रकम धरौटी लाग्नेछ ।

^५१०क. **धरौटी रकम मुद्दती खातामा जम्मा गरिने :** (१) नियम १० बमोजिम राखिएको धरौटी वापतको रकम जिल्ला शिक्षा कार्यालयले तोकिएको बैंकमा विद्यालयको नाममा मुद्दती खाता खोली जम्मा गरिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम बैंकमा जम्मा गरिएको रकमबाट प्राप्त भएको व्याजको रकम विद्यालयको काममा खर्च गर्न सकिनेछ ।

^४ पहिलो संशोधनद्वारा भिकिएको ।

^५ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको खाताको सञ्चालन व्यवस्थापन समितिले तोकेको व्यक्ति र जिल्ला शिक्षा अधिकारीले तोकेको कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

११. **शैक्षिक गुठी सम्बन्धी व्यवस्था :** (१) शैक्षिक गुठीको रूपमा विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहनेले शैक्षिक गुठी सम्बन्धी विधान बनाई सम्बन्धित निर्देशनालयमा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

(२) शैक्षिक गुठी निजी र सार्वजनिक गरी दुई किसिमले दर्ता गर्न सकिनेछ ।

तर ऐनको दफा ३ को उपदफा (६) मा उल्लेखित विद्यालय सञ्चालन गर्न निजी गुठी दर्ता गर्न सकिने छैन ।

∇(२क) उपनियम (२) को प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कुनै व्यक्ति वा संस्थाले निजी गुठीको रूपमा विद्यालय संचालन गर्ने गरी कुनै विद्यालयलाई भवन वा जग्गा दानदातव्य दिएमा त्यस्तो विद्यालय निजी गुठीको रूपमा संचालन गर्न सकिनेछ ।

(३) शैक्षिक गुठी सम्बन्धी विधानमा देहायका कुराहरु खुलाएको हुनु पर्नेछ:-

(क) विद्यालयको नाम र ठेगाना,

(ख) शैक्षिक गुठीका संस्थापकको नाम र ठेगाना,

(ग) शैक्षिक गुठीका गुठीयार तथा गुठीयारको मुख्य भई काम गर्ने व्यक्तिको नाम, नियुक्ति प्रकृया र कार्यकाल,

(घ) गुठीयारको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा निजहरुले पाउने सुविधा,

(ङ) शैक्षिक गुठीमा रहेको घर जग्गा, आम्दानी, ऋण तथा अन्य सम्पत्तिको विवरण,

(च) आवश्यक अन्य कुराहरु ।

(४) सार्वजनिक शैक्षिक गुठीमा सम्बन्धित विद्यालयका संस्थापक, प्रधानाध्यापक र मन्त्रालयले तोकेको व्यक्ति तथा निजी शैक्षिक गुठीमा सम्बन्धित विद्यालयका संस्थापक वा निजले तोकेको व्यक्ति पदेन गुठीयार हुनेछ ।

(५) सार्वजनिक शैक्षिक गुठीमा कम्तीमा पाँच जना र निजी शैक्षिक गुठीमा संस्थापकले चाहेक बमोजिमका व्यक्ति गुठियार हुनेछन् ।

(६) सार्वजनिक शैक्षिक गुठीको गुठियारमा सरकारी प्रतिनिधि, स्थानीय निकायका प्रतिनिधि र अभिभावकहरु मध्येबाट कम्तीमा एक एक जना सदस्य राख्नु पर्नेछ ।

(७) उपनियम (६) बमोजिम शैक्षिक गुठीमा प्रतिनिधित्व गर्ने सरकारी प्रतिनिधि जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट तोकिएको छ ।

(८) यस नियम बमोजिम स्थापना गरिएको शैक्षिक गुठीले यस नियमावली र अन्य प्रचलित कानून बमोजिम आफ्नो कार्य संचालन गर्नेछ ।

१२. **विद्यालयको सञ्चालन:** विद्यालयको सञ्चालन ऐन तथा यस नियमावलीमा लेखिए बमोजिम हुनेछ ।

∇ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

१३. विद्यालयको कक्षा थप सम्बन्धी व्यवस्था: (१) कुनै विद्यालयले कक्षा थप गर्न चाहेमा शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा कम्तीमा तीन महिना अगाडि जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष निवेदन गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन परेमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले थप हुने कक्षाको लागि यस नियमावली बमोजिमको पूर्वाधार पूरा भए नभएको सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा पूर्वाधार पूरा गरेको देखिएमा विद्यालयको नक्साङ्कनको विपरित नहुने गरी शैक्षिक सत्र शुरु हुनुभन्दा कम्तीमा तीस दिन अघि प्राथमिक विद्यालयमा वर्षमा एक कक्षाका दरले आफैले थप गर्न अनुमति दिन सक्नेछ र निम्न माध्यमिक विद्यालय र माध्यमिक विद्यालयमा कक्षा थप गर्न आफ्नो राय सहित प्राप्त निवेदन ^१शैक्षिक सत्र शुरु हुनु भन्दा कम्तीमा २ महिना अगावै निर्देशक समक्ष पठाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम निवेदन प्राप्त भएमा निर्देशकले आवश्यक जाँचबुझ गरी शैक्षिक सत्र शुरु हुनु भन्दा कम्तीमा तीस दिन अगाडि वर्षमा एक कक्षा थप गर्न सक्नेछ ।

^१(३क) उपनियम (२) वा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कुनै विद्यालयले आफ्नै स्रोतबाट व्यहोर्ने गरी एकै पटक विद्यालयको तह थप गर्न व्यवस्थापन समितिको सिफारिससाथ निवेदन दिएमा र प्राप्त निवेदन जाँचबुझ गर्दा मनासिव देखिएमा त्यस्तो विद्यालयमा एकै पटक तह थप गर्न अनुमति दिन सकिनेछ ।

(४) नियम ४ बमोजिम पूर्वाधार पूरा गरेको देखिएमा संस्थागत विद्यालयलाई एक तह संचालन गर्ने र यो नियमावली लागू नहुँदैदेखि चलिरहेका कक्षाहरु संचालन गर्ने अनुमति एकै पटक दिन सकिनेछ ।

^१(५) उपनियम (३क) र (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि माध्यमिक तहको अनुमति एकै पटक दिन सकिने छैन ।

परिच्छेद- ३

महानिर्देशक, निर्देशक, जिल्ला शिक्षा अधिकारी तथा निरीक्षकको

काम, कर्तव्य र अधिकार

१४. महानिर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार: महानिर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्य कुराको अतिरिक्त देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न निर्देशनालय तथा जिल्ला शिक्षा कार्यालयलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
- (ख) निर्देशकहरुको काममा समन्वय कायम गर्ने,
- (ग) शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आवश्यकतानुसार समिति, उपसमिति वा कार्यटोली गठन गर्ने,

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

- (घ) शिक्षकहरुको प्रशासन, व्यवस्थापन तथा शैक्षिक विकास सम्बन्धी कार्य गर्ने गराउने,
- (ङ) विद्यालयको शैक्षिक कार्यक्रम तयार गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (च) मन्त्रालयबाट तय गरिएका नीति नियमहरु कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (छ) विभागद्वारा सञ्चालित शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने र प्रत्येक दुई महिनामा सोको प्रतिवेदन मन्त्रालय तथा सम्बन्धित निकायमा पठाउने,
- (ज) माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत तथा प्राथमिक शिक्षा र शिशु विकास केन्द्रको कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- (झ) निर्देशक तथा जिल्ला शिक्षा अधिकारीको कामको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
- (ञ) विद्यालयमा आर्थिक व्यवस्था पारदर्शी तथा सुनिश्चित गर्न वस्तुगत आधार तथा मापदण्ड बनाइ लागू गर्ने गराउने,
- (ट) मन्त्रालयले तोके बमोजिमका अन्य काम गर्ने गराउने ।

१५. निर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार: निर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्य कुराको अतिरिक्त देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) शैक्षिक योजना तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ख) विद्यालयको निरीक्षण गर्ने गराउने,
- (ग) जिल्ला शिक्षा अधिकारीहरुको काममा समन्वय कायम गर्ने,
- (घ) जिल्ला शिक्षा अधिकारीहरुको कामको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
- (ङ) शिक्षाको गुणस्तर अभिवृद्धि गर्नको लागि शिक्षकलाई आवश्यकतानुसार तालीमको व्यवस्था गर्ने गराउने,
- (च) विद्यालयको अन्तिम परीक्षाको अभिलेख, प्रश्नपत्र र उत्तरपुस्तिका भिकाई जाँच गर्ने, विद्यालयमा शिक्षाको स्तर बृद्धि भए नभएको सम्बन्धमा अभिलेख राख्ने तथा सो सम्बन्धमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
- (छ) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरुको नाम, थर, जन्म मिति प्रचलित कानून बमोजिम सच्याउने,
- (ज) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण गरेका विद्यार्थीहरुलाई अस्थायी, स्थानान्तर प्रमाणपत्र दिने,
- (झ) जिल्ला शिक्षा समितिबाट माग भई आएको शिक्षक दरवन्दी सम्बन्धमा आवश्यक जाँचवुझ गरी आफ्नो राय विभाग र मन्त्रालय समक्ष पठाउने,

- (ज) प्राथमिक निम्न माध्यमिक तथा माध्यमिक विद्यालयमा लेखा परीक्षण गराउन लेखा परीक्षकको सूची तयार गरी जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने तथा त्यसको अनुगमन गर्ने गराउने,
- (ट) अनौपचारिक शिक्षाको लागि आवश्यक तालीम, निरीक्षण तथा अनुगमनको व्यवस्था गर्ने गराउने,
- (ठ) शिक्षक तालीम कार्यक्रमहरूको समन्वय, निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने,
- (ड) सरकारी तथा गैरसरकारी शैक्षिक परियोजनाहरूको निरीक्षण तथा समन्वय गर्ने,
- (ढ) निरीक्षकको प्रतिवेदन बमोजिम काम भए नभएको सम्बन्धमा प्रत्येक तीन महिनामा अनुगमन गर्ने तथा त्यसको प्रतिवेदन विभाग र मन्त्रालयमा पठाउने,
- (ण) निर्देशनालयको कामको प्रगति विवरण प्रत्येक दुई महिनामा विभाग र मन्त्रालयमा पठाउने,
- (त) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिबाट निर्देशित वा प्रत्यायोजित कार्य गर्ने,
- (थ) आयोगबाट निर्देशित वा प्रत्यायोजित काम गर्ने गराउने,
- (द) मन्त्रालय तथा विभागले तोके बमोजिमका अन्य कार्यहरू गर्ने गराउने ।

१६. **जिल्ला शिक्षा अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार:** जिल्ला शिक्षा अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्य कुराको अतिरिक्त देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) जिल्लामा शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ख) शिक्षा सम्बन्धी नगर स्तरीय योजना नगर परिषद्बाट र जिल्ला स्तरीय योजना जिल्ला शिक्षा समिति र जिल्ला परिषद्बाट पारित गराई कार्यान्वयन गर्ने,
- (ग) विद्यालय, प्राविधिक शिक्षालय र शिशु विकास केन्द्र सम्बन्धी अभिलेख तयार गरी प्रत्येक वर्ष निर्देशनालय, विभाग र मन्त्रालयमा पठाउने,
- (घ) शिक्षाको गुणस्तर बढाउनको लागि प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरूको समय समयमा बैठक, गोष्ठी वा तालीमको व्यवस्था गर्ने,
- (ङ) निम्न माध्यमिक शिक्षाको अन्तमा लिइने परीक्षा सञ्चालन गर्ने,
- (च) विद्यालयको अन्तिम परीक्षाको अभिलेख, प्रश्नपत्र र उत्तरपुस्तिका भिकाई जाँच गर्ने, विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर बृद्धि भए नभएको सम्बन्धमा मूल्याङ्कन गरी अभिलेख राख्ने तथा सो सम्बन्धमा सुधारका आवश्यक अन्य काम गर्ने,

^४ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

- (छ) ऐन तथा यस नियमावली बमोजिम विद्यालयहरु सञ्चालन भए नभएको जाँचबुझ गर्ने तथा त्यस्ता विद्यालयमा शिक्षाको गुणस्तर बढाउनु, सुधार गर्न वा विद्यालय बन्द गर्नु पर्ने नपर्ने सम्बन्धमा निरीक्षण गरी विद्यालयको स्तर बढाउनु, सुधार गर्नु वा विद्यालय बन्द गर्नु पर्ने भएमा तत्सम्बन्धी कारवाही गर्ने,
- (ज) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको लागि रजिष्ट्रेशन फाराम भरेका विद्यार्थीको नाम, थर, उमेर प्रचलित कानून बमोजिम संशोधन गर्ने,
- (झ) आयोगबाट नियुक्ति वा बहुवाको लागि सिफारिश भई आएका शिक्षकलाई विद्यालयमा नियुक्ति गर्ने,
- (ञ) सामुदायिक विद्यालयमा कार्यरत शिक्षकको नोकरी विवरण तथा अन्य अभिलेख अद्यावधिक गरी राख्ने,
- (ट) विद्यालयका शिक्षकहरुको कामको मूल्याङ्कन गर्ने तथा सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकको त्यस्तो मूल्याङ्कन सम्बन्धी विवरण आयोगमा पठाउने,
- (ठ) विद्यालय र शिशु विकास केन्द्रको निरीक्षण गर्ने गराउने,
- (ड) मन्त्रालयले तोकिए बमोजिम सामुदायिक तथा संस्थागत विद्यालयहरुको समूह विभाजन गरी स्रोत केन्द्र निर्धारण गर्ने र स्रोतकेन्द्रबाट विद्यालयको निरीक्षण, शिक्षकको तालीम तथा अन्य शैक्षिक क्रियाकलाप गर्ने गराउने,
- (ढ) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा नियमित र मर्यादित ढङ्गबाट सञ्चालन गर्ने गराउने,
- (ण) सामुदायिक विद्यालयको लागि वितरण गरिएका दरबन्दी शैक्षिक सत्रको सुरुमा मिलान गर्ने र मिलान गरिएका शिक्षक दरबन्दी सम्बन्धी विवरण मन्त्रालयमा पठाउने,
- ^१(ण१) सामुदायिक विद्यालयको स्थायी शिक्षकको राजीनामा स्वीकृत गर्ने ।
- (त) निरीक्षकलाई विद्यालय निरीक्षणमा पठाउने र निरीक्षकले विद्यालय निरीक्षण गरे नगरेको यकिन गर्न स्थलगत निरीक्षण गर्ने,
- (थ) निरीक्षक तथा स्रोत केन्द्रले विद्यालयको निरीक्षण गरे नगरेको अनुगमन गर्ने,
- (द) ग्रामीण शिक्षा विकास कोषबाट विद्यालयलाई निकास भएकै रकम सदुपयोग भए नभएको अनुगमन गरी सोको प्रतिवेदन सञ्चालक समितिमा पठाउने,
- (ध) विद्यालयले स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागू गरे नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण गर्ने गराउने,

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

- (न) विद्यालयमा लागू गरिएको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तकका सम्बन्धमा सुधार गर्नु पर्ने र निःशुल्क पाठ्यपुस्तकको वितरण प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउने विषयमा व्यवस्थापन समिति तथा शिक्षकको राय लिई पाठ्यक्रम विकास केन्द्र समक्ष सुझाव पठाउने तथा सो सम्बन्धमा अन्य आवश्यक कार्य गर्ने गराउने,
- (प) निर्देशनालयबाट प्राप्त सूचीमा उल्लेख भएका लेखा परीक्षकबाट विद्यालयको लेखा परीक्षण गराउने,
- (फ) जिल्लाको वार्षिक शैक्षिक तथ्यांक संकलन, विश्लेषण र प्रकाशन गर्ने,
- (ब) प्रत्येक दुई महिनामा शैक्षिक योजनाको प्रगति प्रतिवेदन निर्देशनालय र विभागमा पठाउने,
- (भ) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकहरूको तलवी प्रतिवेदन पारित गराउने,
- (म) विद्यालयको वार्षिक शैक्षिक कार्यक्रमको नियमित रूपमा अनुगमन गरी सो अनुसार गर्ने गराउने,
- (य) विद्यालय निरीक्षकले दिएको निरीक्षण प्रतिवेदन उपर कारबाही गर्ने र त्यसको विवरण प्रत्येक दुई महिनामा निर्देशनालयमा पठाउने,
- (र) आयोगबाट निर्देशित वा प्रत्यायोजित कार्य गर्ने गराउने,
- (ल) मन्त्रालय, विभाग तथा निर्देशनालयबाट तोके बमोजिम अन्य काम गर्ने गराउने ।

१७. **निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार:** निरीक्षकको काम, कर्तव्य र अधिकार अन्य कुराको अतिरिक्त देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) प्रत्येक महिनामा कम्तीमा एक पटक विद्यालयको निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने, गराउने र त्यसरी निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण गर्ने क्रममा प्रधानाध्यापक र व्यवस्थापन समितिसँग छलफल गरी छलफल भएको कुरा र निरीक्षण तथा सुपरिवेक्षण सम्बन्धी व्यहोरा विद्यालयको निरीक्षण पुस्तिकामा जनाउने तथा जनाउन लगाउने,
- (ख) ऐन र यस नियमावली बमोजिम विद्यालय नियमित रूपले सञ्चालन भए नभएको, त्यस्तो विद्यालयमा भौतिक साधन र शिक्षक पर्याप्त भए नभएको, उपलब्ध साधनको अधिकतम सदुपयोग भए नभएको र निर्धारित स्तर बमोजिम पठनपाठन भए नभएको सम्बन्धमा प्रधानाध्यापक, शिक्षक-अभिभावक संघ र शिक्षकसँग विचार विमर्श गरी सो अनुरूप भएको नदेखिएमा सुधार गर्न लगाउने,
- (ग) विद्यालय निरीक्षण सम्बन्धी प्रतिवेदन प्रत्येक महिना गाउँ शिक्षा समिति वा नगरपालिका र जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष पठाउने,
- (घ) विद्यालयको विकासको लागि व्यवस्थापन समिति तथा स्थानीय शिक्षाप्रेमीहरूसँग सम्पर्क तथा आवश्यक सरसल्लाह र अर्न्तक्रिया गर्ने,

- (ड) नमूना शिक्षण गर्ने प्रयोजनको लागि समय-समयमा प्रधानाध्यापक सहित शिक्षकको बैठक बोलाई समस्या समाधानको लागि आवश्यक काम गर्ने,
- (च) शिक्षकहरुको कार्य क्षमताको मूल्याङ्कन गरी त्यसको अभिलेख राख्ने,
- (छ) विद्यालयको शैक्षिक स्तर बृद्धि गर्न प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षहरुको गोष्ठी गर्ने,
- (ज) परीक्षा समितिको निर्देशन बमोजिम परीक्षा सञ्चालन गर्ने गराउने,
- (झ) विद्यालयको शैक्षिक तथा आर्थिक अभिलेख दुरुस्त भए नभएको निरीक्षण गर्ने गराउने,
- (ञ) आफ्नो क्षेत्रभित्रका शैक्षिक तथ्याङ्क सङ्कलन तथा विश्लेषण गरी जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने,
- (ट) शिक्षकलाई तालीमको लागि सिफारिश गर्ने,
- (ठ) व्यवस्थापन समितिको बैठक नियमित रूपले बसे नबसेको जाँचबुझ गरी नबसेको भए बैठक बोलाउन प्रधानाध्यापकलाई निर्देशन दिने,
- (ड) विद्यालय संचालन सम्बन्धमा प्रधानाध्यापक तथा व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
- (ढ) स्रोत व्यक्तिको कामको अनुगमन गरी प्रत्येक महिना गाउँ शिक्षा समिति र जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा प्रतिवेदन पेश गर्ने,
- (ण) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको विदाको अभिलेख शैक्षिक सत्रको अन्त्यमा प्रमाणित गर्ने र विद्यालयमा राख्न लगाउने,
- (त) शिक्षकहरुको हाजिरी अभिलेख दुरुस्त भए नभएको छड्के जाँच वा निरीक्षण गरी अनुपस्थित शिक्षकको हकमा हाजिरी पुस्तिकामा गयल जनाई सोको जनाउ सम्बन्धित विद्यालय व्यवस्थापन समिति, गाउँ शिक्षा समिति र जिल्ला शिक्षा अधिकारी समेतलाई दिने,
- (थ) जिल्ला शिक्षा अधिकारीले तोके बमोजिम अन्य कार्य गर्ने र गराउने ।

परिच्छेद- ४

जिल्ला शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि

१८. जिल्ला शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: ऐनमा लेखिए देखि बाहेक जिल्ला शिक्षा समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) स्वीकृत शैक्षिक योजना अनुरूप विद्यालयको शैक्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गराउने,
- (ख) जिल्लामा स्वस्थ शैक्षिक वातावरण कायम राख्न तथा शिक्षाको गुणस्तर बृद्धि गर्न व्यवस्थापन समिति मार्फत शैक्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयन गराउने,

- (ग) श्री ५ को सरकारको स्वीकृत नीति र निर्देशन अनुरूप अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन सम्बन्धी आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- (घ) विद्यालयलाई आर्थिक सहायता उपलब्ध गराउने तथा त्यस्तो सहायताको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिश गर्ने,
- (ङ) शिक्षक तथा विद्यार्थी कल्याणको लागि आवश्यक कार्यक्रम बनाउने,
- (च) विद्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा गर्न तथा विद्यालयको समृद्धिको लागि आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
- (छ) जिल्लास्तरमा शिक्षा सम्बन्धी विषयमा सेमिनार, सम्मेलन वा प्रदर्शनीको आयोजना गर्ने,
- (ज) विद्यालयको विकासको लागि सञ्चालित शैक्षिक कार्यक्रमलाई सहयोग गर्ने,
- (झ) विद्यालयको लेखापरीक्षण सम्बन्धमा लेखापरीक्षकले दिएको प्रतिवेदन अनुसार आवश्यक कारवाही गर्ने गराउने,
- (ञ) विद्यालयलाई आर्थिक रूपमा आत्मनिर्भर गराउन प्रयत्न गर्ने,
- (ट) विद्यालय बन्द गर्ने सबन्धमा स्वीकृति दिने,
- (ठ) शैक्षिक क्यालेण्डर बनाई विद्यालय सञ्चालन गर्न गाउँ शिक्षा समिति र व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिने,
- (ड) जिल्लास्तरीय खेलकूद, स्काउट तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमको सञ्चालन तथा विकासको लागि आर्थिक स्रोत जुटाउने र प्राप्त रकम खर्च गर्ने ।

१९. जिल्ला शिक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि: (१) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठक सामान्यतया महिनामा एक पटक बस्नेछ ।

(२) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठक सो समितिको अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य-सचिवले बोलाउनेछ ।

(३) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जिल्ला शिक्षा समितिका एक तिहाई सदस्यले लिखित अनुरोध गरेमा सदस्य-सचिवले जहिलेसुकै पनि जिल्ला शिक्षा समितिको बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

(४) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठकमा छलफल हुने विषय सूची सो समितिको सदस्य-सचिवले साधारणतः तीन दिन अगावै सदस्यहरूलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) जिल्ला शिक्षा समितिका तत्काल कायम रहेका पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरू उपस्थित भएमा जिल्ला शिक्षा समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(६) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफुहरूमध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(७) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।

(८) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(९) जिल्ला शिक्षा समितिको बैठकमा भाग लिए वापत सो समितिका सदस्यहरूले जिल्ला शिक्षा कोषबाट मन्त्रालयले तोके बमोजिम बैठक भत्ता पाउनेछन् ।

२०. जिल्ला शिक्षा समिति विघटन गर्न सक्ने : देहायका अवस्थामा श्री ५ को सरकारले जिल्ला शिक्षा समिति विघटन गर्न सक्नेछ:-

(क) विद्यालयको हित विपरीत हुने गरी कुनै काम गरेमा,

(ख) ऐन तथा यस नियमावलीले दिएको अधिकारको दुरुपयोग गरेमा, वा

(ग) ऐन तथा यस नियमावली विपरीत कुनै कार्य गरेमा ।

तर त्यसरी विघटन गर्न अघि जिल्ला शिक्षा समितिलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

परिच्छेद- ५

गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि

२१. गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: गाउँ शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) बालबालिकालाई कम्तीमा प्राथमिक शिक्षासम्मको अध्ययन गराउन प्रोत्साहन गर्ने,

(ख) विद्यालयमा भर्ना भएका वा नभएका बालबालिका लगायत अन्य व्यक्तिको उमेर, जात, लिङ्ग समेतको आधारमा विवरण बनाई अद्यावधिक गराइ राख्ने,

(ग) विद्यालयको शैक्षिक योजना सम्बन्धी अभिलेख अद्यावधिक गराई राख्ने तथा त्यस्तो योजनाको अनुगमन गरी सम्बन्धित निकायमा सुझाव पठाउने,

(घ) व्यवस्थापन समितिलाई स्थानीय स्रोत, साधनको पहिचान र परिचालनमा सहयोग पुऱ्याउने तथा विद्यालयलाई प्राप्त स्रोतको बाँडफाँड गर्ने,

(ङ) गरीबीको रेखामुनि रहेका परिवारको लगत राखी त्यस्ता परिवारका बालबालिकालाई शिक्षामा सहभागिता गराउन आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,

(च) व्यवस्थापन समितिको कार्यमा समन्वय गर्ने तथा शिक्षाको गुणात्मक विकासको लागि विद्यालयको सुपरिवेक्षण र अनुगमन गरी

प्रधानाध्यापक, शिक्षक लगायत व्यवस्थापन समितिलाई आवश्यक सुभावा र सहयोग गर्ने,

- (छ) विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम, तालीम, गोष्ठी, सेमिनार तथा कार्यशाला सञ्चालन गर्ने,
- (ज) विद्यालयको भौतिक स्थितिको अध्ययन गरी रकम निकासको लागि सञ्चालक समितिमा अनुरोध गर्ने,
- (झ) विद्यालयमा स्वच्छ शैक्षिक वातावरण तयार गर्ने,
- (ञ) गाउँ शिक्षा योजना बनाई गाउँ परिषद्बाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गर्ने,
- (ट) सम्बन्धित गाउँ क्षेत्र भित्रका शिक्षित जनशक्तिको अभिलेख राख्ने,
- (ठ) शिक्षकको कार्यदक्षताको आधारमा पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने,
- (ड) विद्यालयको लागि आवश्यक साधन स्रोत जुटाउने र परिचालन गर्ने,
- (ढ) विद्यालयको आवश्यकता सम्बन्धमा विद्यालयको नक्साङ्कन समेतलाई विचार गरी विद्यालय स्थापना गर्न सिफारिश गर्ने,
- (ण) विद्यालय स्तरीय अन्तर खेलकूद तथा अतिरिक्त शैक्षिक क्रियाकलापको विकास तथा सञ्चालन गराउने र सोको लागि पुरस्कारको व्यवस्था गर्ने ।

२२. गाउँ शिक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि: (१) गाउँ शिक्षा समितिको बैठक तीन महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।

(२) गाउँ शिक्षा समितिको बैठक सो समितिको अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य-सचिवले बोलाउनेछ ।

(३) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि गाउँ शिक्षा समितिका एक तिहाई सदस्यले लिखित अनुरोध गरेमा सदस्य-सचिवले जहिलेसुकै पनि गाउँ शिक्षा समितिको बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

(४) गाउँ शिक्षा समितिको बैठकमा छलफल हुने विषय सूची सदस्य-सचिवले साधारणतः तीन दिन अगावै सदस्यहरुलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) गाउँ शिक्षा समितिका तत्काल कायम रहेका पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरु उपस्थित भएमा गाउँ शिक्षा समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(६) गाउँ शिक्षा समितिको बैठकको अध्यक्षता अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा गाउँ शिक्षा समितिको बैठकमा उपस्थित सदस्यहरुले आफुहरुमध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(७) गाउँ शिक्षा समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकमा अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।

(द) गाउँ शिक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- ६

व्यवस्थापन समितिको सदस्यको छनौट, काम, कर्तव्य र अधिकार

तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि

२३. व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष तथा सदस्य छनौट सम्बन्धी व्यवस्था: (१) प्रधानाध्यापकले ऐनको दफा १२ को उपदफा (१) को खण्ड (क) र (ख) बमोजिम सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष र सदस्यहरु छनौट गर्ने प्रयोजनको लागि शैक्षिक सत्र शुरु भएको तीस दिनभित्र कम्तीमा सात दिनको सूचना दिई अभिभावकको भेला गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम अभिभावकलाई भेला गराउनु तीन दिन अघि प्रधानाध्यापकले अभिभावकको नामावली विद्यालयमा सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम अध्यक्ष र सदस्यहरु छान्ने सम्बन्धमा अभिभावकहरुलाई सहयोग गर्नको लागि प्रधानाध्यापकले आफ्नो संयोजकत्वमा निरीक्षक र अन्य विद्यालयको एकजना शिक्षक रहने गरी तीन सदस्यीय छनौट सहयोग समिति गठन गर्नेछ, र सो समितिले तोकेको कार्यविधि अनुसार अभिभावकहरुले अध्यक्ष र सदस्यहरुको छनौट गर्नु पर्नेछ ।

२३क. राजीनामा स्वीकृत गर्ने अधिकारी : व्यवस्थापन समितिका सदस्यको राजिनामा सो समितिका अध्यक्षले र व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षको राजिनामा सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले स्वीकृत गर्नेछ ।

२४. अभिभावक राख्न नहुने: विद्यालयले विद्यार्थीका बाबु, आमा ^६दाजु,भाई, दिदी, बहिनी, बाजे, बज्यै वा विद्यार्थीको पालन पोषण गर्ने र पठन पाठनको व्यवस्था मिलाउने व्यक्ति बाहेक अन्य व्यक्तिलाई अभिभावकको रूपमा राख्न हुँदैन ।

२५. सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) ऐनमा लेखिए देखि बाहेक सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख, निरीक्षण र व्यवस्थापन गर्ने,
- (ख) विद्यालयको लागि चाहिने आर्थिक स्रोत जुटाउने,
- (ग) शिक्षकलाई तालीमको लागि छनौट गर्ने,
- (घ) तालीममा जाने शिक्षकलाई तालीमबाट फर्केपछि कम्तीमा तीन वर्ष विद्यालयमा सेवा गर्नु पर्ने सम्बन्धमा शर्तहरु निर्धारण गरी कबुलियतनामा गराउने,
- (ङ) शिक्षकहरुको सेवाको सुरक्षा र सम्बर्द्धन गर्ने,

^६ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

- (च) विद्यालयको स्रोतबाट बेहोर्ने गरी शिक्षक तथा कर्मचारी नियुक्त गर्ने र त्यसरी नियुक्त शिक्षक तथा कर्मचारीलाई श्री ५ को सरकारले समान तहका शिक्षक तथा कर्मचारीलाई तोकिएको तलब स्केलमा नघटाई तलब भत्ता खुवाउने,
- (छ) श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत भएको दरवन्दीको शिक्षक पद रिक्त हुन आएमा स्थायी पूर्तिको लागि सो पद रिक्त भएका मितिले पन्ध्र दिनभित्र जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा लेखी पठाउने,
- (ज) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको हाजिरी जाँच गरी गयल हुने शिक्षक वा कर्मचारी उपर आवश्यक कारवाही गर्ने तथा आवश्यकतानुसार आफ्नो राय सहितको प्रतिवेदन कार्यवाहीको लागि जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने,
- (झ) विद्यालयको शैक्षिक स्तर वृद्धि गर्न आवश्यक सामान तथा शैक्षिक सामग्रीहरूको व्यवस्था गर्ने,
- (ञ) श्री ५ को सरकारबाट सञ्चालन हुने विभिन्न कार्यक्रमहरूमा विद्यालयलाई सरिक गराउने,
- (ट) विद्यार्थीहरूको पालना गर्नु पर्ने आचार सहित बनाई लागू गर्ने,
- (ठ) शिक्षकहरूको अभिलेख अध्यावधिक गराई राख्ने,
- (ड) प्रत्येक वर्ष विद्यालयका चन्दादाता र अभिभावकहरूको भेला गराई विद्यालयको अघिल्लो शैक्षिक वर्षको आय, व्यय तथा शैक्षिक उपलब्धि र आगामी वर्षको शैक्षिक कार्यक्रमको सम्बन्धमा जानकारी गराउने,
- (ढ) शिक्षकलाई गरिएको विभागीय कारवाहीको जानकारी जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष पठाउने,
- (ण) विद्यार्थीलाई उपलब्ध गराईएको छात्रवृत्ति बापतको रकम सोधभर्नाको लागि सम्बन्धित निकायमा माग गर्ने,
- (त) निरीक्षकले विद्यालयको छड्के जाँच वा निरीक्षण गर्दा हाजिरी पुस्तिकामा गयल जनाएकोमा त्यस्तो गयल बापत तलब कट्टी गर्ने,
- (थ) व्यवस्थापन समितिको सचिवालय विद्यालय भवनमा राख्ने तथा विद्यालयको कागजपत्र र अभिलेख सुरक्षित गर्ने,
- (द) जिल्ला शिक्षा कार्यालयले दिएको निर्देशन अनुरूप काम गर्ने ।

(२) व्यवस्थापन समितिले आफ्नो अधिकार मध्ये आवश्यकतानुसार केही अधिकार व्यवस्थापन समितिको सदस्य-सचिवलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

२६. **संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:** (१) ऐनमा लेखिए देखि बाहेक संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) विद्यालयको शैक्षिक गुठीका गुठीयार वा कम्पनीका सञ्चालकसँग समन्वय गरी विद्यालयको सञ्चालन, रेखदेख, निरीक्षण र व्यवस्थापन गर्ने,
- (ख) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीको सेवाको सुरक्षा र सम्बर्द्धन गर्ने,
- (ग) विद्यार्थीहरुलाई परीक्षामा सामेल गराउने,
- (घ) श्री ५ को सरकारवाट सञ्चालित विभिन्न कार्यक्रममा विद्यालयलाई सरिक गराउने,
- (ङ) प्रत्येक वर्ष विद्यालयका चन्दादाता र अभिभावकहरुको भेला गराई विद्यालयको अघिल्लो शैक्षिक वर्षको आय, व्यय तथा शैक्षिक उपलब्धि र आगामी वर्षको शैक्षिक कार्यक्रमको सम्बन्धमा जानकारी गराउने,
- (च) विद्यालयमा नियुक्त शिक्षक तथा कर्मचारीलाई आवश्यक सुविधा उपलब्ध गराउने,
- (छ) शिक्षक तथा कर्मचारी कल्याण कोषको व्यवस्था गर्ने,
- (ज) खण्ड (छ) बमोजिमको कोषमा जम्मा भएको रकम सोही खण्डमा उल्लिखित काममा मात्र खर्च गर्ने,
- (झ) आफ्नो आचरण अनुसार काम नगर्ने शिक्षक तथा कर्मचारीलाई विभागीय सजाय गर्ने,
- (ञ) जिल्ला शिक्षा कार्यलयवाट खटिइ आएको लेखा परीक्षकवाट विद्यालयको लेखापरीक्षण गराउने,
- (ट) विद्यार्थीहरुले पालना गर्नु पर्ने आचार संहिता बनाई लागू गर्ने,
- (ठ) जिल्ला शिक्षा कार्यालयले दिएका निर्देशन अनुरूप काम गर्ने ।

(२) व्यवस्थापन समितिले चाहेमा शिक्षक अभिभावक संघ गठन गर्न सक्नेछ ।

(३) व्यवस्थापन समितिले आफ्नो अधिकार मध्ये आवश्यकतानुसार केही अधिकार व्यवस्थापन समितिको सदस्य-सचिवलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

२७. व्यवस्थापन समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि: (१) व्यवस्थापन समितिको बैठक दुई महिनामा कम्तीमा एक पटक बस्नेछ ।

(२) व्यवस्थापन समितिको बैठक सो समितिको अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य-सचिवले बोलाउनेछ ।

(३) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि व्यवस्थापन समितिका एक तिहाई सदस्यले लिखित अनुरोध गरेमा व्यवस्थापन समितिको सदस्य-सचिवले जहिलेसुकै पनि व्यवस्थापन समितिको बैठक बोलाउनु पर्नेछ ।

(४) व्यवस्थापन समितिको बैठकमा छलफल हुने विषय सूची सदस्य-सचिवले साधारणतः तीन दिन अगावै सदस्यहरुलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) व्यवस्थापन समितिमा तत्काल कायम रहेका पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरु उपस्थित भएमा व्यवस्थापन समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(६) व्यवस्थापन समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरुले आफुहरुमध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(७) व्यवस्थापन समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।

(८) व्यवस्थापन समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि व्यवस्थापन समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

२८. व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सक्ने अवस्था: देहायका अवस्थामा व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिनेछ:-

- (क) विद्यालयको सम्पति हिनामिना गरेमा,
- (ख) विद्यालयको शैक्षिक वातावरण खल्वल्याएमा,
- (ग) श्री ५ को सरकारको नीति विपरित काम गरेमा,
- (घ) विद्यालयको व्यवस्थापन सन्तोषजनक रुपमा गर्न नसकेमा, वा
- (ङ) सम्बन्धित निकाय वा अधिकारीले दिएको निर्देशनको पालन नगरेमा ।

• २९. व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष र सदस्य हुन नसक्ने : देहायको व्यक्ति व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष र सदस्य हुन सक्ने छैन :

- (क) गैर नेपाली नागरीक,

तर श्री ५ को सरकारसँग भएको सम्झौता बमोजिम खोलिएको विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष अभिभावक मध्ये जनुसुकै व्यक्ति हुन सक्नेछ ।

- (ख) पच्चीस वर्ष उमेर पूरा नभएको,

- (ग) प्राथमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनको लागि सामान्य लेखपढ गर्न नजान्ने, निम्न माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनको लागि कम्तीमा कक्षा आठ उत्तीर्ण नगरेको र माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनको लागि कम्तीमा एस.एल.सी. वा सो सरहको परीक्षा उत्तीर्ण नगरेको ।

तर निम्न माध्यमिक विद्यालय र माध्यमिक विद्यालयको व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष हुनको लागि त्यस्तो शैक्षिक योग्यता भएको व्यक्ति नभएमा सो भन्दा कम शैक्षिक योग्यता भएको व्यक्ति पनि अध्यक्ष हुन सक्नेछ ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

- (घ) अध्यक्षको लागि भए सम्बन्धित विद्यालयमा शिक्षक वा कर्मचारीको पदमा बहाल रहेको,
- (ङ) नैतिक पतन हुने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट कसूरदार ठहरिएको ।

३०. शिक्षक-अभिभावक संघ सम्बन्धी व्यवस्था: (१) सामुदायिक विद्यालयका सम्पूर्ण शिक्षक तथा अभिभावकहरू सदस्य रहेको एक शिक्षक-अभिभावक संघ रहनेछ ।

(२) व्यवस्थापन समितिले अभिभावकहरूको भेला गराई सो समितिको अध्यक्ष, प्रधानाध्यापक तथा कम्तीमा एक जना शिक्षक र अभिभावकहरू समेत रहने गरी **बढीमा एघार** सदस्यीय शिक्षक-अभिभावक संघको कार्यकारी समिति गठन गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम गठित कार्यकारी समितिका सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ ।

(४) उपनियम (२) बमोजिमको कार्यकारी समितिको बैठक तीन महिनामा कम्तीमा एकपटक बस्नेछ र सो समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि कार्यकारी समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(५) उपनियम (२) बमोजिमको कार्यकारी समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) विद्यालयमा शिक्षकको गुणस्तर कायम गर्नको लागि आवश्यक काम गर्ने,
- (ख) यस नियमावली बमोजिम विद्यालयले शुल्क निर्धारण गरे नगरेको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने तथा सो सम्बन्धमा विद्यालयलाई आवश्यक सुझाव दिने,
- (ग) विद्यालयको शैक्षिक गतिविधिबारे नियमित जानकारी राख्ने तथा सो सम्बन्धमा अन्तर्क्रिया गर्ने ।

(६) संस्थागत विद्यालयको व्यवस्थापन समितिले यस नियम बमोजिम शिक्षक-अभिभावक संघको कार्यकारी समिति गठन गर्दा सात सदस्यमा नघटाई गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - ७

पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक सम्बन्धी व्यवस्था

३१. पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागू गर्नु पर्ने: विद्यालयले श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागू गर्नु पर्नेछ ।

३२. **राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्:** (१) **पाठ्यक्रम निर्माण तथा मूल्याङ्कन गर्ने** सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्नको लागि देहायका सदस्यहरू रहेको **राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्** रहनेछ:-

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

(क)	शिक्षा तथा खेलकूद मन्त्री वा राज्यमन्त्री	- अध्यक्ष
(ख)	सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (शिक्षा हेर्ने)	- सदस्य
(ग)	मन्त्रालयको सचिव	- सदस्य
(घ)	सह-सचिव, मन्त्रालय (शैक्षिक प्रशासन महाशाखा)	- सदस्य
(ङ)	विभागको महानिर्देशक	- सदस्य
(च)	परीक्षा नियन्त्रक, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय,	- सदस्य
(छ)	निर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय	- सदस्य
(ज)	पाठ्यक्रम प्रमुख, उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्	- सदस्य
(झ)	शिक्षा शास्त्र संकायका पाठ्यक्रम सम्बन्धी विशेषज्ञ	- सदस्य
(ञ)	प्रमुख, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, महेन्द्र संस्कृत विश्वविद्यालय	- सदस्य
(ट)	पाठ्यक्रम सम्बन्धी विशेषज्ञहरु मध्ये मन्त्रालयबाट मनोनीत एकजना	- सदस्य
(ठ)	विद्यालय शिक्षामा ख्यातिप्राप्त शिक्षाविदहरु मध्ये मन्त्रालयबाट मनोनीत दुईजना	- सदस्य
(ड)	प्रतिनिधि, शिक्षक यूनियन, केन्द्रीय समिति	- सदस्य
(ढ)	महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	- सदस्य-सचिव

(२) •राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्को बैठकमा सम्बन्धित विषयका वढीमा तीन जना विशेषज्ञलाई पर्यवेक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्त्रित गर्न सकिनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यहरुको पदावधि चार वर्षको हुनेछ ।

(४) •राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्को सचिवालयको काम पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्नेछ ।

(५) •राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्को बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

३३. •राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार: •राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्याङ्कन परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) विद्यालयमा लागू गरिने पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक निर्माण गर्ने सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्ने,

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

- (ख) पाठ्यक्रम निर्माणको लागि आवश्यकतानुसार विषय समिति वा उपसमिति गठन गर्ने,
- (ग) पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक स्वीकृति गर्न श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गर्ने,
- (घ) पाठ्यक्रम परिमार्जनको नीति तथा प्रक्रिया स्वीकृत गर्ने,
- (ङ) पाठ्यपुस्तक लेखन, स्वीकृति तथा प्रयोग सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्ने,
- (च) पाठ्यपुस्तक लेखन सम्बन्धमा पारिश्रमिक र वितरण सम्बन्धमा कार्यनीति निर्धारण गर्ने,
- (छ) पाठ्यक्रम सम्बन्धी सुझाव लिनको लागि प्रत्येक विकास क्षेत्रमा निर्देशकको अध्यक्षतामा समिति गठन गरी सो समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोक्ने,
- (ज) थप पाठ्यसामग्री तथा पाठ्यपुस्तकको सूची [•]स्वीकृत गर्ने,
- ^१(ज१) स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक मूल्यांकन गरी आवश्यकतानुसार संशोधनको लागि श्री ५ को सरकार समक्ष सिफारिस गर्ने,
- (झ) पाठ्यक्रमको विकास तथा त्यसको गुणस्तरको सम्बन्धमा अन्य आवश्यक काम गर्ने ।

३४. **पाठ्यपुस्तक तयार गर्ने:** पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले विद्यालयमा अध्यापन गराउने पाठ्यपुस्तकको एक प्रति तयार गर्नेछ ।

३५. **थप पाठ्यसामग्री वा पाठ्यपुस्तक अध्यापन गर्न स्वीकृति लिनु पर्ने:** (१) कुनै विद्यालयले थप पाठ्यसामग्री तथा पाठ्यपुस्तक प्रयोग गर्न चाहेमा स्वीकृतिको लागि सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम परेको निवेदन जाँचबुझ गर्दा निवेदन दिने विद्यालयलाई थप पाठ्यसामग्री वा पाठ्यपुस्तक अध्यापन गर्ने स्वीकृति दिन मनासिब देखिएमा र त्यसरी माग गरिएको थप पाठ्यसामग्री वा पाठ्यपुस्तक पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले स्वीकृत गरेको सूचीमा पर्ने देखिएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले त्यस्तो थप पाठ्यसामग्री वा पाठ्यपुस्तक प्रयोग गर्न स्वीकृति दिनेछ ।

(३) विद्यालयले अध्यापन गराउने ऐच्छिक विषयको स्वीकृति जिल्ला शिक्षा अधिकारीबाट लिनु पर्नेछ ।

३६. **निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने :** (१) विद्यालयले श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम वा पाठ्यपुस्तक तथा अन्य सहयोगी शैक्षिक सामग्री लागू गरे वा नगरेको सम्बन्धमा निरीक्षण तथा अनुगमन गर्ने काम निर्देशक तथा जिल्ला शिक्षा अधिकारीको हुनेछ ।

(२) निर्देशक तथा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक शैक्षिक सत्र प्रारम्भ हुनु एक महिना अघि सम्बन्धित क्षेत्रमा उपलब्ध भए नभएको जाँचबुझ गरी वा गर्न लगाई त्यसको सूचना मन्त्रालय र सम्बन्धित निकायमा दिनु पर्नेछ ।

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

३७. स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागू नगरेमा वा पाठ्यपुस्तक खरीद गर्न लगाएमा सजाय गर्न सकिने: (१) कुनै विद्यालयले स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागू नगरेमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले सम्बन्धित प्रधानाध्यापकलाई त्यस्तो पाठ्यक्रम वा पाठ्यपुस्तक लागू गर्न आदेश दिनु पर्नेछ ।

(२) कुनै पनि विद्यालयले विद्यालयबाट पाठ्यपुस्तक खरीद गर्न विद्यार्थीलाई बाध्य गर्न हुदैन ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम दिएको आदेश बमोजिम प्रधानाध्यापकले स्वीकृत पाठ्यक्रम वा पाठ्यपुस्तक विद्यालयमा प्रयोग नगरेमा वा विद्यालयबाटै पाठ्यपुस्तक खरीद गर्न विद्यार्थीलाई बाध्य गराएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले त्यस्तो प्रधानाध्यापकलाई ऐन बमोजिम सजाय गर्नेछ ।

३८. मान्यता तथा समकक्षता निर्धारण समिति: (१) विदेशी शैक्षिक वा प्राज्ञिक संस्थाबाट माध्यमिक शिक्षा सरह परीक्षा उत्तीर्ण गरी प्राप्त गरेको प्रमाणपत्र वा उपाधिलाई मान्यता तथा समकक्षता निर्धारण गर्न देहायका सदस्यहरु रहेको एक मान्यता तथा समकक्षता निर्धारण समिति रहनेछ:-

- (क) सह-सचिव, (शैक्षिक प्रशासन महाशाखा) मन्त्रालय - अध्यक्ष
- (ख) परीक्षा नियन्त्रक, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय - सदस्य
- (ग) प्रतिनिधि, त्रिभुवन विश्वविद्यालय - सदस्य
- (घ) प्रतिनिधि, उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् - सदस्य
- (ङ) महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र - सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार मन्त्रालयले तोके बमोजिम र बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम समितिको सचिवालयको काम पाठ्यक्रम विकास केन्द्रले गर्नेछ ।

परिच्छेद- ८

परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण सम्बन्धी व्यवस्था

३९. प्राथमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण: प्राथमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण सम्बन्धित विद्यालयले गर्नेछ ।

४०. निम्न माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण: (१) निम्न माध्यमिक तहको अन्त्यमा लिइने परीक्षा जिल्लास्तरीय रूपमा परिचालन र नियन्त्रण गर्नको लागि जिल्ला शिक्षा अधिकारीले प्रत्येक जिल्लामा शिक्षक समेतको प्रतिनिधित्व रहने गरी आफ्नो अध्यक्षतामा पाँच सदस्यीय परीक्षा समिति गठन गर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम गठित समितिमा मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) जिल्ला शिक्षा अधिकारीले आफ्नो कार्यालयको कुनै कर्मचारीलाई परीक्षा समितिमा सचिव भई काम गर्न तोक्नेछ ।

(४) परीक्षा समितिले सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई परीक्षा समितिको बैठकमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(५) परीक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

४१. **निम्न माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:** (१) निम्न माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) परीक्षा परिचालन सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्ने,
- (ख) मन्त्रालयले तोकेको न्यूनतम शैक्षिक स्तर कायम गरेका विद्यालयलाई आफ्नो विद्यालयको परीक्षा आफै वा समूहगत रूपमा सञ्चालन गर्न अनुमति दिने,
- (ग) परीक्षा केन्द्र तोक्ने,
- (घ) विद्यालयहरूलाई समूहमा विभाजन गरी परीक्षा सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) परीक्षाफल प्रकाशित गराउने तथा उत्तीर्ण परीक्षार्थीलाई प्रमाणपत्र दिने,
- (च) परीक्षा शुल्क तथा परीक्षा सम्बन्धी काममा संलग्न व्यक्तिको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने,
- (छ) कुनै परीक्षा केन्द्रमा अनियमितता भएमा आवश्यकतानुसार परीक्षा बदर गरी पुनः परीक्षा गराउने वा त्यस्तो परीक्षा केन्द्र बन्द गर्ने,
- (ज) दैवी प्रकोप वा अन्य कुनै कारणबाट निर्धारित समयमा परीक्षा सञ्चालन गर्न वा परीक्षाफल प्रकाशित गर्न बाधा परेमा तुरुन्तै आवश्यक निर्णय लिने,
- (झ) मन्त्रालय, विभाग तथा निर्देशनालयले तोके बमोजिमका अन्य काम गर्ने ।

(२) परीक्षा समितिले उपनियम (१) बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकारमध्ये आवश्यकतानुसार केही अधिकार उप-समिति वा कार्यटोली गठन गरी सो उप-समिति वा कार्यटोलीलाई वा कुनै अधिकारीलाई सुम्पन सक्नेछ ।

४२. **माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समिति:** (१) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको परिचालन र नियन्त्रण गर्नको लागि देहायका सदस्यहरू रहेको एक माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समिति रहनेछ :-

(क) मन्त्रालयको सचिव	- अध्यक्ष
(ख) सह-सचिव, मन्त्रालय (शैक्षिक प्रशासन महाशाखा)	- सदस्य
(ग) विभागको महानिर्देशक	- सदस्य
(घ) निर्देशकहरू मध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ङ) परीक्षा नियन्त्रक, त्रिभूवन विश्वविद्यालय	- सदस्य

- (च) परीक्षा नियन्त्रक, उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद् - सदस्य
- (छ) महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र - सदस्य
- (ज) शिक्षाविद्गुरु मध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना - सदस्य
- (झ) परीक्षा नियन्त्रक, परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, मन्त्रालय सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यहरूको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) परीक्षा समितिले सम्बन्धित विषयका विशेषज्ञलाई परीक्षा समितिको बैठकमा पर्यवेक्षकको रूपमा भाग लिन आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(४) परीक्षा समितिको सचिवालयको काम परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयले गर्नेछ ।

(५) परीक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

४३. **माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार:** (१) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) परीक्षा परिचालन सम्बन्धमा नीति निर्धारण गर्ने,
- (ख) परीक्षा केन्द्र तोक्ने आधार निर्धारण गर्ने,
- (ग) परीक्षा सञ्चालन गराउने,
- (घ) परीक्षाको लागि रजिष्ट्रेशन, आवेदन फाराम तथा परीक्षा बापत लाग्ने शुल्क निर्धारण गर्ने,
- (ङ) परीक्षा सम्बन्धी काममा संलग्न व्यक्तिहरूको पारिश्रमिक तथा भत्ता निर्धारण गर्ने,
- (च) परीक्षाफल प्रकाशित गर्ने तथा उत्तीर्ण परीक्षार्थीलाई प्रमाणपत्र दिने व्यवस्था गर्ने,
- (छ) परीक्षा सम्बन्धी नियम उल्लंघन गर्ने शिक्षक तथा कर्मचारीलाई आवश्यक कारवाही गर्ने,
- (ज) कुनै परीक्षा केन्द्रमा अनियमित कार्य भएमा आवश्यकता अनुसार परीक्षा बदर गरी पुनः परीक्षा गराउने वा त्यस्तो परीक्षा केन्द्र बन्द गर्ने,
- (झ) दैवी प्रकोप वा अन्य कुनै कारणबाट तोकिएको समयमा परीक्षा सञ्चालन गर्न वा परीक्षाफल प्रकाशित गर्न बाधा परेमा तुरुन्त आवश्यक निर्णय गर्ने,
- (ञ) प्रधान परीक्षक, परीक्षक तथा प्रश्नपत्र निर्माताहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार तोक्ने,
- (ट) परीक्षाको परीक्षाफल प्रकाशित भएको एकवर्ष पछि नियमित प्रक्रिया अपनाई उत्तरपुस्तिका धुल्याउने ।

(२) परीक्षा समितिले उपनियम (१) बमोजिम आफूलाई प्राप्त अधिकार मध्ये आवश्यकतानुसार केही अधिकार उप-समिति वा कार्यटोली गठन गरी सो उप-समिति वा कार्यटोलीलाई वा कुनै अधिकारीलाई सुम्पन सक्नेछ ।

४४. **परीक्षा समितिको सदस्य-सचिवको काम कर्तव्य र अधिकार** : माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समितिको सदस्य-सचिवको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) प्रश्नपत्र निर्माता, प्रधान परीक्षक, सहायक प्रधान परीक्षक र अन्य आवश्यक कर्मचारी नियुक्ति गर्ने,
- (ख) निष्पक्ष र नियमित तरीकाबाट परीक्षा सञ्चालन र उत्तरपुस्तिका जाँच गराउने तथा सो सम्बन्धमा सम्बन्धित व्यक्तिलाई आवश्यक निर्देशन दिने,
- (ग) आफूलाई प्राप्त अधिकार आवश्यकता अनुसार परीक्षा समितिको कुनै सदस्यलाई सुम्पने,
- (घ) परीक्षा सञ्चालन सम्बन्धमा परीक्षा समिति वा सो समितिको अध्यक्षको निर्देशन बमोजिम काम गर्ने ।

४५. **माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको सञ्चालन**: माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षाको सञ्चालन सम्बन्धी काम परीक्षा समितिको निर्देशनमा परीक्षा नियन्त्रण कार्यालयले गर्नेछ ।

४६. **माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समन्वय समिति**: (१) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा व्यवस्थित तथा मर्यादित रूपमा सञ्चालन गर्नको लागि प्रत्येक जिल्लामा देहायका सदस्यहरु रहेको एक माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा समन्वय समिति रहनेछ:-

(क)	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	- अध्यक्ष
(ख)	जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख	- सदस्य
(ग)	जिल्ला शिक्षा अधिकारी	- सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) परीक्षा केन्द्र तोक्ने,
- (ख) केन्द्राध्यक्ष र अन्य आवश्यक कर्मचारी नियुक्त गर्ने,
- (ग) आफ्नो जिल्लाभित्र मर्यादित र निष्पक्ष ढंगले परीक्षा सञ्चालन गर्ने,
- (घ) मन्त्रालय वा परीक्षा समितिले तोकिए बमोजिमको अन्य काम गर्ने गराउने ।

४७. **थप समय उपलब्ध गराउन सक्ने**: अन्धा, बहिरा, सुस्त मनस्थिति भएका वा शारिरीक कारणले अपाङ्ग विद्यार्थीलाई अपाङ्गताको प्रकृति हेर्दा निर्धारित समयभित्र परीक्षा दिन नसक्ने देखिएमा बढीमा एक घण्टा सम्म थप समय उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

परिच्छेद- ९

अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

४८. **अनौपचारिक शिक्षा दिन सकिने:** (१) विद्यालयमा भर्ना भई शिक्षा हासिल गर्न नसक्ने व्यक्तिलाई देहाय बमोजिम अनौपचारिक शिक्षा दिन सकिनेछः-
- (क) आधारभूत प्रौढ साक्षरता शिक्षा
 - (ख) साक्षरोत्तर शिक्षा
 - (ग) निरन्तर शिक्षा
 - (घ) वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षा
- (२) उपनियम (१) बमोजिम दिइने अनौपचारिक शिक्षाको पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक **राष्ट्रिय पाठ्यक्रम विकास तथा मूल्यांकन परिषद्बाट स्वीकृत भए बमोजिम हुनेछ ।**
४९. **आधारभूत प्रौढ साक्षरता शिक्षा:** (१) साधारणतया पन्ध्र वर्षदेखि पैंतालीस वर्षसम्मका निरक्षर व्यक्तिलाई आधारभूत प्रौढ साक्षरता शिक्षा दिइनेछ ।
- (२) आधारभूत प्रौढ साक्षरता शिक्षाको सञ्चालन अवधि साधारणतया छ महिनाको हुनेछ ।
५०. **साक्षरोत्तर शिक्षा:** (१) आधारभूत प्रौढ साक्षरता शिक्षा पूरा गरीसकेका व्यक्तिलाई साक्षरोत्तर शिक्षा दिइनेछ ।
- (२) साक्षरोत्तर शिक्षा सञ्चालन अवधि साधारणतया तीन महिनादेखि छ महिना सम्मको हुनेछ ।
५१. **निरन्तर शिक्षा:** (१) साक्षरोत्तर शिक्षा पूरा गरीसकेका व्यक्तिलाई निरन्तर शिक्षा दिइनेछ ।
- (२) साक्षरोत्तर शिक्षाको सञ्चालन अवधि मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।
५२. **वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षा:** (१) साधारणतया छ देखि चौध वर्षसम्मका बालबालिकालाई वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षा दिन सकिनेछ ।
- (२) वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षाको सञ्चालन अवधि साधारणतया नौ महिनाको हुनेछ ।
- (३) वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षा हासिल गरेका बालबालिकालाई अनौपचारिक शिक्षा सम्बन्धी अन्य कार्यक्रममा सम्मिलित हुन पाउने व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।
- (४) वैकल्पिक प्राथमिक शिक्षा पूरा गरेका बालबालिकालाई विद्यालयले स्तर हेरी उपयुक्त कक्षामा भर्ना लिन सक्नेछ ।
५३. **अनौपचारिक शिक्षा परिषद्:** (१) अनौपचारिक शिक्षाको नीति निर्माण, समन्वय, रेखदेख तथा व्यवस्थापनको लागि देहायका सदस्यहरु रहेको एक राष्ट्रिय अनौपचारिक शिक्षा परिषद् रहनेछः-
- (क) शिक्षा तथा खेलकूद मन्त्री वा राज्यमन्त्री - अध्यक्ष
 - (ख) राष्ट्रिय योजना आयोगको सदस्य (शिक्षा हेर्ने) - सदस्य
 - (ग) सभापति, जनसंख्या तथा सामाजिक समिति,

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित

	प्रतिनिधि सभा	- सदस्य
(घ)	मन्त्रालयको सचिव	- सदस्य
(ङ)	सचिव, स्वास्थ्य मन्त्रालय	- सदस्य
(च)	सचिव, स्थानीय विकास मन्त्रालय	- सदस्य
(छ)	सचिव, अर्थ मन्त्रालय	- सदस्य
(ज)	सचिव, कृषि तथा सहकारी मन्त्रालय	- सदस्य
(झ)	सचिव, महिला बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	- सदस्य
(ञ)	विश्वविद्यालयका शिक्षा संकायका डीनहरुमध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ट)	सहसचिव, मन्त्रालय (शैक्षिक प्रशासन महाशाखा)	- सदस्य
(ठ)	महानिर्देशक, शिक्षा विभाग	- सदस्य
(ड)	सदस्य-सचिव, समाज कल्याण परिषद्	- सदस्य
(ढ)	अध्यक्ष, जिल्ला विकास समिति महासंघ	- सदस्य
(ण)	अध्यक्ष, नगरपालिका महासंघ	- सदस्य
(त)	अध्यक्ष, गाउँ विकास समिति महासंघ	- सदस्य
(थ)	राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय गैर सरकारी संघ संस्थाका अध्यक्षहरुमध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(द)	प्रतिनिधि, शिक्षक युनियन, केन्द्रीय समिति	- सदस्य
(ध)	निर्देशक, अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र	- सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) अनौपचारिक शिक्षा परिषद्को अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(४) अनौपचारिक शिक्षा परिषद्को सचिवालय अनौपचारिक शिक्षा केन्द्रमा रहनेछ ।

(५) अनौपचारिक शिक्षा परिषद्को बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

५४. **जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समिति:** (१) जिल्लास्तरमा अनौपचारिक शिक्षाको रेखदेख, व्यवस्थापन, समन्वय र निरीक्षण गर्नको लागि देहायका सदस्यहरु रहेको एक जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समिति रहनेछ:-

(क)	जिल्ला विकास समितिको सभापति	- अध्यक्ष
(ख)	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	- सदस्य
(ग)	सचिव, जिल्ला विकास समिति	- सदस्य

(घ)	जिल्ला जनस्वास्थ्य शाखाको प्रमुख	- सदस्य
(ङ)	महिला विकास शाखाको प्रमुख	- सदस्य
(च)	गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको अध्यक्ष
वा प्रमुखहरु मध्येबाट जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा
समितिले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(छ)	अनौपचारिक शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने
गैरसरकारी संस्थाहरु मध्येबाट जिल्ला
शिक्षा समितिले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ज)	जिल्ला शिक्षा कार्यालयको अनौपचारिक शिक्षा
कार्यक्रम हेर्ने अधिकृत	- सदस्य
(झ)	प्रधानाध्यापकहरु मध्येबाट जिल्ला शिक्षा अधिकारीले
मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ञ)	अध्यक्ष, शिक्षक युनियन, जिल्ला कार्य समिति	- सदस्य
(ट)	जिल्ला शिक्षा अधिकारी	- सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समितिले आवश्यकतानुसार गाउँ तथा वडा स्तरमा समेत अनौपचारिक शिक्षा समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(४) जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समितिको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार अनौपचारिक शिक्षा परिषद्ले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(५) जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

५५. **अनौपचारिक शिक्षा सञ्चालन गर्न सक्ने:** (१) कुनै संस्थाले अनौपचारिक शिक्षा सञ्चालन गर्न चाहेमा सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाको सिफारिश सहित स्वीकृतिको लागि जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समिति समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समितिले सो निवेदनका सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा निवेदकलाई अनौपचारिक शिक्षा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिन हुने देखिएमा आवश्यक शर्तहरु तोकी स्वीकृति दिनेछ ।

(३) कुनै संस्थाले उपनियम (२) बमोजिम तोकिएको शर्त अनुरूप अनौपचारिक शिक्षा सञ्चालन नगरेमा जिल्ला अनौपचारिक शिक्षा समितिले त्यस्तो संस्थालाई दिएको स्वीकृति कुनै पनि बखत रद्द गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद- १०

दूर शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

५६. दूर शिक्षा प्रदान गर्न सक्ने: देहायका विषयमा दूर शिक्षा प्रदान गर्न सकिनेछः-
- (क) शिक्षण शिक्षा र शिक्षक तालीम सम्बन्धमा,
 - (ख) खुल्ला शिक्षा सम्बन्धी अन्य कार्यक्रमका सम्बन्धमा ।
५७. दूर शिक्षा समिति: (१) दूर शिक्षा सम्बन्धी नीति निर्माण, समन्वय, रेखदेख तथा व्यवस्थापन गर्नको लागि देहायका सदस्यहरु रहेको एक दूर शिक्षा समिति रहनेछः-
- (क) मन्त्रालयको सचिव - अध्यक्ष
 - (ख) सहसचिव, मन्त्रालय (शैक्षिक प्रशासन महाशाखा) - सदस्य
 - (ग) सहसचिव, मन्त्रालय (योजना महाशाखा) - सदस्य
 - (घ) सहसचिव, सूचना तथा सञ्चार मन्त्रालय - सदस्य
 - (ङ) विभागको महानिर्देशक - सदस्य
 - (च) महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, मन्त्रालय - सदस्य
 - (छ) दूर शिक्षा सञ्चालन गर्ने शिक्षण संस्थाहरु
मध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना - सदस्य
 - (ज) प्रतिनिधि, शिक्षक युनियन, केन्द्रीय समिति - सदस्य
 - (झ) निर्देशक, दूर शिक्षा केन्द्र - सदस्य-सचिव
- (२) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।
- (३) दूर शिक्षा समितिको सचिवालय दूर शिक्षा केन्द्रमा रहनेछ ।
- (४) दूर शिक्षा समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।
५८. दूर शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: दूर शिक्षा समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछः-
- (क) दूर शिक्षा सम्बन्धमा नीति निर्माण गर्ने,
 - (ख) दूर शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने,
 - (ग) दूर शिक्षाको लागि स्रोत र साधनको आवश्यक व्यवस्था गर्ने,
 - (घ) दूर शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थालाई सम्बन्धन दिने,
 - (ङ) दूर शिक्षा सम्बन्धमा समकक्षता निर्धारणको व्यवस्था मिलाउने,
 - (च) स्वीकृत पाठ्यक्रमको आधारमा दूर शिक्षाको पाठ्यसामग्री स्वीकृत गर्ने,
 - (छ) दूर शिक्षा प्रदान गर्ने संस्थाको निरीक्षण तथा मूल्याङ्कन गर्ने,
 - (ज) दूर शिक्षाको माध्यमबाट उच्च शिक्षा प्रदान गर्ने सम्बन्धमा अध्ययन अनुसन्धानको व्यवस्था गर्ने,

(भ) दूर शिक्षा सम्बन्धी पाठ्यक्रम तथा पाठ्यलेखन मूल्याङ्कनको पारिश्रमिक निर्धारण गर्ने ।

५९. दूर शिक्षा सञ्चालन गर्न सक्ने: (१) कुनै संस्थाले दूर शिक्षा सञ्चालन गर्न चाहेमा स्वीकृतिको लागि दूर शिक्षा केन्द्र समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा दूर शिक्षा समितिले सो निवेदनका सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा निवेदकलाई दूर शिक्षा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिन मनासिब देखिएमा आवश्यक शर्त तोकी स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(३) कुनै संस्थाले उपनियम (२) बमोजिम तोकिएको शर्त अनुरूप दूर शिक्षा सञ्चालन नगरेमा दूर शिक्षा समितिले त्यस्तो संस्थालाई दिएको स्वीकृति कुनै पनि बखत रद्द गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद- ११

विशेष शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

६०. विशेष शिक्षा प्रदान गर्न सकिने: अन्धा, बहिरा, सुस्त मनस्थिति भएका वा शारिरीक कारणले अपाङ्ग बालबालिकालाई विशेष शिक्षा प्रदान गर्न सकिनेछ ।

६१. विशेष शिक्षा परिषद्: (१) विशेष शिक्षा सम्बन्धी नीति निर्माण तथा व्यवस्थापन समेत गर्नको लागि देहायका सदस्यहरु रहको एक विशेष शिक्षा परिषद् रहनेछ:-

(क)	शिक्षा तथा खेलकूद मन्त्री वा राज्यमन्त्री	- अध्यक्ष
(ख)	सभापति, जनसंख्या तथा सामाजिक समिति, प्रतिनिधि सभा	- सदस्य
(ग)	सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (शिक्षा हेर्ने)	- सदस्य
(घ)	मन्त्रालयको सचिव	- सदस्य
(ङ)	सहसचिव, (शैक्षिक प्रशासन हेर्ने) मन्त्रालय	- सदस्य
(च)	प्रतिनिधि, अर्थ मन्त्रालय	- सदस्य
(छ)	प्रतिनिधि, महिला, बालबालिका तथा समाज कल्याण मन्त्रालय	- सदस्य
(ज)	प्रमुख, नाक, कान, घाँटी विभाग, वीर अस्पताल	- सदस्य
(झ)	अध्यक्ष, राष्ट्रिय अपाङ्ग महासंघ	- सदस्य
(ञ)	विशेष शिक्षा सम्बन्धी विशेषज्ञहरु मध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ट)	विशेष शिक्षा अध्यापन गराउने शिक्षकहरु मध्येबाट विशेष शिक्षा परिषद्ले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ठ)	अपाङ्गहरुको उत्थानमा विशेष योगदान दिएका	

अपाङ्गहरु मध्येबाट विशेष शिक्षा परिषद्ले मनोनीत

गरेको एकजना

- सदस्य

(ड) महानिर्देशक

- सदस्य सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) विशेष शिक्षा परिषद्को सचिवालय विभागमा रहनेछ ।

(४) विशेष शिक्षा परिषद्को बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

६२. **विशेष शिक्षा परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार:** विशेष शिक्षा परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

(क) विशेष शिक्षा प्रदान गर्न स्वीकृति दिने,

(ख) पाठ्यक्रम विकास केन्द्रको स्वीकृति लिई विशेष शिक्षाको पाठ्यक्रम लागू गर्ने,

(ग) विशेष शिक्षा कार्यक्रमलाई सहयोग पुऱ्याउन आर्थिक स्रोतको व्यवस्था गर्ने,

(घ) विशेष शिक्षा सम्बन्धमा लिइने परीक्षा सम्बन्धी प्रकृया निर्धारण गर्ने,

(ङ) विशेष शिक्षा दिने संस्था तथा विद्यालयहरुको समन्वय, व्यवस्थापन, रेखदेख, नियन्त्रण र निरीक्षणको व्यवस्था गर्ने गराउने,

(च) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने सामुदायिक विद्यालयलाई दिइने अनुदानको सम्बन्धमा मापदण्ड निर्धारण गर्ने ।

६३. **विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्न सक्ने:** (१) कुनै संस्थाले विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्न चाहेमा स्वीकृतिको लागि विशेष शिक्षा परिषद् समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा विशेष शिक्षा परिषद्ले सो निवेदनका सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा निवेदकलाई विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्न स्वीकृति दिन मनासिब देखिएमा आवश्यक शर्त तोक्यो स्वीकृति दिन सक्नेछ ।

(३) कुनै संस्थाले उपनियम (२) बमोजिम तोकिएको शर्त अनुरूप विशेष शिक्षा सञ्चालन नगरेमा विशेष शिक्षा परिषद्ले त्यस्तो संस्थालाई दिएको स्वीकृति कुनै पनि बखत रद्द गर्न सक्नेछ ।

(४) विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थाले विशेष शिक्षा परिषद्ले तोके बमोजिमको पूर्वाधार पूरा गरेको हुनु पर्नेछ ।

६४. **विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थामा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको नियुक्ति तथा सेवा शर्त:** विशेष शिक्षा सञ्चालन गर्ने संस्थामा कार्यरत शिक्षक तथा कर्मचारीको नियुक्ति, सेवाको शर्त र सुविधा सम्बन्धी व्यवस्था सो संस्थाको विधान वा नियमावलीमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

६५. **विशेष शिक्षा दिन विद्यालय खोल्न सक्ने:** (१) कुनै संस्थाले चाहेमा यस नियमावली बमोजिम विशेष शिक्षा दिन विद्यालय खोल्न सक्नेछ ।

(२) यो नियमावली प्रारम्भ हुँदाका बखत श्री ५ को सरकारबाट अनुदान प्राप्त गरी विशेष शिक्षा सञ्चालन गरिरहेका संस्थाले उपनियम (१) बमोजिम सामुदायिक विद्यालय खोलेमा मन्त्रालयले त्यस्तो विद्यालयको लागि आवश्यक शिक्षक दरबन्दी स्वीकृत गर्न सक्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम स्वीकृत दरबन्दी अनुसार रिक्त पदमा त्यस्तो संस्थामा यो नियमावली प्रारम्भ हुँदाका बखत स्थायी रूपमा शिक्षक पदमा कार्यरत व्यक्तिलाई निज शिक्षक पदमा बहाल रहन सक्ने उमेरको अधीनमा रही आयोगले प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक पदमा नियुक्तको लागि सिफारिश गर्नेछ, र त्यसरी सिफारिश हुन उमेरको हद लाग्ने छैन ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम आयोगले सिफारिश गरेको व्यक्तिलाई मन्त्रालयले शिक्षक पदमा नियुक्ति गर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम नियुक्त भएको शिक्षकको उपनियम (२) बमोजिमको विशेष शिक्षा दिने संस्थामा स्थायी भएको मिति देखिको सेवा अवधि गणना हुनेछ ।

६६. **विशेष शिक्षा दिने संस्थालाई सुविधा दिइने:** विशेष शिक्षा दिने संस्थालाई श्री ५ को सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम सुविधा दिइनेछ ।

परिच्छेद- १२

शिशु विकास केन्द्र सम्बन्धी व्यवस्था

६७. **शिशु विकास केन्द्र स्थापना सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) कुनै संस्थाले शिशु विकास केन्द्र स्थापना गर्न चाहेमा स्वीकृतिको लागि सम्बन्धित गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाले सो निवेदनका सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्नेछ, र जाँचबुझ गर्दा निवेदकलाई शिशु विकास केन्द्र स्थापना गर्न स्वीकृति दिन मनासिब देखिएमा आवश्यक शर्त तोकी स्वीकृति दिनेछ ।

(३) कुनै संस्थाले उपनियम (२) बमोजिम तोकिएको शर्त अनुरूप शिशु विकास केन्द्र सञ्चालन नगरेमा गाउँ विकास समिति वा नगरपालिकाले त्यस्तो केन्द्रलाई दिएको स्वीकृति कुनै पनि बखत रद्द गर्न सक्नेछ ।

६८. **शिशु विकास केन्द्र स्थापना गर्न चाहिने पूर्वाधार:** शिशु विकास केन्द्र स्थापना गर्नको लागि देहायका पूर्वाधार पूरा गरेको हुनु पर्नेछ:-

- (क) फराकिलो, खुला, शान्त, सुरक्षित भवन भएको,
- (ख) भवन बाहेक आधा रोपनी वा एक कठ्ठा जग्गा भएको,
- (ग) बाल उद्यानको व्यवस्था भएको,
- (घ) सफा र स्वच्छ, खानेपानी र शौचालयको व्यवस्था भएको,
- (ङ) कम्तीमा दुईजना सुसारेहरु भएको ।

६९. स्वीकृत पाठ्यक्रम प्रयोग गर्नुपर्ने: शिशु विकास केन्द्रमा पाठ्यक्रम विकास केन्द्रबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम प्रयोग गर्नु पर्छ ।
७०. अनुदान दिने: श्री ५ को सरकारले शिशु विकास केन्द्रलाई जिल्ला शिक्षा अधिकारीको सिफारिशको आधारमा अनुदान दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद- १३

तालीम तथा प्रशिक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

७१. तालीम तथा प्रशिक्षण सम्बन्धी व्यवस्था गर्न सक्ने: मन्त्रालयले शिक्षक तथा मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारीको दक्षता अभिवृद्धि गर्नको लागि देहायको व्यवस्था गर्न सक्नेछ:-
- (क) तालीम प्रदान गर्ने,
- (ख) प्रशिक्षण दिने,
- (ग) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
- ७२. शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्: (१) शिक्षक, मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारी तथा शिक्षा सम्बन्धी समुदायमा संलग्न व्यक्तिको कार्यदक्षता अभिवृद्धि गर्न तथा शैक्षिक विकास सम्बन्धी नीति निर्माण, व्यवस्थापन गर्ने काम समेतको लागि देहायका सदस्यहरु रहेको एक शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद् रहनेछ :
(क)	शिक्षा तथा खेलकूद मन्त्री वा राज्यमन्त्री सचिव	- अध्यक्ष
(ख)	मन्त्रालयको सचिव	- सदस्य
(ग)	उपाध्यक्ष, उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्	- सदस्य
(घ)	डिन, शिक्षाशास्त्र संकाय, त्रिभुवन विश्वविद्यालय	- सदस्य
(ङ)	कार्यकारी निर्देशक, नेपाल प्रशासनिक प्रशिक्षण प्रतिष्ठान	- सदस्य
(च)	मन्त्रालयले तोकेको सो मन्त्रालयको सह सचिव	- सदस्य
(छ)	राष्ट्रिय योजना आयोगको शैक्षिक जनशक्ति सम्बन्धी काम हेर्ने सह सचिव	- सदस्य
(ज)	महानिर्देशक, शिक्षा विभाग	- सदस्य
(झ)	महानिर्देशक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र	- सदस्य
(ञ)	निर्देशक, दूर शिक्षा केन्द्र	- सदस्य
(ट)	शिक्षक तथा मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारीलाई तालीम दिने विशेषज्ञहरु मध्येबाट मन्त्रालयले मनोनीत गरेको दुईजना	- सदस्य

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित

- (ठ) शिक्षक तालीम सम्बन्धी केन्द्रका प्रमुखहरु मध्ये मन्त्रालयले मनोनीत गरेको एकजना - सदस्य
- (ड) निजी स्तरमा सञ्चालित शिक्षक तालिम सम्बन्धी केन्द्रका प्रमुखहरु मध्ये मन्त्रालयले मनोनीत गरेको दुईजना - सदस्य
- (ढ) प्रतिनिधि, शिक्षक युनियन - सदस्य
- (ण) कार्यकारी निर्देशक, शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र - सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि तीन वर्षको हुनेछ ।

(३) शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को सचिवालयको काम शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रले गर्नेछ ।

(४) शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो परिषद् आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

• ७३. शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार: शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) शिक्षक, मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारी तथा शिक्षा सम्बन्धी समुदायमा कार्यरत व्यक्तिको कार्यदक्षता अभिवृद्धि गर्न शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धी नीति निर्धारण गर्ने,
- (ख) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धमा लागू गरिने पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्ने,
- (ग) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धमा विभिन्न संस्थाबाट दिइने तालीम को मान्यता तथा समकक्षता निर्धारण गर्ने,
- (घ) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धी योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ङ) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धमा तालीम तथा प्रशिक्षण दिने स्वदेशी तथा विदेशी संस्थाहरूसँग समन्वय गरी आवश्यक कार्य गर्ने,
- (च) पूर्व सेवाकालीन शिक्षक तालीम कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने संस्थालाई स्वीकृति प्रदान गर्ने,
- (छ) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धी कार्य गर्न आवश्यकतानुसार उपसमिति गठन गर्ने ।

• ७४. शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र: (१) शिक्षक, मन्त्रालय अन्तर्गतका कर्मचारी तथा शिक्षा सम्बन्धी समुदायमा कार्यरत व्यक्तिको कार्य दक्षता अभिवृद्धि गर्न तथा शैक्षिक अनुसन्धानको काम गर्न एक शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्र रहनेछ ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित

(२) शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रले शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्को सचिवालयको काम गर्नेछ ।

(३) शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको प्रमुखको रूपमा काम गर्न एक कार्यकारी निर्देशक रहनेछ ।

७४क. शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको कार्यकारी निर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार: शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको कार्यकारी निर्देशकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

- (क) शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्मा छलफल हुने विषयहरू तयार गर्न लगाई सो परिषद्को बैठकमा पेश गर्ने,
- (ख) शैक्षिक जनशक्ति विकास परिषद्बाट भएका निर्णयहरू कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ग) शैक्षिक जनशक्ति केन्द्रबाट सम्पादन हुने कामको निरीक्षण, अनुगमन समन्वय वा मूल्याङ्कन गर्ने, गराउने,
- (घ) प्रशिक्षण सम्बन्धी शैक्षिक अनुसन्धान कार्य सञ्चालन गर्ने,
- (ङ) शैक्षिक जनशक्ति विकास सम्बन्धी तालीम सूचना प्रणाली अद्यावधिक गराई राख्ने,
- (च) शैक्षिक जनशक्ति विकास केन्द्रको प्रमुखको हैसियतले गर्नु पर्ने अन्य काम गर्ने,
- (छ) मन्त्रालयले तोके बमोजिमको अन्य काम गर्ने, गराउने ।

७५. तालीम वा प्रशिक्षण छाड्न नहुने वा खटाएको ठाउँमा गई काम गर्नुपर्ने: तालीम वा प्रशिक्षणमा संलग्न शिक्षक तथा कर्मचारीले बीचमा तालीम वा प्रशिक्षण छाड्नु हुँदैन । तालीम वा प्रशिक्षण सकिएपछि शिक्षक वा कर्मचारीले आफू बहाल रहेको ठाउँमा गई काम गर्नु पर्नेछ । कुनै शिक्षक वा कर्मचारीले बीचमा तालीम वा प्रशिक्षण छाडेमा वा तालीम वा प्रशिक्षण लिई सकेपछि आफूलाई तोकिएको ठाउँमा गई काम नगरेमा निजको लागि तालीम वा प्रशिक्षणमा लागेको सम्पूर्ण खर्च असूल उपर गरी निज उपर विभागीय कारवाही समेत गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद- १४

अतिरिक्त क्रियाकलाप

७६. अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्ने: (१) विद्यालयले विद्यार्थीहरूको सिर्जनात्मक प्रतिभाको विकासको लागि विद्यालयमा अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(२) अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रममा शिक्षक तथा विद्यार्थी दुवैले भाग लिनु पर्नेछ ।

^४ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(३) विद्यालयले अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम गर्नुपर्नेछः-

- (क) विद्यालयमा राष्ट्रियताको भावना जगाउने, मनोरञ्जनात्मक तथा राष्ट्रिय संस्कृति वा कलाहरु प्रति अभिरुचि बढाउने किसिमका नाटक, नृत्य र लोक संगीतको अभ्यास तथा प्रतियोगिता गर्ने,
- (ख) विद्यार्थीको शारीरिक विकासको लागि विभिन्न किसिमका खेलकूदहरु नियमित रुपमा अभ्यास र सञ्चालन गर्ने,
- (ग) विद्यार्थीहरुमा सामाजिक सेवा र वातावरण संरक्षण प्रति चेतना बढाउने तथा विद्यार्थीहरुलाई शिक्षण संस्था, सामुदायिक स्थल वा त्यस्तै अन्य स्थानको सरसफाई र संरक्षण, विद्यालय बगैँचा, करेसाबारीको निर्माण, वृक्षारोपण र साक्षरता जस्ता कार्यक्रमहरुमा संलग्न गराउन प्रोत्साहित गर्ने,
- (घ) राष्ट्रिय, अन्तर्राष्ट्रिय, ऐतिहासिक, सामाजिक, धार्मिक पर्वको महत्व तथा नैतिकता सम्बन्धमा प्रवचन गर्न लगाउने,
- (ङ) स्काउट, जुनियर रेडक्रस जस्ता संस्थाका इकाई खोल्न प्रोत्साहित गर्ने ।

(४) उपनियम (१) बमोजिम अतिरिक्त क्रियाकलाप कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने सन्दर्भमा विद्यालयले देहाय बमोजिमका प्रतियोगितामा विद्यार्थीहरुलाई भाग लिन लगाउनु पर्नेछः-

- (क) चित्रकला र हस्तकला प्रतियोगिता,
- (ख) बाद्यबादन प्रतियोगिता
- (ग) नृत्य प्रतियोगिता
- (घ) नाटक प्रतियोगिता
- (ङ) वक्तृत्व कला प्रतियोगिता
- (च) हाजिरी जवाफ प्रतियोगिता
- (छ) हिज्जे प्रतियोगिता
- (ज) खेलकूद प्रतियोगिता
- (झ) साहित्यिक गतिविधि, कविता र निबन्ध प्रतियोगिता
- (ञ) फूलबारी प्रतियोगिता
- (ट) अन्य प्रतियोगिता

^१(४क) विद्यालयले शुक्रवारको दैनिक पठन पाठनको कार्य समाप्त भएपछि विद्यार्थीहरुलाई अतिरिक्त क्रियाकलापको कार्यक्रममा सहयोगी गराउनु पर्नेछ ।

^१(४ख) जिल्ला शिक्षा अधिकारीले विद्यालयहरुलाई सहभागी गराई नियमित रुपमा जिल्ला स्तरीय वीरेन्द्र शिल्ड प्रतियोगिता सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(५) विद्यालयले अतिरिक्त क्रियाकलाप सञ्चालन गर्न आवश्यकतानुसार समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(६) उपनियम (४) बमोजिमको प्रतियोगितामा विशिष्टता देखाउने विद्यार्थी तथा विद्यालयलाई प्रोत्साहित गर्न पुरस्कार प्रदान गर्न सकिनेछ ।

परिच्छेद- १५

विद्यार्थी संख्या, भर्ना र कक्षा चढाउने व्यवस्था

७७. **विद्यार्थी संख्या:** (१) सामुदायिक विद्यालयको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थी संख्या सामान्यतया उपत्यका तथा तराई, पहाड र हिमाली क्षेत्रमा क्रमशः पचास, पैतालीस र चालीस हुनु पर्नेछ ।

(२) संस्थागत विद्यालयको प्रत्येक कक्षामा विद्यार्थी संख्या सामान्यतया तीस हुनु पर्नेछ ।

(३) कुनै कक्षामा उपनियम (१) मा लेखिए भन्दा बढी विद्यार्थी भएमा विद्यालयले व्यवस्थापन समितिको अनुमति लिई त्यस्तो कक्षाको अर्को वर्ग खोल्न सक्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम कक्षामा वर्ग खोल्न आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था व्यवस्थापन समिति र विद्यालयले मिलाउनु पर्नेछ ।

७८. **भर्ना सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) विद्यार्थीले विद्यालयमा भर्ना हुनको लागि देहाय बमोजिमको सक्कल प्रमाणपत्र पेश गर्नु पर्नेछ:-

(क) कक्षा छ मा भर्ना हुनको लागि •कक्षा पाँचको परीक्षा उत्तीर्ण भएको प्रमाणपत्र,

(ख) कक्षा नौ मा भर्ना हुनको लागि निम्न माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा उत्तीर्ण भएको प्रमाणपत्र,

(ग) अन्य कक्षामा भर्ना हुनको लागि विद्यालयले दिएको वार्षिक परीक्षाको लब्धाङ्क र स्थानान्तरण प्रमाणपत्र ।

(२) विद्यालयले शैक्षिक सत्रको बीचमा वा वार्षिक परीक्षा उत्तीर्ण नभएका विद्यार्थीलाई स्थानान्तरण प्रमाणपत्र लिई आए पनि अध्ययनरत कक्षाभन्दा माथिल्लो कक्षामा भर्ना गर्न हुँदैन ।

(३) विद्यालयको एक तहमा भर्ना भएको विद्यार्थीले पुनः सोही विद्यालयको अर्को कक्षामा भर्ना गर्नु पर्दैन ।

(४) विद्यार्थीले पहिलो पटक विद्यालयमा भर्ना हुन आउँदा साधारणतः आफ्नो अभिभावकलाई साथमा लिई आउनु पर्नेछ ।

(५) विद्यालयले विद्यार्थी भर्ना गर्दा निःशुल्क शिक्षाको प्रयोजनको लागि अविभावकको नाम, ठेगाना, परिवारको नाममा रहेको अचल सम्पति र अनुमानित आम्दानी सम्बन्धी विवरण माग गरी राख्नु पर्नेछ ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

(६) पाँच वर्ष उमेर पूरा नभएकालाई एक कक्षामा भर्ना र चौध वर्ष उमेर पूरा नभएकालाई माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षामा समावेश गरिने छैन ।

७९. **निजी अध्ययन गर्ने व्यक्तिको परीक्षा सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) जिल्ला शिक्षा कार्यालयले निजी रुपमा अध्ययन गरेको व्यक्तिलाई विद्यालयबाट लिइने वार्षिक परीक्षामा सामेल हुनको लागि भर्ना गर्न आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम परीक्षा दिन चाहने व्यक्तिले जिल्ला शिक्षा कार्यालयले तोकेको विद्यालयमा सो कार्यालयले तोकेको शुल्क बुझाई परीक्षा फाराम भर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम परीक्षा दिन चाहने व्यक्तिले जुन कक्षको वार्षिक परीक्षा दिन चाहेको हो सोभन्दा दुई कक्षा तलसम्मको विद्यालयबाट लिइएको वार्षिक परीक्षा उत्तीर्ण गरेको प्रमाणपत्र पेश गर्नु पर्नेछ ।

८०. **स्थानान्तरण प्रमाणपत्र सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) कुनै विद्यार्थीले स्थानान्तरण प्रमाणपत्र लिनु परेमा अभिभावकको सिफारिश सहित विद्यालय छाड्नु परेको यथार्थ विवरण खुलाई प्रधानाध्यापक समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि कक्षा दशमा अध्ययन गर्ने विद्यार्थीलाई स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिइनेछैन ।

तर देहायका अवस्थामा शैक्षिक सत्र शुरु भएको दुई महिनाभित्र स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिने र स्थानान्तर भई आउने विद्यालयको सिफारिशमा जिल्ला शिक्षा कार्यालयको सहमति लिई स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिन सकिनेछ:-

(क) स्थानान्तरण हुने विद्यार्थीको अभिभावक कर्मचारी भएमा र निजको सो समयमा सरुवा भएमा,

(ख) वैवाहिक सम्बन्धको कारणले महिला विद्यार्थी अन्यत्र स्थानान्तरण हुनु परेमा, वा

(ग) अभिभावकको बसाई सराई भएमा ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम निवेदन पर्न आएमा प्रधानाध्यापकले प्राथमिक तहको विद्यार्थीको हकमा निःशुल्क र अन्य तहको विद्यार्थीको हकमा नियमानुसार लाग्ने दस्तूर लिई सात दिनभित्र स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(४) प्रधानाध्यापकले उपनियम (३) बमोजिमको अवधिभित्र स्थानान्तरण प्रमाणपत्र नदिएमा सम्बन्धित विद्यार्थीले जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष उजुरी दिन सक्नेछ र त्यसरी उजुरी पर्न आएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले जाँचबुझ गरी स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिन उचित ठहर्‍याएमा प्रधानाध्यापकलाई यथाशीघ्र स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिनु भन्ने आदेश दिन सक्नेछ ।

(५) सक्कल स्थानान्तरण प्रमाणपत्र हराएमा वा नष्ट भएमा सम्बन्धित विद्यार्थी वा निजको अभिभावकले प्रतिलिपिको लागि त्यसको व्यहोरा खुलाई सम्बन्धित विद्यालयमा निवेदन दिन सक्नेछ र त्यसरी पर्न आएको निवेदन मनासिव देखिएमा प्रधानाध्यापकले निवेदकलाई स्थानान्तरण प्रमाणपत्रको प्रतिलिपि दिनेछ ।

(६) विद्यालयले कुनै विद्यार्थीलाई आफूले अध्यापन नगराएको कक्षाको स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिएमा त्यस्तो प्रमाणपत्र दिने प्रधानाध्यापकलाई ऐन बमोजिम सजाय गरिनेछ र त्यसरी दिएको स्थानान्तरण प्रमाणपत्र रद्द हुनेछ ।

(७) विद्यार्थीले जुन महिनामा स्थानान्तरण प्रमाणपत्र मागेको छ सो महिनासम्मको मासिक पढाई शुल्क र अन्य दस्तूर सोही विद्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ । विद्यार्थीले लामो विदा (वार्षिक जाडो वा गर्मीको विदा) को अघिल्लो महिनामा स्थानान्तरण प्रमाणपत्र माग्न आएमा सो विदाको शुल्क र अरु दस्तूर सोही विद्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।

(८) विद्यालयले यस नियमावली बमोजिम विद्यार्थीलाई स्थानान्तरण प्रमाणपत्र दिँदा सो प्रमाणपत्र पाउने विद्यार्थी वा निजको अभिभावकको रीतपूर्वक भरपाई गराउनु पर्नेछ ।

८१. अनुत्तीर्ण विद्यार्थीलाई भर्ना गर्ने: माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षामा अनुत्तीर्ण भएको विद्यार्थी पुनः सोही विद्यालयमा अध्ययन गर्न आएमा विद्यालयले त्यस्तो विद्यार्थीलाई सो विद्यार्थीले चाहेको माध्यमिक तहको कक्षामा भर्ना गर्नु पर्नेछ ।

८२. वार्षिक परीक्षा नदिने विद्यार्थीलाई कक्षा चढाउने सम्बन्धी व्यवस्था: कुनै विद्यार्थी विरामी परी वा निजको काबू बाहिरको परिस्थितिको कारण निजले वार्षिक परीक्षा दिन नसकेको सम्बन्धमा निजको अभिभावकले त्यसको प्रमाण सहित निवेदन दिएमा प्रधानाध्यापकले सो सम्बन्धमा जाँचबुझ गर्दा निवेदनको व्यहोरा मनासिव देखिएमा विद्यालयमा भएको अभिलेखबाट त्यस्तो विद्यार्थीले अन्य परीक्षामा राम्रो गरेको देखेमा आवश्यकता अनुसार मुख्य मुख्य विषयको परीक्षा लिई सो विद्यार्थीलाई कक्षा चढाउन सक्नेछ ।

तर,

(१) शैक्षिक सत्र शुरु भएको एक महिनापछि कुनै विद्यार्थीलाई कक्षा चढाइने छैन ।

(२) कक्षा छ र नौ मा कुनै विद्यार्थीलाई कक्षा चढाइने छैन ।

८३. कक्षा चढाउने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था: असाधारण प्रतिभा भएका विद्यार्थीलाई प्रधानाध्यापकले सो कक्षामा अध्यापन गर्ने शिक्षकहरुको सिफारिशमा बढीमा एक कक्षा चढाउन सक्नेछ ।

तर कक्षा छ र नौ मा कक्षा चढाउन सकिने छैन ।

८४. शैक्षिक सत्र, भर्ना गर्ने समय र काम गर्ने दिन: (१) विद्यालयको शैक्षिक सत्र वैशाख एक गतेदेखि प्रारम्भ भई चैत्र मसान्तसम्म कायम रहनेछ ।

(२) विद्यालयले शैक्षिक सत्र शुरु भएको मितिले सामान्यतया एक महिनाभित्र नयाँ विद्यार्थी भर्ना गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमको अवधि नघाई कुनै विद्यार्थी भर्ना हुन आएमा विद्यालयले त्यस्तो विद्यार्थीको अध्ययनको स्तर जाँच्दा निजले सो कक्षामा भर्ना भई वार्षिक परीक्षा उत्तीर्ण गर्न सक्ने देखिएमा त्यस्तो विद्यार्थीलाई अर्को एक महिनासम्म भर्ना गर्न सकिनेछ ।

(४) कसैले पनि शैक्षिक सत्र शुरु नभइ विद्यार्थी भर्ना गर्न गराउन हुदैन ।

(५) विद्यालयको एक शैक्षिक सत्रमा काम गर्ने दिन कम्तीमा दुईसय बीस दिन हुनेछ ।

।

(६) सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकले हप्तामा कम्तीमा चौबीस पिरियडको कक्षा लिनु पर्नेछ ।

८५. **विद्यालय बन्द हुने:** (१) श्री ५ को सरकारले सार्वजनिक विदा तोकेको दिन विद्यालय बन्द हुनेछ ।

(२) वडा दशैंको घटस्थापना देखी पूर्णिमा सम्म विद्यालय बन्द रहनेछ ।

(३) एक शैक्षिक सत्रमा हिउँदे विदा वा वर्षे विदा वा दुवै गरी पैतालीस दिन विद्यालय बन्द रहनेछ ।

(४) उपनियम (२) मा लेखिएदेखि बाहेक व्यवस्थापन समितिले एक शैक्षिक सत्रमा थप पाँच दिनसम्म स्थानीय विदा दिइ विद्यालय बन्द गर्न सक्नेछ ।

(५) उपनियम (१) र (२) मा लेखिएदेखि बाहेक अन्य दिन विद्यालय बन्द गरेमा प्रधानाध्यापकलाई विभागीय कारवाही गरिनेछ ।

परिच्छेद- १६

विद्यालय शिक्षा सेवाको गठन, तह र श्रेणी विभाजन

८६. **विद्यालय शिक्षा सेवाको गठन:** विद्यालयमा नियुक्त भएका शिक्षकहरूको विद्यालय शिक्षा सेवा गठन गरिनेछ ।

८७. **विद्यालयको तह विभाजन:** विद्यालयलाई देहाय बमोजिमका तहमा विभाजन गरिएको छ:-

(क) कक्षा एकदेखि कक्षा पाँचसम्म - प्राथमिक तह,

(ख) कक्षा छदेखि कक्षा आठसम्म - निम्न माध्यमिक तह, र

(ग) कक्षा नौ र दशसम्म - माध्यमिक तह ।

८८. **शिक्षकको श्रेणी विभाजन:** शिक्षकहरूको वृत्ति विकासको लागि प्रत्येक तहका विद्यालयका शिक्षकहरूलाई प्रथम, द्वितीय र तृतीय गरी तीन श्रेणीमा विभाजन गरिएकोछ ।

८९. **शिक्षकको पदसंख्या र श्रेणी विभाजन:** श्री ५ को सरकारले जिल्लास्तरमा सामुदायिक विद्यालयको लागि निकास गरेको निम्न शिक्षक पदसंख्याको आधारमा देहायका दरले विभिन्न तहमा शिक्षकको श्रेणी कायम गरिनेछ :-

जम्मा पद संख्या	तृतीय श्रेणी	द्वितीय श्रेणी	प्रथम श्रेणी
५	४	१	-
१०	८	२	-
१५	१२	३	-
२०	१६	४	-
२५	२०	५	-
३०	२४	६	-

३५	२८	७	-
४०	३२	८	-
४५	३६	९	-
५०	४०	९	१

९०. पद रिक्त भएको नमानिने: कुनै शिक्षक माथिल्लो श्रेणीको पदमा बहुवा भएमा निजको साविकको श्रेणीको पद बहुवा भएको श्रेणीको पदमा स्वतः परिवर्तित हुनेछ । यसरी बहुवा भएपनि निजको साविकको श्रेणीको पद रिक्त भएको मानिने छैन ।
९१. महिला शिक्षिकाको पद रहने: (१) प्राथमिक तहको विद्यालयमा कम्तीमा एकजना प्राथमिक स्तरको महिला शिक्षिकाको पद रहनेछ ।
- (२) यो नियमावली प्रारम्भ हुँदाका बखत कुनै विद्यालयमा पुरुष शिक्षकद्वारा सबै पद पूर्ति भएको भए पद रिक्त हुँदा वा शिक्षक दरबन्दी थप हुँदा उपनियम (१) बमोजिम महिला शिक्षकको पद कायम भएको मानिनेछ ।
९२. विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दी: मन्त्रालयबाट स्वीकृत दरबन्दीको आधारमा सामुदायिक विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दी अनुसूची-१२ मा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- १७

प्रधानाध्यापक र शिक्षकको नियुक्ति तथा काम, कर्तव्य र अधिकार

९३. प्रधानाध्यापकको नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था: (१) विद्यालयको प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा काम गर्न प्रत्येक विद्यालयमा एक जना प्रधानाध्यापक रहनेछ ।
- (२) व्यवस्थापन समितिले सामुदायिक विद्यालयमा ^१जुन तहको विद्यालयको प्रधानाध्यापक हुने हो सोही तहमा कार्यरत स्थायी शिक्षकहरु मध्येबाट अनुसूची-१३ बमोजिम कम्तीमा सत्तरी अंक ल्याउने दुईजना शिक्षकको नाम प्रधानाध्यापक नियुक्तिको लागि जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष सिफारिश गर्नेछ ।
- (३) उपनियम (२) बमोजिम सिफारिश भएका शिक्षकहरु मध्ये सबभन्दा बढी अंक ल्याउने शिक्षकलाई जिल्ला शिक्षा अधिकारीले प्रधानाध्यापकको पदमा नियुक्ति गर्नेछ ।
- (४) उपनियम (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै विद्यालयमा सत्तरी अंक ल्याउने शिक्षक नभएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले जिल्ला भित्रका अन्य सामुदायिक विद्यालयका कम्तीमा सत्तरी अंक ल्याउने अन्य शिक्षकलाई प्रधानाध्यापकको पदमा नियुक्त गर्न सक्नेछ ।
- (५) प्रधानाध्यापकको कार्य सन्तोषजनक नभएको वा निजको आचरण खराब रहेको भनी निरीक्षकले दिएको प्रतिवेदन र व्यवस्थापन समितिको सिफारिशबाट देखिएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले निजलाई प्रधानाध्यापकको पदबाट जहिलेसुकै हटाउन सक्नेछ ।

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

तर त्यसरी पदबाट हटाउनु अघि निजलाई सफाई पेश गर्ने मौकाबाट वञ्चित गरिने छैन ।

(६) प्रधानाध्यापकले देहाय बमोजिम मासिक भत्ता पाउनेछः-

- (क) माध्यमिक विद्यालयको प्रधानाध्यापकले - पाँच सय रुपैयाँ
- (ख) निम्न माध्यमिक विद्यालयको प्रधानाध्यापकले - तीन सय रुपैयाँ
- (ग) प्राथमिक विद्यालयको प्रधानाध्यापकले - दुई सय रुपैयाँ

९४. प्रधानाध्यापकको काम, कर्तव्य र अधिकार: प्रधानाध्यापकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) विद्यालयमा शैक्षिक वातावरण, गुणस्तर, अनुशासन कायम राख्ने,
- (ख) विद्यालयका शिक्षक तथा कर्मचारीहरूसँग समन्वय गरी शिक्षक, कर्मचारी, विद्यार्थी र अभिभावकहरू बीच पारस्परिक सहयोगको वातावरण सिर्जना गर्ने,
- (ग) विद्यालयमा अनुशासन, सच्चरित्रता, शिष्टता कायम गर्न आवश्यक काम गर्ने,
- (घ) शिक्षकहरूसँग परामर्श गरी विद्यालयमा कक्षा सञ्चालन सम्बन्धी कार्यक्रम तयार गर्ने तथा त्यस्तो कार्यक्रम बमोजिम कक्षा सञ्चालन भए नभएको निरीक्षण गर्ने,
- (ङ) विद्यालयमा सरसफाई, अतिरिक्त क्रियाकलाप आदिको प्रवन्ध गर्ने गराउने,
- (च) विद्यालयको प्रशासनिक कार्यको सञ्चालन तथा नियन्त्रण गर्ने,
- (छ) विद्यालयमा विद्यार्थी भर्ना गर्ने तथा परीक्षा सञ्चालन गराउने,
- (ज) विद्यार्थीलाई स्थानान्तरण तथा अन्य प्रमाणपत्र दिने,
- (झ) विद्यालयमा भए गरेका महत्वपूर्ण काम कारवाहीको अभिलेख राख्ने,
- (ञ) कुनै शिक्षकले जानी जानी वा लापरवाही साथ कुनै काम गर्नाले विद्यालयलाई हानी नोक्सानी पर्न गएमा त्यस्तो हानी नोक्सानीको रकम तलबबाट कटौती गरी असुल गर्ने,
- (ट) विद्यालयले आफ्नै स्रोतमा नियुक्त गरेका शिक्षक वा कर्मचारीले पदीय जिम्मेवारी पूरा नगरेमा व्यवस्थापन समितिको सिफारिश बमोजिम अवकाश लगायतका अन्य विभागीय कारवाही गर्ने,
- (ठ) शिक्षक र कर्मचारीलाई दिइएको सजायको अभिलेख राख्ने तथा त्यस्तो अभिलेख जिल्ला शिक्षा अधिकारी तथा निरीक्षकले हेर्न चाहेमा देखाउने,
- (ड) शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको आचरण र कार्य सम्पादन सम्बन्धी प्रतिवेदन जिल्ला शिक्षा कार्यालय तथा व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्ने,
- (ढ) शिक्षकलाई सजाय वा पुरस्कार दिने सम्बन्धमा व्यवस्थापन समिति तथा जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा सिफारिश गर्ने,

- (ण) महिनामा कम्तीमा एक पटक शिक्षकहरुको बैठक बोलाई विद्यालय सम्बन्धी विषयमा छलफल गरी त्यसको अभिलेख राख्ने,
- (त) विद्यालयको स्रोतबाट तलव भत्ता खाने गरी नियुक्त भएका शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको तलव सम्बन्धी प्रतिवेदन पारित गर्न व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्ने,
- (थ) विद्यालय भवन तथा छात्रावासको हाताभित्र कुनै किसिमको अभद्र व्यवहार हुन नदिने,
- (द) विद्यालयको वार्षिक योजना बनाई व्यवस्थापन समितिबाट पारित गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (ध) विद्यालयमा अध्ययन, अध्यापन सम्बन्धी मासिक, अर्ध-वार्षिक तथा वार्षिक कार्यक्रम बनाई कार्यान्वयन गर्ने गराउने,
- (न) शिक्षकलाई तालीममा पठाउन व्यवस्थापन समितिबाट अनुमोदन गराई जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने,
- (प) कुनै विद्यार्थीले विद्यालयभित्र अनुशासन भङ्ग गरेमा निजलाई निष्काशन गर्ने,
- (फ) विद्यालयमा श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत पाठ्यक्रम तथा पाठ्यपुस्तक लागू गर्ने,
- (ब) व्यवस्थापन समितिले दिएको निर्देशन तथा आफूले पाएको अधिकार बमोजिम रकम खर्च गर्ने र आय व्ययको हिसाब राख्ने तथा राख्न लगाउने,
- (भ) विद्यालयमा सञ्चालन हुने आवधिक परीक्षा नियमित तथा मर्यादित ढङ्गबाट सञ्चालन गर्ने गराउने,
- (म) कुनै शिक्षकले अध्यापन गरेको विषयमा लगातार तीन वर्षसम्म पन्ध्र प्रतिशत भन्दा बढी विद्यार्थी असफल भएमा वा कुनै शिक्षकले लापरवाही वा अनुशासनहिन काम गरेमा त्यस्तो शिक्षकको दुई वर्षसम्म तलव वृद्धि रोक्का गर्ने,
- (य) विद्यालयमा दैनिक रुपमा मन्त्रालयले तोके बमोजिम कक्षा लिने तथा लिन लगाउने,
- (र) श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत दरवन्दीमा नियुक्ति पाइ कार्यरत रहेका शिक्षकको तलवी प्रतिवेदन पारित गर्न जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने,
- (ल) आफ्नो मातहतका शिक्षक तथा कर्मचारीहरुको काम, कर्तव्य तोक्ने,
- (व) जिल्ला शिक्षा कार्यालय तथा व्यवस्थापन समितिले दिएका निर्देशन पालन गर्ने गराउने,
- (स) विद्यालयको शैक्षिक प्रगति सम्बन्धी विवरण तथा तथ्यांक मन्त्रालयद्वारा निर्धारित ढाँचा र समय भित्र निरीक्षकद्वारा प्रमाणित गराइ जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउने,

(ष) विद्यालयको आफ्नो स्रोतबाट खर्च बेहोर्ने गरी नियुक्त भएका शिक्षकहरुको कार्य सम्पादन मूल्यांकन फारम भरी व्यवस्थापन समितिमा पेश गर्ने ।

९५. **सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकको नियुक्ति:** (१) आयोगबाट नियुक्तिको लागि सिफारिश भएको उम्मेदवारलाई जिल्ला शिक्षा अधिकारीले सिफारिश प्राप्त भएको मितिले तीस दिनभित्र नियुक्ति दिनु पर्नेछ । त्यसरी नियुक्ति पाएको शिक्षकले नियुक्तिपत्र बुझेको मितिले पन्ध्र दिनभित्र सम्बन्धित विद्यालयमा हाजिर हुनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम नियुक्ति हुनु अगावै सम्बन्धित उम्मेदवारले आफ्नो शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र, नेपाली नागरीकताको प्रमाणपत्र र अनुसूची-१४ बमोजिमको ढाँचामा निरोगिताको प्रमाणपत्र जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम दिइने नियुक्तिपत्रमा शिक्षकले पाउने तलब र अन्य सुविधा पाउने भए सो समेत खुलाएको हुनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिम नियुक्तिपत्र दिएपछि जिल्ला शिक्षा अधिकारीले त्यस्तो शिक्षकलाई अनुसूची-१५ बमोजिमको ढाँचामा शपथ गराई निजको फोटो र अन्य विवरण आफ्नो कार्यालय, शिक्षक किताबखाना र सम्बन्धित विद्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (१) बमोजिम नियुक्त भएको शिक्षकले नियुक्ति पाएको मितिले तीन महिनाभित्र अनुसूची-१६ बमोजिमको ढाँचामा वैयक्तिक तथा नोकरी विवरण फाराम तीन प्रति भरी सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ । त्यसरी प्राप्त भएको फाराम जिल्ला शिक्षा कार्यालयले शिक्षक किताबखानामा प्रमाणित गर्न पठाउनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम प्राप्त भएको फाराम शिक्षक किताबखानाले प्रमाणित गरी एक प्रति आफू कहाँ राखी एक प्रति जिल्ला शिक्षा कार्यालय र एक प्रति विद्यालयमा राख्न लगाउने गरी सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

९६. **परीक्षणकाल:** (१) नियम ९५ बमोजिम नियुक्त शिक्षकलाई एक वर्षको परीक्षणकालमा राखिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको परीक्षणकालमा राखिएको शिक्षकको काम सन्तोषजनक नभएमा निजलाई नियुक्त गर्ने अधिकारीले सेवाबाट हटाउन सक्नेछ ।

९७. **अस्थायी नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दीको रिक्त शिक्षक पदमा स्थायी नियुक्तिको लागि उम्मेदवार सिफारिश भई नआएसम्म बढीमा छ महिनाको लागि उपनियम (२) बमोजिमको समितिको सिफारिशमा व्यवस्थापन समितिले अस्थायी शिक्षक नियुक्त गर्न सक्नेछ ।

तर व्यवस्थापन समितिले जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट दरबन्दी रिक्त रहेको प्रमाणित गराएर मात्र त्यस्तो शिक्षक नियुक्त गर्नु पर्नेछ र माध्यमिक तथा निम्न माध्यमिक तहमा विषय मिलेमा मात्र त्यसरी शिक्षक नियुक्त गर्न सकिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम शिक्षक नियुक्ति गर्नको लागि व्यवस्थापन समितिले सो समितिको अध्यक्षको अध्यक्षतामा प्रधानाध्यापक र स्थानीय बुद्धिजीवि समेत रहने गरी तीन सदस्यीय समिति गठन गर्नेछ र सो समितिले प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक पदमा

^४ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

नियुक्ति हुनको लागि उम्मेदवार हुन योग्य भएका व्यक्तिलाई खुल्ला प्रतिस्पर्धा गराई परीक्षामा सफल भएको व्यक्तिलाई शिक्षक पदमा नियुक्त गर्न सिफारिश गर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिमको प्रतिस्पर्धामा भाग लिने उम्मेदवारले आफ्नो शैक्षिक योग्यता, नेपाली नागरीकताको प्रमाणपत्र र अनुसूची-१४ बमोजिमको ढाँचामा निरोगिताको प्रमाणपत्र निवेदन साथ पेश गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिम शिक्षक नियुक्त गरेको जानकारी विद्यालयले जिल्ला शिक्षा कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि अस्थायी शिक्षक नियुक्ति भएको छ महिनासम्म पनि स्थायी पदपूर्ति नभएमा व्यवस्थापन समितिले बढीमा छ महिनाका दरले स्थायी पदपूर्ति नभएसम्मको लागि प्रत्येक पटक अस्थायी शिक्षकको म्याद थप गर्न सक्नेछ । त्यसरी म्याद थपिएमा विद्यालयले त्यसको जानकारी जिल्ला शिक्षा कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (२) बमोजिमको प्रकृया नपुऱ्याई शिक्षक नियुक्ति गरिएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले त्यस्तो नियुक्ति बदर गर्नु पर्नेछ ।

९८. **दरबन्दी नभएको स्थानमा नियुक्ति वा शिक्षक सरुवा गर्न नहुने:** (१) कुनै पनि व्यक्ति वा शिक्षकलाई रिक्त शिक्षक दरबन्दी नरहेको विद्यालयमा नियुक्ति वा सरुवा गर्नु हुँदैन ।

(२) अनुसूची-१२ मा उल्लिखित विषयको शिक्षक नरहेको विद्यालयमा अर्को विषयको शिक्षक नियुक्त वा सरुवा गर्न हुँदैन ।

(३) उपनियम (१) वा (२) विपरीत कसैले कुनै व्यक्ति वा शिक्षकलाई नियुक्ति वा सरुवा गरेमा त्यस्तो शिक्षकको लागि तलब भत्ता वापत खर्च भएको रकम त्यसरी नियुक्ति वा सरुवा गर्ने अधिकारीबाट असूल उपर गरिनेछ ।

९९. **सरुवा सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) सरुवा हुन चाहने शिक्षकले सरुवाको लागि अनुसूची-१७ बमोजिमको ढाँचामा जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(२) महिला तथा अपाङ्ग शिक्षकलाई साधारणतया अपायक पर्ने स्थानमा सरुवा गरिने छैन ।

(३) श्री ५ को सरकारद्वारा घोषित दुर्गम क्षेत्रको हकमा कम्तीमा पाँच वर्ष र अन्य क्षेत्रको हकमा कम्तीमा सात वर्ष एउटै जिल्लामा काम नगरेका शिक्षकलाई एक जिल्लाबाट अर्को जिल्लामा सरुवा गरिने छैन ।

परिच्छेद- १८

तलब भत्ता तथा अन्य सुविधा

१००. **तलब भत्ता:** (१) शिक्षकले आफ्नो पदमा बहाल गरेको मितिदेखि श्री ५ को सरकारले तोकिएको बमोजिमको तलब र भत्ता पाउनेछ ।

(२) यस नियमावली बमोजिम निलम्बन भएकोमा बाहेक स्थायी शिक्षकले एक शैक्षिक सत्र पूरा गरेपछि श्री ५ को सरकारले तोके बमोजिमको एक तलब वृद्धि पाउनेछ ।

१०१. पकाएको तलब भत्ता पाउने: (१) शिक्षकले प्रत्येक महिना भुक्तान गरेपछि तलब र भत्ता पाउने भए सो समेत पाउनेछ ।

(२) शिक्षकले पकाएको तलब भत्ता निज जुनसुकै व्यहोराबाट सेवामा नरहे पनि पाउनेछ ।

१०२. बढुवा हुने शिक्षकको तलबमान सम्बन्धी व्यवस्था: माथिल्लो तलबमानको कुनै श्रेणीमा बढुवा पाउने शिक्षकले सो तलबमानको शुरु तलब पाउनेछ ।

तर निजले हाल पाइरहेको तलब माथिल्लो श्रेणीको तलबमानको न्यूनतम तलब बराबर वा सो भन्दा बढी भएमा माथिल्लो तलबमानमा निजको तलब तोकदा देहाय बमोजिम गरी तोकिनेछ:-

(क) निजले हाल पाइरहेको तलब माथिल्लो तलबमानको शुरु तलब बराबर भएमा सो तलबमा एक तलब वृद्धि थप गरिनेछ ।

(ख) साविक श्रेणीमा पाइरहेको तलब बढुवा भएको श्रेणीको शुरु तलबभन्दा बढी भएको अबस्थामा माथिल्लो श्रेणीको तलब तोकदा हाल पाइरहेको तलबमा नपुगसम्मको तलब वृद्धि गरी माथिल्लो श्रेणीको एक तलब वृद्धि समेत दिइनेछ ।

१०३. सञ्चय कोष: (१) विद्यालयले स्थायी शिक्षकको मासिक तलबबाट दश प्रतिशतका दरले रकम कट्टा गरी कर्मचारी सञ्चय कोषमा रकम जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम कट्टा गरिएको रकममा शत प्रतिशत रकम श्री ५ को सरकारले थप गर्नेछ ।

१०४. दशैं खर्च पाउने: (१) शिक्षकले खाई पाई आएको एक महिनाको तलब बराबरको रकम प्रत्येक वर्ष दशैं खर्चको रूपमा पाउनेछ ।

(२) निवृत्तभरण पाउने गरी अवकाश प्राप्त शिक्षकलाई निजले पाउने एक महिनाको निवृत्तभरण बराबरको रकम दशैं खर्चको रूपमा दिइनेछ ।

१०५. तलब तथा अन्य सुविधाको व्यवस्था विद्यालयले नै व्यहोर्नु पर्ने: यस परिच्छेदमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि संस्थागत विद्यालय र सामुदायिक विद्यालयले आफ्नै स्रोतबाट व्यहोर्ने गरी नियुक्त गरेको शिक्षकलाई यस परिच्छेद बमोजिम दिइने तलब तथा अन्य सुविधा त्यस्तो विद्यालय आफैले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- १९

विदा तथा काज सम्बन्धी व्यवस्था

१०६. शिक्षकले पाउने विदा: (१) शिक्षकले देहाय बमोजिमका विदाहरू पाउनेछ:-

(क) भैपरी आउने विदा वर्षभरिमा छ दिन,

(ख) पर्व विदा वर्षभरिमा छ दिन,

- (ग) विरामी विदा वर्षभरिमा बाह्र दिन,
- (घ) सुत्केरी विदा सुत्केरीको अधि वा पछि गरी साठी दिन,
- (ङ) किरिया विदा पन्ध्र दिन,
- (च) असाधारण विदा एक पटकमा एक वर्षमा नबढाई नोकरीको तमाम अवधिमा बढीमा तीन वर्ष
- (छ) अध्ययन विदा नोकरीको तमाम अवधिमा एकै पटक वा पटक पटक गरी बढीमा तीन वर्ष ।

(२) भैपरी आउने विदा र पर्व विदा आधा दिन पनि लिन सकिनेछ । यस्तो विदा सञ्चित हुने छैन ।

(३) शिक्षकले विरामी विदा सञ्चित गर्न सक्नेछ । शिक्षकले प्रत्येक वर्ष त्यस्तो विदा निरीक्षकबाट प्रमाणित गराई राख्नु पर्नेछ । कुनै व्यहोराले शिक्षक आफ्नो सेवाबाट अवकाश भएमा निजको सञ्चित विरामी विदा बापत निजको पदाधिकार रहेको पदमा खाइपाई आएको तलब स्केलको दरले हुन आउने रकम एकमुष्ट पाउनेछ ।

(४) कुनै ठूलो वा कडा रोग लागी उपचार गर्न विरामी विदाबाट नपुग हुने भएमा स्वीकृत चिकित्सकको प्रमाणपत्र पेश गरी शिक्षकले पछि पाउने विरामी विदाबाट कट्टा हुने गरी बाह्र दिनसम्म थप विरामी विदा पेशकीको रुपमा त्यस्तो विरामी भएको बखत लिन सक्नेछ । यसरी पेशकी विदा लिएको शिक्षकको मृत्यु हुन गएमा त्यस्तो पेशकी लिएको विदा स्वतः मिनाहा हुनेछ ।

(५) सञ्चित विरामी विदाको रकम लिन नपाउँदै शिक्षकको मृत्यु भएमा त्यस्तो सञ्चित विरामी विदाको रकम निजले इच्छाएको वा नजिकको हकवालाले एकमुष्ट पाउने छ ।

(६) सुत्केरी विदा बढीमा दुई पटकसम्म मात्र पाइनेछ ।

(७) शिक्षकले आफै किरिया बस्नु परेमा किरिया विदा पाउनेछ । महिला शिक्षकको पतिले किरिया बस्नु परेमा त्यस्तो महिला शिक्षकले पनि किरिया विदा पाउनेछ ।

(८) विरामी परेको अवस्थामा बाहेक घटीमा पाँच वर्ष स्थायी सेवा अवधि नपुगेको शिक्षकले असाधारण विदा पाउन सक्ने छैन ।

(९) स्थायी सेवा पाँच वर्ष पुगेको शिक्षकलाई अध्यापन सम्बन्धी विषयमा उच्च अध्ययन वा लागि अध्ययन विदा दिन सकिनेछ ।

(१०) भैपरि आउने विदा, पर्व विदा, विरामी विदा, किरिया विदा, प्रसूति विदा र अध्ययन विदामा बस्ने शिक्षकले पूरा तलब पाउनेछ ।

(११) असाधारण विदामा बसेको शिक्षकले तलब पाउने छैन ।

१०७. **विदा दिने अधिकारी:** प्रधानाध्यापकको विदा व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले र शिक्षकको विदा प्रधानाध्यापकले दिनेछ ।

तर ,

एक पटकमा तीन दिनमा नबढाई पर्व वा भैपरी आउने विदा प्रधानाध्यापक आफैले लिन सक्नेछ । सो भन्दा बढी पर्व वा भैपरी आउने विदा लिनु परेमा प्रधानाध्यापकले व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षलाई जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि शिक्षकको असाधारण विदा र अध्ययन विदा व्यवस्थापन समितिको सिफारिशमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले मात्र दिन सक्नेछ ।

१०८. विदा नलिएको दिन सेवा अवधिमा गणना नहुने: शिक्षकले विदा नलिइ विद्यालयमा अनुपस्थित भएको दिन निजको सेवा अवधिमा गणना हुने छैन ।

१०९. अस्थायी शिक्षकको विदाको रकम सम्बन्धमा: अस्थायी शिक्षकले वर्षे वा हिउँदे विदा उपभोग गर्न नपाउँदै अवकाश पाएमा दश महिनालाई वार्षिक काम गरेको अवधि मानी दामासाहीले काम गरेको अवधिको विदा रकम पाउनेछ ।

११०. विदा सहूलियत मात्र हुने: विदा अधिकारको कुरा नभएर सहूलियत मात्र हुनेछ ।

१११. काज तथा दैनिक भ्रमण भत्ता: (१) विद्यालय वा अध्यापन सम्बन्धी कामको लागि निर्देशनालय वा जिल्ला शिक्षा कार्यालयको आदेशानुसार कुनै सभा, सम्मेलन वा सेमिनारमा खटिने शिक्षकले सोही आदेशमा तोकिएको अवधिसम्मको लागि काज पाउनेछ ।

(२) विद्यालयको कामको लागि शिक्षकले प्रधानाध्यापकको र प्रधानाध्यापकले व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षको अनुमति लिई बढीमा एक हप्तासम्म काजमा जान सक्नेछ ।

(३) सरुवा भएको शिक्षकलाई सरुवा भएको विद्यालयमा हाजिर हुन जाँदा मन्त्रालयले तोकिएको बमोजिमको रकम दैनिक तथा भ्रमण भत्ता वापतको रकम रमाना दिने विद्यालयले आफ्नो कोषबाट दिनु पर्नेछ ।

तर आफ्नो स्वेच्छाले सरुवा भई जाने शिक्षकले यस उपनियम बमोजिम दैनिक तथा भ्रमण भत्ता वापतको रकम पाउने छैन ।

(४) शिक्षक युनियनको केन्द्रीय समितिको पदाधिकारीमा रहेका दुईजना शिक्षकलाई सो युनियनको सिफारिशमा त्यस्तो युनियनमा रही काम गर्नको लागि एक पटकमा एक वर्षमा नबढाई बढीमा तीन वर्षसम्म विभागले काज स्वीकृत गर्न सक्नेछ । यसरी काजमा रहने शिक्षकले तलब भत्ता पाउने छैन ।

११२. यस परिच्छेदको व्यवस्था लागू नहुने: यस परिच्छेदमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्थागत विद्यालयको शिक्षक र आफ्नै स्रोतबाट व्यहोर्ने गरी सामुदायिक विद्यालयमा नियुक्त गरेको शिक्षकको सम्बन्धमा यस परिच्छेदको व्यवस्था लागू हुने छैन । त्यस्ता शिक्षकले विद्यालयद्वारा तोके बमोजिम विदाको सुविधा पाउने छन् ।

परिच्छेद- २०

निवृत्तिभरण, उपदान, उपचार खर्च तथा अन्य व्यवस्था

११३. निवृत्तिभरण: श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दीमा स्थायी नियुक्ति पाई कम्तीमा बीस वर्ष नोकरी गरेको शिक्षकले देहायको हिसाबले मासिक निवृत्तिभरण पाउनेछ :-

जम्मा नोकरी वर्ष X आखिरी महिनाको तलव = हुन आउने रकम

५०

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि निवृत्तिभरणको न्यूनतम रकम समान पदको बहालवाला शिक्षकको तलवको शुरु अंकको आधाभन्दा कम [√]र अधिकतम रकम समान पदको बहालवाला शिक्षकको तलवको शुरु स्केल भन्दा बढी हुने छैन ।

११४. नोकरी अवधि गणना गरिने: निवृत्तिभरणको प्रयोजनको लागि नोकरी अवधि गणना सम्बन्धमा देहाय बमोजिम गरिनेछ:-

- (क) राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति योजना २०२८ लागू हुनुभन्दा अघिदेखि शिक्षण पेशामा रहेको शिक्षकको हकमा सो योजना लागू हुनुभन्दा अघि अनुमति प्राप्त विद्यालयमा स्थायी नियुक्ति भई अविछिन्न रूपमा काम गरी विद्यालय शिक्षा सेवामा प्रवेश गरेको भए राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना लागू हुनुभन्दा अघिदेखि गरेको स्थायी नोकरीको अवधि समेत गणना गरिनेछ ।
- (ख) सरकारी शिक्षक पदमा स्थायी नियुक्ति लिई बीचमा नोकरी अवधि टुट्न गई विद्यालय शिक्षा सेवामा प्रवेश गरेको शिक्षकको हकमा त्यस्तो सरकारी शिक्षक पदमा रही नोकरी गरेको अवधि समेत गणना गरिनेछ ।
- (ग) राष्ट्रिय शिक्षा पद्धति योजना लागू भएपछि शिक्षण पेशामा प्रवेश गर्ने शिक्षकको हकमा विद्यालयमा स्थायी नियुक्ति लिई अविछिन्न नोकरी गरेको जम्मा अवधिको गणना गरिनेछ ।
- (घ) खण्ड (क), (ख) र (ग) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि असाधारण विदामा बसेको वा वेतलवी विदामा बसेको वा विदा वा काज स्वीकृत नगराई विद्यालयमा अनुपस्थित रहेको अवधि नोकरी अवधिमा गणना गरिने छैन ।
- (ङ) स्थायी नोकरी अवधि गणना गर्दा स्थायी सेवा अवधि बीचमा टुटेको भए सो टुटेको अवधि कटाइनेछ ।
- (च) एकपटक निवृत्तिभरण पाउने गरी अवकाश पाएको व्यक्तिले शिक्षक पदमा पुनः स्थायी नियुक्ति पाई अवकाश भएमा सो व्यक्तिले चाहेमा निजको पछिल्लो सेवा अवधि समेत गणना गरिनेछ ।

[√]११४क. नोकरी अवधि गणना सम्बन्धी कार्यविधि: (१) नियम ११४ बमोजिम नोकरी अवधि गणना गराउन चाहेमा बहालवाला शिक्षकले यो नियम प्रारम्भ भएको मितिले एक वर्षभित्र र यो नियम प्रारम्भ भएपछि नियुक्त हुने शिक्षकले नियुक्ति पाएको मितिले एक महिना भित्र शिक्षक किताबखानाबाट त्यस्तो नोकरी अवधि गणना गराउनु पर्नेछ । सो अवधिपछि त्यस्तो नोकरी अवधि गणना गरिनेछैन ।

[√] दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

(२) शिक्षक सेवाबाट उपदान पाउने गरी अवकाश पाएको कुनै शिक्षकले शिक्षा सेवामा पुनः स्थायी नियुक्ति पाई उपनियम (१) बमोजिम नोकरी अवधि गणना गराउने भएमा निजले पहिले लिएको उपदानको रकम फिर्ता गरेमा मात्र निजको पहिलेको नोकरी अवधि गणना गरिनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम नोकरी अवधि गणना गराउने शिक्षकले पहिलेको नोकरी अवधिमा अध्ययन विदा, असाधारण विदा, औषधि उपचार खर्च र बीमा रकम लिएको भए त्यसको विवरण शिक्षक किताबखानामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

११४ख. **नोकरी अवधि निर्धारण सिफारिस समिति:** (१) नियम ११४ को खण्ड (क) बमोजिमको अवस्थामा शिक्षकको नोकरी अवधि गणना गर्ने सम्बन्धमा कुनै द्विविधा उत्पन्न भएमा त्यस्तो नोकरी अवधि यकिन गरी शिक्षक किताबखानालाई सिफारिस गर्न जिल्लास्तरमा देहाय बमोजिमको एक नोकरी अवधि निर्धारण सिफारिस समिति रहनेछ:-

(क)	जिल्ला शिक्षा अधिकारी	-अध्यक्ष
(ख)	जिल्ला प्रशासन कार्यालयको अधिकृत प्रतिनिधि	-सदस्य
(ग)	सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक	-सदस्य

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको बैठक लगायत अन्य कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

११५. **पारिवारिक निवृत्तभरण:** (१) कुनै शिक्षकको नोकरीमा बहाल छँदै वा निवृत्तभरण पाउन थालेको सात वर्ष नपुग्दै मृत्यु भएमा त्यस्तो मृत शिक्षकले आफ्नो परिवारको सदस्य मध्ये कसैलाई इच्छाएको भए त्यस्ता व्यक्तिले र इच्छाएको व्यक्तिको पनि मृत्यु भएमा वा त्यसरी कसैलाई पनि इच्छाएको नभएमा निजको एकाघरको नजिकको हकवालाले निवृत्तभरण पाउनेछ ।

तर यस्तो निवृत्तभरण सात वर्षभन्दा बढी समयसम्म प्राप्त हुने छैन र कुनै शिक्षकको निवृत्तभरण पाउन थालेको सात वर्ष नपुग्दै मृत्यु भएमा निजको परिवारलाई सात वर्ष पुगेपछि निवृत्तभरण प्राप्त हुने छैन ।

(२) शिक्षकको विधुर पति वा विधुवा पत्नीले निजको पति वा पत्नी नोकरीमा छँदै वा निवृत्तभरण पाउन थालेको सात वर्ष नपुग्दै मृत्यु भई उपनियम (१) बमोजिम पारिवारिक निवृत्तभरण पाउने भएमा सो निवृत्तभरण पाउने अवधि भुक्तान भएको मितिदेखि र त्यस्तो निवृत्तभरण नपाउने भएमा वा निजको पति वा पत्नीले निवृत्तभरण पाउन थालेको सात वर्ष व्यतित भइसकेपछि मृत्यु भएकोमा त्यस्तो शिक्षकको मृत्यु भएको मितिदेखि आजीवन निजले पाउने निवृत्तभरणको आधा रकम पाउनेछ ।

तर यस नियम बमोजिम निवृत्तभरण पाइरहेको शिक्षकले दोहोरो निवृत्तभरण पाउने छैन ।

११६. **आजीवन पारिवारिक वृत्ति:** विद्यालयको कामको सिलसिलामा काज खटी गएको अवस्थामा दुर्घटनामा परी वा त्यसको कारणबाट निको नहुँदै पछि कुनै शिक्षकको मृत्यु भएमा निजको विधुर पति वा विधुवा पत्नीलाई त्यस्तो शिक्षकले पाउन सक्ने न्यूनतम निवृत्तभरणको पचास प्रतिशतले हुन आउने रकम आजीवन पारिवारिक वृत्ति स्वरूप दिइनेछ ।

१ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

११७. **निवृत्तभरण सम्बन्धी कारवाही:** (१) शिक्षकले नियुक्ति भएपछि निवृत्तभरण प्रयोजनको लागि अनुसूची-१८ बमोजिमको ढाँचामा तीनप्रति फाराम भरी आफू वहाल रहेको विद्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम फाराम नबुझाउने शिक्षक उमेरको कारणबाट अनिवार्य अवकाश पाउने भएमा त्यस्तो शिक्षकले अवकाश लिने मितिभन्दा नौ महिना अगावै उपनियम (१) बमोजिम फाराम भरी आफू वहाल रहेको विद्यालयमा बुझाउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) वा (२) बमोजिम फाराम भर्न नपाउँदै कुनै शिक्षकको मृत्यु भएमा त्यस्तो शिक्षकले आफ्नो परिवारका सदस्यहरु मध्ये इच्छाएको व्यक्तिले र इच्छाएको व्यक्तिको पनि मृत्यु भएमा वा त्यसरी इच्छाएको नभएमा निवृत्तभरण पाउने निजको परिवारको सदस्यले शिक्षकको मृत्यु भएको तीन महिनाभित्र सम्बन्धित विद्यालय समक्ष उपनियम (१) बमोजिम फाराम भरी विद्यालयमा दिनु पर्नेछ ।

(४) यस नियम बमोजिम निवृत्तभरणको लागि फाराम भरी पठाउने व्यक्तिले कुन जिल्लामा निवृत्तभरण अधिकारपत्र वा पारिवारिक निवृत्तभरण अधिकारपत्र प्राप्त गर्न चाहेको हो सो कुरा खुलाउनु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (१), (२) वा (३) बमोजिम फाराम प्राप्त भएपछि शिक्षकको हकमा प्रधानाध्यापकले र प्रधानाध्यापकको हकमा व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी प्राप्त फाराम प्रमाणित गरी एकप्रति विद्यालयमा राखी बाँकी दुई प्रति फारामहरु सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(६) उपनियम (५) बमोजिम फाराम प्राप्त भएपछि जिल्ला शिक्षा अधिकारीले सो सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गरी प्राप्त फाराम प्रमाणित गरी एक प्रति आफ्नो कार्यालयमा राखी बाँकी एक प्रति फाराम शिक्षक किताबखानामा पठाउनु पर्नेछ ।

(७) उपनियम (६) बमोजिमको फाराम प्राप्त भएपछि शिक्षक किताबखानाले आफूसँग रहेको अभिलेखसँग भिडाई, जाँची उपनियम (१) वा (२) बमोजिमको फाराम भए अवकाश प्राप्त शिक्षकको नाममा अनुसूची-१९ बमोजिमको ढाँचामा निवृत्तभरण अधिकारपत्र र उपनियम (३) बमोजिमको फाराम भए मृत शिक्षकको हकवालाको नाममा अनुसूची-२० बमोजिमको ढाँचामा पारिवारिक निवृत्तभरण अधिकारपत्र प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(८) उपनियम (७) बमोजिम अधिकारपत्र प्राप्त गर्ने व्यक्तिले सो अधिकारपत्रमा उल्लिखित कार्यालयबाट प्रत्येक महिना नियमानुसार निवृत्तभरण रकम पाउनेछ ।

११८. **निवृत्त शिक्षकको निवृत्तभरणमा वृद्धि:** बहालवाला शिक्षकको तलव वृद्धि हुँदा तलव स्केलको शुरु अङ्कमा जति वृद्धि भएको छ सोही रकमको दुई तिहाइको दरले सम्बन्धित तहभित्रको श्रेणीका सेवा निवृत्त शिक्षकको निवृत्तभरण रकम वृद्धि हुनेछ ।

११९. **उपदान:** (१) पाँच वर्ष वा सोभन्दा बढी नोकरी गरेको तर निवृत्तभरण पाउने अवस्था नपुगेका स्थायी शिक्षकले अवकाश पाएमा वा राजीनामा स्वीकृत गराई विद्यालय शिक्षा सेवाबाट अलग भएमा वा भविष्यमा शैक्षिक नोकरीको निमित्त अयोग्य नठहरिने गरी विद्यालय शिक्षा सेवाबाट हटाइएमा देहायको दरले उपदान पाउनेछ:-

(क) पाँच वर्षदेखि दश वर्षसम्म नोकरी गरेको शिक्षकले आफूले काम गरेको प्रत्येक वर्षको निमित्त आखिरी आधा महिनाको तलव,

- (ख) दश वर्ष भन्दा बढी पन्ध्र वर्षसम्म नोकरी गरेको शिक्षकले आफूले काम गरेको प्रत्येक वर्षको निमित्त आखिरी एक महिनाको तलव,
- (ग) पन्ध्र वर्ष भन्दा बढी बीस वर्ष पूरा नभएसम्म नोकरी गरेको शिक्षकले आफूले काम गरेको प्रत्येक वर्षको निमित्त आखिरी डेढ महिनाको तलव ।

(२) कुनै शिक्षकको उपदान नलिई मृत्यु भएमा त्यस्तो शिक्षकको आफ्नो परिवारको सदस्य मध्ये कसैलाई इच्छाएको भए त्यस्तो व्यक्ति र इच्छाएको व्यक्तिको पनि मृत्यु भएमा वा कसैलाई इच्छाएको नभएमा निजको एकाघरको नजिकको हकवालाले सो उपदान पाउनेछ ।

१२०. निवृत्तभरण वा उपदान नपाउने अवस्था: (१) देहायका अवस्थामा शिक्षकले निवृत्तभरण वा उपदान पाउने छैन:-

- (क) अस्थायी पदमा नियुक्त भएमा,
- (ख) भविष्यमा शैक्षिक नोकरीको निमित्त अयोग्य ठहरिने गरी नोकरीबाट बर्खास्त गरीएमा,
- (ग) विद्यालयको नोकरी पाउने वा सो नोकरीमा बहाल रहने उद्देश्यले शिक्षा सम्बन्धी योग्यता, तीन पुस्ते, उमेर, नाम, थर, वतन वा नागरीकता ढाँटेको प्रमाणित हुन आएमा ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कसूर प्रमाणित हुनु अगावै खाईपाई सकेको रकम फिर्ता गर्नु पर्ने छैन ।

१२१. बरबुभारथ नगरेमा निवृत्तभरण वा उपदान रोक्का गरिने: कुनै शिक्षकले यस नियमावली बमोजिम बरबुभारथ नगरेमा निजले पाउने निवृत्तभरण वा उपदान रोक्का गरिनेछ ।

१२१क. निवृत्तभरण र तलव दुबै एकैसाथ नपाउने: यस नियमावली बमोजिम निवृत्तभरण पाउने गरी अवकाश पाएको कुनै सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक पदमा पुनः स्थायी नियुक्ति भएमा त्यसरी नियुक्ति भई कार्यरत रहेको अवधिभर निजले निवृत्तभरण पाउनेछैन ।

१२२. उपचार खर्च: (१) स्थायी शिक्षकलाई सेवा अवधिभरमा निजले खाई पाई आएको तलवको हिसाबले हुने गरी देहाय बमोजिम उपचार खर्च दिइनेछ:-

- (क) माध्यमिक विद्यालयको शिक्षकलाई वाह्र महिना बराबरको तलव रकम,
- (ख) निम्न माध्यमिक विद्यालयको शिक्षकलाई अठार महिना बराबरको तलव रकम,
- (ग) प्राथमिक विद्यालयको शिक्षकलाई एक्काइस महिना बराबरको तलव रकम ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि माध्यमिक तहको शिक्षक सरह शुरु तलव स्केल भएको प्राथमिक तथा निम्न माध्यमिक तहको शिक्षकले माध्यमिक शिक्षक सरह र निम्न माध्यमिक तहको शिक्षक सरह शुरु तलव स्केल भएको प्राथमिक तहको शिक्षकले निम्न माध्यमिक शिक्षक सरह उपचार खर्च पाउनेछ ।

१ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

(३) कुनै शिक्षक वा निजको परिवारको सदस्य विरामी भएमा उपनियम (१) बमोजिम पाउने रकममा नबढ्ने गरी देहाय बमोजिम भएको उपचार खर्च प्रदान गरिनेछ :-

- (क) रोगको उपचारको निमित्त स्वीकृत चिकित्सकसँग जाँच गर्दा लागेको शुल्क तथा जाँच गरी लेखिदिएको प्रेस्क्रिप्सन अनुसार औषधि किनेको खर्च,
- (ख) स्वास्थ्य संस्थामा भर्ना हुँदा र उपचार गराउँदा लागेको बील बमोजिमको खर्च,
- (ग) प्लाष्टिक सर्जरी बाहेक सबै किसिमको चिरफार (सर्जिकल अपरेशन) गर्दा लागेको बील बमोजिमको खर्च ।

(४) बीस वर्ष भन्दा कम सेवा अवधि पुगेको शिक्षकलाई औषधि उपचारको लागि निकास दिँदा बीस वर्षको अवधिलाई सेवाको पूरा अवधि मानी त्यसको अनुपातमा निजले गरेको सेवा अवधिको हिसाव गरी यस नियम बमोजिम उपचार खर्च दिइनेछ ।

(५) भविष्यमा शैक्षिक नोकरीको निमित्त अयोग्य ठहरिने गरी सेवाबाट वर्खास्त गरिएको अवस्थामा बाहेक अरु जुनसुकै व्यहोराबाट शिक्षक सेवाबाट अलग हुँदा यस नियम बमोजिम सेवा अवधिभरमा पाउने उपचार खर्च मध्ये केही लिई वा नलिई उपचार खर्च लिन बाँकी रहेको भए शिक्षकले त्यस्तो बाँकी रकम एकमुष्ट लिन पाउनेछ ।

(६) यस नियम बमोजिम स्वास्थ्य संस्थामा भर्ना भई वा विदेशमा गई उपचार गराउनु पर्दा बाहेक शिक्षकलाई एक आर्थिक वर्षमा एकै पटकमा वा पटक पटक गरी औषधी खर्चको रकम दिँदा बीस वर्षको अवधिलाई सेवाको पूरा अवधि मानी त्यसको एक वर्षको दामासाहीले हुने रकम मात्र उपचार खर्च दिन सकिनेछ ।

(७) यस नियम बमोजिम शिक्षकले पाउने उपचार खर्चको अभिलेख जिल्ला शिक्षा कार्यालयले राखी त्यसको विवरण सम्बन्धित विद्यालय, शिक्षक किताबखाना र निर्देशनालयमा अभिलेख राख्न पठाउनु पर्नेछ ।

(८) भ्रुष्टा व्यहोरा पेश गरी यस नियम बमोजिम उपचार खर्च माग गर्ने वा प्राप्त गर्ने शिक्षक उपर विभागीय कारवाही हुनेछ ।

१२३. **बेपत्ता भएको शिक्षकको निवृत्तभरण र उपदान:** (१) कुनै शिक्षक हराई बेपत्ता भई पाँच वर्षसम्म मरे बाँचेको पत्ता नलागेमा त्यस्तो शिक्षकले पाउने उपदान वा निवृत्तभरणको रकम निजको परिवारलाई दिइनेछ ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि निवृत्तभरण लिन पाउने व्यक्ति निवृत्तभरण लिन नपाउँदै बेपत्ता भएमा सात वर्षसम्म र निवृत्तभरण पाउन थालेपछि बेपत्ता भएमा सात वर्ष पुग्न बाँकी अवधिसम्म निजको परिवारलाई निवृत्तभरणको पूरै रकम र सो अवधिपछि पति वा पत्नीलाई आजीवन निवृत्तभरणको आधा रकम पारिवारिक निवृत्तभरण दिइनेछ ।

(३) बेपत्ता भएको शिक्षक पछि फेला परेमा यस नियमावली बमोजिमको उपदान भुक्तानी दिई नसकेको भए सो उपदान वा निजले पाउने निवृत्तभरणको रकम निजले दावी गर्न आएको मितिदेखि निजलाई नै दिइनेछ ।

तर भुक्तानी दिई सकेको उपदान, निवृत्तभरण वा पारिवारिक निवृत्तभरण रकममा पछि फेला परेको व्यक्तिले दावी गर्न पाउने छैन ।

१२४. **शैक्षिक भत्ता तथा सन्तति वृत्ति:** (१) नियम ११६ मा लेखिएको कारणवाट कुनै शिक्षकको मृत्यु भएमा वा त्यसको कारणले निको नहुँदै पछि मृत्यु भएमा त्यस्तो शिक्षकको दुई जनासम्म सन्ततिलाई अठार वर्षको उमेर नपुगुञ्जेलसम्म देहायका दरले वार्षिक शैक्षिक भत्ता दिइनेछ :-

- (क) माध्यमिक तहको शिक्षकको प्रत्येक सन्ततिलाई नौसय रुपैयाँ,
- (ख) निम्न माध्यमिक र प्राथमिक तहको शिक्षकको प्रत्येक सन्ततिलाई सातसय रुपैयाँ ।

(२) नियम ११६ मा लेखिएको कारणवाट मृत्यु भएको शिक्षकको दुई जनासम्म सन्ततिलाई अठार वर्षको उमेर नपुगुञ्जेल उपनियम (१) बमोजिमको शैक्षिक भत्ताको अतिरिक्त देहायका दरले मासिक सन्तति वृत्ति समेत दिइनेछ:-

शिक्षक	शुरु तलवको प्रतिशत
(क) माध्यमिक तहको प्रथम श्रेणी	८
(ख) माध्यमिक तहको द्वितीय र तृतीय श्रेणी	१०
(ग) अन्य	१२

१२५. **वृत्ति सिफारिश समिति:** (१) विद्यालयको कामको सिलसिलामा कुनै शिक्षकको मृत्यु भएमा निजको परिवार वा सन्ततिले पाउने वृत्ति सम्बन्धमा सिफारिश गर्न सम्बन्धित जिल्लामा देहायका सदस्यहरु रहेको वृत्ति सिफारिश समिति रहनेछ :-

- (क) प्रमुख जिल्ला अधिकारी - अध्यक्ष
- (ख) जिल्ला प्रहरी कार्यालयको प्रमुख - सदस्य
- (ग) सम्बन्धित विद्यालयको प्रधानाध्यापक - सदस्य
- (घ) जिल्ला स्वास्थ्य कार्यालयको प्रमुख - सदस्य
- ∇(घ१) प्रतिनिधि, जिल्ला शिक्षक युनियन - सदस्य
- (ङ) जिल्ला शिक्षा अधिकारी - सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिले कुनै शिक्षकको मृत्यु विद्यालयको कामको सिलसिलामा भए नभएको सम्बन्धमा ठहर गरी त्यस्तो शिक्षकको परिवार वा सन्ततिलाई दिइने वृत्ति रकमको सम्बन्धमा सिफारिश गर्नेछ ।

१२६. **विद्यालय शिक्षक किताबखाना:** (१) शिक्षकलाई प्रदान गरिने निवृत्तभरण, पारिवारिक निवृत्तभरण, शैक्षिक भत्ता, सन्ततिवृत्ति, उपदान, बीमा, औषधोपचार आदिका सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न मन्त्रालय अन्तर्गत एक विद्यालय शिक्षक किताबखाना रहनेछ ।

(२) शिक्षक किताबखानाको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) शिक्षकहरुको नोकरी अभिलेख अद्यावधिक राख्ने,

∇ दोस्रो संशोधनद्वारा थप ।

- (ख) शिक्षकको निवृत्तभरण र उपदानको सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था मिलाउने,
- (ग) शिक्षकको निवृत्तभरण, उपदान, औषधी उपचार र वीमाको लागि वैयक्तिक विवरण तयार गर्ने सम्बन्धमा निर्देशनालय र जिल्ला शिक्षा कार्यालयहरुबाट विवरण माग गर्ने,
- (घ) उमेरको कारणबाट अनिवार्य अवकाश पाउने शिक्षकलाई अवकाश पाउने मिति समेत खुलाई छ महिना अगावै जानकारी गराउने,
- (ङ) शिक्षकको वार्षिक तलबी विवरण पारित गर्ने, गराउने,
- (च) निवृत्तभरण कोषको सञ्चालन गर्ने,
- (छ) निवृत्तभरण, उपदान, वीमा, औषधोपचार लगायतका अन्य रकमको निकास दिने,
- (ज) निवृत्तभरण र उपदान सम्बन्धी अन्य आवश्यक काम कारबाही गर्ने,
- (झ) शिक्षकको सेवा अवधि गणना सम्बन्धी काम गर्ने ।
- (ञ) मन्त्रालयले दिएको निर्देशनहरुको पालना गर्ने,

(२) शिक्षक किताबखानाको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ ।

१२७. **वीमाको व्यवस्था:** (१) श्री ५ को सरकारले स्थायी शिक्षकको वीमा गराउन सक्नेछ । त्यसरी वीमा नगराएमा कुनै शिक्षक सेवामा छुट्टै मृत्यु भएमा वीमा वापत देहाय बमोजिमको रकम निजले इच्छाएको व्यक्तिलाई र त्यस्तो व्यक्ति नभए निजको परिवारका सदस्यहरुमध्ये सबैभन्दा नजिकको नाताको सदस्यलाई एकमुष्ट दिइनेछ ।

- (क) माध्यमिक विद्यालयको शिक्षकको लागि तीस हजार रुपैयाँ,
- (ख) निम्न माध्यमिक विद्यालय र प्राथमिक विद्यालयको शिक्षकको लागि बीस हजार रुपैयाँ ।

^११२७क. **परामर्श समिति रहने :** (१) शिक्षकहरुलाई दिइने निवृत्तभरण, पारिश्रमिक निवृत्तभरण, शैक्षिक भत्ता, सन्तति वृत्ति, उपदान वीमा वा औषधि उपचार सम्बन्धमा देखिएका समस्या समाधान गर्ने सम्बन्धमा शिक्षक किताबखानालाई आवश्यक सहयोग गर्नको लागि देहायका सदस्यहरु रहेको एक परामर्श समिति रहनेछ :

(क)	मन्त्रालयले तोकेको सो मन्त्रालयको सह सचिव	अध्यक्ष
(ख)	कार्यालय प्रमुख, कौषी तोषाखाना,	सदस्य
(ग)	प्रतिनिधि, (बजेट तथा कार्यक्रम शाखा) अर्थ मन्त्रालय	सदस्य
(घ)	उपसचिव (विद्यालय प्रशासन शाखा) मन्त्रालय	सदस्य
(ङ)	उपसचिव, (ऐन नियम परामर्श शाखा) मन्त्रालय	सदस्य
(च)	प्रतिनिधि, निजामती किताबखाना	सदस्य

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(छ) कार्यालय प्रमुख, शिक्षक कितावखाना

सदस्य-सचिव

(२) परामर्श समितिको सचिवालयको काम शिक्षक कितावखानाले गर्नेछ ।

(३) परामर्श समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(४) परामर्श समितिका सदस्यले सो समितिको बैठकमा भाग लिए वापत अर्थ मन्त्रालयबाट स्वीकृत भए बमोजिमको बैठक भत्ता पाउन सक्नेछन् ।

१२८. **उपदान वा निवृत्तभरण सम्बन्धी विशेष व्यवस्था:** (१) यस परिच्छेदमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि [±]श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएको मितिपछि नयाँ नियुक्त हुने शिक्षकले यस परिच्छेद बमोजिम उपदान वा निवृत्तभरण पाउने छैन । त्यस्ता शिक्षकलाई उपदान वा निवृत्तभरण दिने प्रयोजनको लागि श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी एक निवृत्तभरण कोष स्थापना गर्न सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम स्थापना भएको कोषमा जम्मा हुने गरी विद्यालयको त्यस्तो शिक्षकले आफूले पाउने मासिक तलबबाट सोही सूचनामा तोकिएको रकम कट्टा गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम नियुक्त हुने कुनै शिक्षक निवृत्तभरण पाउने अवधि नपुग्दै सेवाबाट हटेमा निजको नाममा उपनियम (२) बमोजिम कट्टा गरिएको रकम निजले लिन पाउनेछ ।

तर सेवाबाट बर्खास्त गरिएकोमा श्री ५ को सरकारबाट निजको नाममा रकम कट्टा गरिएको भए निजले लिन पाउने छैन ।

१२९. **यस परिच्छेदको व्यवस्था लागू नहुने:** यस परिच्छेदमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि संस्थागत विद्यालयको शिक्षक र आफ्नै स्रोतबाट व्यहोर्ने गरी सामुदायिक विद्यालयले नियुक्त गरेका शिक्षकको सम्बन्धमा यो परिच्छेदको व्यवस्था लागू हुने छैन । त्यस्ता शिक्षकले यस परिच्छेद बमोजिमको सुविधा सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले तोके बमोजिम विद्यालयबाट पाउनेछ ।

परिच्छेद- २१

अवकाश सम्बन्धी व्यवस्था

१३०. **स्वेच्छक अवकाश:** कुनै शिक्षकले अवकाश लिन चाहेमा नियुक्ति गर्ने अधिकारीले निजलाई जुनसुकै बखत सेवाबाट अवकाश लिने अनुमति दिन सक्नेछ ।

१३१. **अनिवार्य अवकाश:** (१) कुनै शिक्षकको उमेर साठी वर्ष पूरा भएपछि निजलाई विद्यालयको सेवाबाट अवकाश दिइनेछ ।

स्पष्टीकरण: यस नियमको प्रयोजनको लागि शिक्षकको उमेर देहाय बमोजिम हिसाव गरिनेछ:-

[±] दोस्रो संशोधनद्वारा संशोधित ।

- (क) नोकरीमा प्रवेश गरेको बेला निजले पेश गरेको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रमा लेखिएको जन्म मिति वा वर्षवाट हुन आउने उमेर,
- (ख) त्यस्तो अभिलेख नभएमा निजले नोकरीमा प्रवेश गरेको बेलामा लेखिदिएको जन्म मिति वा वर्षवाट हुन आउने उमेर ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि देहायका अवस्थामा शिक्षकलाई जुनसुकै बखत सेवाबाट अवकाश दिन सकिनेछः-

- (क) ऐनको दफा ११७ को उपदफा (५) बमोजिमको अवधिभित्र कुनै शिक्षकले स्थायी अध्यापन अनुमतिपत्र लिन नसकेमा,
- (ख) कुनै शिक्षकको अध्यापन गराउने विषय विद्यालयमा नभई अर्को विषय अध्यापन गराउन तालीमको अवसर दिँदा पनि तालीम नलिएमा वा निजको मिल्दो विषयमा अन्यत्र सरुवा हुने अवस्था नभएमा ।

(३) असाधारण वा अध्ययन विदा भुक्तान भएको पन्ध्र दिन भित्र विद्यालयमा हाजिर नहुने सामुदायिक विद्यालयको शिक्षकलाई सेवाबाट अवकाश दिइनेछ ।

(४) उपनियम (२) को खण्ड (ख) बमोजिम सेवाबाट अवकाश भई रिक्त हुन आएको सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक दरबन्दी स्वतः खारेज हुनेछ ।

१३२. **अवकाश सम्बन्धी विशेष व्यवस्था:** शारीरिक अस्वस्थताको कारण सामुदायिक विद्यालयको कुनै शिक्षक अध्यापन गर्न असमर्थ छ, भनी श्री ५ को सरकारद्वारा गठित मेडिकल बोर्डले सिफारिश गरेमा त्यस्तो शिक्षकलाई पाँच वर्ष सम्म सेवा अवधि थप गर्दा निवृत्तिभरण पाउने अवस्था पुग्ने रहेछ, भने त्यस्तो शिक्षकलाई बाँकी अवधि थप गरी मन्त्रालयले अवकाश दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद - २२

शिक्षक तथा विद्यार्थीको आचारसंहिता

१३३. **शिक्षकले पालन गर्नु पर्ने आचार संहिता:** (१) शिक्षकले देहाय बमोजिमको आचार संहिता पालन गर्नु पर्नेछः-

- (क) आफूलाई खटाएको ठाउँमा गई तोकिएको काम गर्नु पर्ने,
- (ख) निर्धारित समयमा नियमित रूपले विद्यालयमा आए गएको समय जनाई हाजिर हुनु पर्ने र पहिले विदाको अनुमति नलिई विद्यालयमा अनुपस्थित हुनु नहुने,
- (ग) आफ्नो सेवा सम्बन्धी कुरामा मतलब साध्य गर्ने मनसायले कसैमाथि पनि कुनै राजनैतिक वा अवाञ्छनीय प्रभाव पार्न वा प्रभाव पार्ने प्रयत्न गर्नु नहुने,
- (घ) श्री ५ को सरकार र नेपाली जनताको पारस्परिक सम्बन्धमा वा कुनै विदेशी राष्ट्रसँगको सम्बन्धमा खलल पर्न सक्ने गरी आफ्नो वास्तविक वा काल्पनिक नामबाट वा बेनामी कुनै लेख प्रकाशित गर्न वा प्रेसलाई कुनै खबर दिन वा रेडियो वा टेलिभिजन आदि जस्ता सूचना

- माध्यमद्वारा भाषण प्रसारित गर्न वा कुनै सार्वजनिक भाषण दिन वा वक्तव्य प्रकाशित गर्न नहुने,
- (ड) विद्यार्थीलाई योग्य नागरीक बनाउने उद्देश्य लिई अध्ययन र अध्यापनलाई आफ्नो मुख्य लक्ष्य सम्झनु पर्ने,
- (च) आज्ञाकारिता, अनुशासन, सद्भावना, सहयोग, सदाचार, सहानुभूति, धैर्य र सच्चरित्रतालाई प्रोत्साहन दिनु पर्ने,
- (छ) कुनै भाषा, सम्प्रदाय तथा धर्म विरोधी भावना शिक्षक तथा विद्यार्थी वर्गमा फैलाउन नहुने,
- (ज) सामुदायिक विद्यालयका शिक्षकले व्यवस्थापन समिति र जिल्ला शिक्षा अधिकारीको स्वीकृति नलिई आफू वहाल रहेको विद्यालय बाहिर काम गर्न नहुने,
- (झ) विद्यालय वा शैक्षिक संस्थाको माध्यमद्वारा राष्ट्रिय भावना जागृत गरी देशमा भावनात्मक एकता ल्याउन काम गर्नु पर्ने,
- (ञ) नेपाल अधिराज्यको सार्वभौमसत्ता र अखण्डतामा आँच आउने गरी देशको शान्ति, सुरक्षा, वैदेशिक सम्बन्ध र सार्वजनिक मर्यादा तथा अदालतको अवहेलना हुने वा कुनै पनि कार्यालय वा अधिकृतको कानूनद्वारा निर्धारित कर्तव्य पूरा गर्नमा बाधा विरोध हुने गरी प्रदर्शन, हडताल, थुनछेक तथा घेराउ गर्न नहुने ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको आचार संहिताको पालन भए नभएको अभिलेख शिक्षकहरूको हकमा प्रधानाध्यापकले र प्रधानाध्यापकको हकमा व्यवस्थापन समितिले राख्नुपर्नेछ र आचार संहिता पालन नभएको भए त्यसको विवरण सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

१३४. विद्यार्थीले पालन गर्नु पर्ने आचार संहिता: विद्यार्थीहरूले देहाय बमोजिमको आचार संहिता पालन गर्नु पर्नेछ:-

- (क) शिक्षकको आज्ञापालन र आदर गर्नु पर्ने,
- (ख) विद्यालयमा वा बाहिर जहाँसुकै अनुशासनमा रहनु पर्ने,
- (ग) राष्ट्रियता, भाषा र संस्कृतिको उत्थानको निमित्त सँधै प्रयत्नशील रहनु पर्ने,
- (घ) विद्यालयले आयोजना गरेको कार्यक्रममा सक्रिय रूपमा भाग लिनु पर्ने,
- (ङ) सबैसँग शिष्ट व्यवहार गर्नु पर्ने,
- (च) व्यवस्थापन समितिले निर्धारण गरेका अन्य आचार संहिता पालना गर्नु पर्ने ।

परिच्छेद- २३

सजाय सम्बन्धी व्यवस्था

१३५. **सजाय:** उचित र पर्याप्त कारण भएमा शिक्षकलाई देहायको विभागीय सजाय गर्न सकिनेछः-
- (क) नसिहत दिने,
 - (ख) बढीमा पाँच वर्षसम्म तलब वृद्धि रोक्का गर्ने,
 - (ग) बढीमा दुई वर्षसम्म बढुवा रोक्का गर्ने,
 - (घ) भविष्यमा शैक्षिक नोकरीको निमित्त अयोग्य नठहरिने गरी नोकरीबाट हटाउने,
 - (ङ) भविष्यमा शैक्षिक नोकरीको निमित्त अयोग्य ठहरिने गरी नोकरीबाट बर्खास्त गर्ने ।
१३६. **नसिहत दिने:** शिक्षकले विद्यालयमा आउने, अध्यापन गर्ने र जाने समय पालन नगरेमा निजलाई नसिहत दिन सकिनेछ ।
१३७. **पाँच वर्षसम्म तलब वृद्धि वा दुई वर्षसम्म बढुवा रोक्का गर्ने:** देहायको अवस्थामा शिक्षकलाई पाँच वर्षसम्म तलब वृद्धि वा दुई वर्षसम्म बढुवा रोक्का गर्न सकिनेछः-
- (क) अनुशासनहीन काम गरेमा,
 - (ख) बराबर विद्यालयको समय पालन नगरेमा,
 - (ग) आचरण सम्बन्धी नियम उल्लंघन गरेमा ।
 - ^१(घ) खटाइएको तालीम वा प्रशिक्षणमा भाग लिन नगएमा,
 - ^१(ङ) प्रधानाध्यापकले तालीम वा प्रशिक्षणमा छुनौट भएका शिक्षकलाई सहभागी हुन नपठाएमा ।
१३८. **नोकरीबाट हटाउने वा बर्खास्त गर्ने:** (१) ऐनको दफा १६ङ को उपदफा (५) को खण्ड (क), (ख), (ग) वा (घ) को अवस्थामा शिक्षकलाई नोकरीबाट हटाइनेछ ।
- (२) शिक्षकलाई देहायका अवस्थामा भविष्यमा शैक्षिक नोकरीको लागि अयोग्य ठहरिने गरी नोकरीबाट बर्खास्त गर्न सकिनेछः-
- (क) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट सजाय पाएमा,
 - (ख) भ्रष्टाचार गरेमा ।
१३९. **विद्यालयलाई नोक्सानी भएको रकम असूल गरिने:** कुनै शिक्षकले जानी जानी वा लापरवाही गरी कुनै काम गरेको कारणले विद्यालयलाई कुनै हानि नोक्सानी पर्न गएमा त्यस्तो हानि नोक्सानी भएको रकम त्यस्तो काम गर्ने शिक्षकबाट सरकारी बाँकी सरह असूल उपर गरिनेछ ।
१४०. **सजाय सम्बन्धी कार्यविधि:** (१) सजाय दिन पाउने अधिकारीले कुनै शिक्षकलाई सजाय गर्ने आदेश दिनुभन्दा अघि निजलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौका दिनु पर्छ । यसरी सफाईको मौका दिँदा निजमाथि लगाइएको आरोप र सजाय स्पष्ट रूपले किटिएको हुनु पर्नेछ । त्यस्तोमा सम्बन्धित शिक्षकले पनि म्यादभित्र आफ्नो सफाई पेश गर्नुपर्नेछ ।

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम शिक्षकले स्पष्टीकरण पेश नगरेमा वा पेश गरेको स्पष्टीकरण चित्त बुझ्दो नभएमा सजायको आदेश दिन पाउने अधिकारीले सजाय प्रस्ताव गरी पुनः स्पष्टीकरण माग गर्नेछ ।

१४१. **निलम्बन गर्ने:** (१) कुनै शिक्षकलाई सजायको आदेश दिनुभन्दा अघि कुनै विषयमा जाँच गर्नु परेमा निजलाई सजाय दिन पाउने अधिकारीले निलम्बन गर्न सक्नेछ । निलम्बन गर्दा साधारणतया तीन महिनाभन्दा बढी गर्नु हुँदैन ।

(२) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा गिरफ्तार भई थुनिएको शिक्षक त्यसरी थुनिएको अवधिभर स्वतः निलम्बन भएको मानिनेछ । यसरी निलम्बन हुने शिक्षकले निलम्बन भएको अवधिको तलब भत्ता पाउने छैन ।

(३) कुनै शिक्षक आफ्नो पदमा पुनः स्थापित भएमा वा नोकरीमा नरहेमा निजको निलम्बन समाप्त भएको मानिनेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिम कुनै शिक्षक निलम्बन भएमा सो निलम्बन रहेको अवस्थामा निजले आफ्नो तलबको आधा मात्र पाउनेछ ।

तर त्यसरी लागेको अभियोग प्रमाणित नभई कुनै शिक्षकले सफाई पाएमा निजले निलम्बन रहेको अवधिमा आधा तलब पाएको भए सो कटाई बाँकी तलब र त्यस्तो आधा तलब नपाएको भए पूरै तलब पाउनेछ ।

१४२. **सजाय गर्ने:** शिक्षकले नियम १४० बमोजिम पेश गरेको स्पष्टीकरण सन्तोषजनक नदेखिएमा सजाय गर्ने अधिकारीले यसको कारण खुलाई सजाय गर्नेछ ।

१४३. **सजाय गर्ने अधिकारी:** (१) शिक्षकलाई सजाय गर्ने अधिकारी देहाय बमोजिम हुनेछः-

- (क) शिक्षकलाई नसिहत दिने वा दुई तलब वृद्धि रोक्का गर्ने प्रधानाध्यापक र सो भन्दा बढी तलब वृद्धि रोक्का गर्ने व्यवस्थापन समिति,
- (ख) प्रधानाध्यापकलाई नसिहत दिने र तलब वृद्धि रोक्का गर्ने जिल्ला शिक्षा अधिकारी,
- (ग) बढुवा रोक्का गर्ने जिल्ला शिक्षा अधिकारी,
- (घ) नोकरीबाट हटाउने वा बर्खास्त गर्ने सम्बन्धित निर्देशक ।

(२) उपनियम (१) को खण्ड (क) बमोजिम प्रधानाध्यापक वा व्यवस्थापन समितिले गरेको सजायको जानकारी जिल्ला शिक्षा कार्यालयलाई दिनु पर्नेछ ।

१४४. **यस परिच्छेदको कार्यविधि तथा व्यवस्था लागू नहुने:** (१) देहायका शिक्षकलाई सजाय गर्ने सम्बन्धमा यस परिच्छेदको कार्यविधि वा व्यवस्था लागू हुने छैन :-

- (क) सामुदायिक विद्यालयमा श्री ५ को सरकारबाट स्वीकृत दरबन्दीमा अस्थायी रूपमा नियुक्त भएको शिक्षकलाई कारबाही गर्दा यस परिच्छेदको कार्यविधि अवलम्बन गर्नु पर्ने छैन,
- (ख) संस्थागत विद्यालयमा नियुक्त भएको शिक्षक र सामुदायिक विद्यालयमा सम्बन्धित विद्यालयले आफ्नै स्रोतबाट बेहोर्ने गरी नियुक्त गरेको शिक्षकको सम्बन्धमा यस परिच्छेदको व्यवस्था लागू हुने छैन ।

(२) उपनियम (१) को खण्ड (ख) बमोजिमको शिक्षकलाई यस परिच्छेद बमोजिम सजाय गर्ने सम्बन्धमा सम्बन्धित व्यवस्थापन समितिले आवश्यक कार्यविधि बनाई व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

परिच्छेद- २४

विद्यालयको वर्गीकरण

१४५. विद्यालयको वर्गीकरण: (१) विद्यालयलाई अनुसूची-२१ मा उल्लेखित आधारमा देहाय बमोजिम चार श्रेणीमा वर्गीकरण गरिनेछ :-

- (क) “क” श्रेणीको विद्यालय
- (ख) “ख” श्रेणीको विद्यालय
- (ग) “ग” श्रेणीको विद्यालय
- (घ) “घ” श्रेणीको विद्यालय

(२) उपनियम (१) बमोजिम विद्यालय वर्गीकरण गर्नको लागि जिल्ला शिक्षा अधिकारीले आफ्नो संयोजकत्वमा निरीक्षक र जिल्ला शिक्षा समितिको एक जना सदस्य रहेको एक समिति गठन गर्नेछ ।

(३) यस नियम बमोजिम गरिएको वर्गीकरणबाट तल्लो श्रेणीमा परेको कुनै विद्यालयले माथिल्लो श्रेणीको विद्यालयको लागि चाहिने आधार पूरा गरी सो श्रेणीमा रहन चाहेमा सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा अधिकारी समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम निवेदन परेमा उपनियम (२) बमोजिमको समितिले सो विद्यालयको स्थलगत निरीक्षण गर्नेछ र निरीक्षण गर्दा त्यस्तो विद्यालयलाई माथिल्लो श्रेणीको विद्यालयमा कायम गर्न मनासिब देखिएमा माग बमोजिम माथिल्लो श्रेणीको विद्यालयमा समावेश गर्नेछ ।

(५) यस नियम बमोजिम गरिएको वर्गीकरणबाट माथिल्लो श्रेणीमा परेको कुनै विद्यालयको जाँचबुझ गर्दा सो श्रेणीको विद्यालय हुनको लागि चाहिने आधार पूरा गरेको नदेखिएमा उपनियम (२) बमोजिमको समितिले त्यस्तो विद्यालयलाई सो विद्यालयले पूरा गरेको आधारमा तल्लो श्रेणीमा कायम गर्नेछ ।

तर यसरी विद्यालयलाई तल्लो श्रेणीमा कायम गर्नु अघि सम्बन्धित विद्यालयलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

(६) यस नियम बमोजिम विद्यालय वर्गीकरण सम्बन्धमा भएको निर्णय उपर चित्त नबुझ्ने विद्यालयले सो निर्णय भएको पैँतीस दिनभित्र सम्बन्धित निर्देशक समक्ष उजुरी दिन सक्नेछ र सो उजुरीका सम्बन्धमा निर्देशकले गरेको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

परिच्छेद- २५

शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था

१४६. विद्यालयले लिन पाउने शुल्क तथा धरौटी: (१) विद्यालयले विद्यार्थीसँग देहाय बमोजिम शुल्क र धरौटी लिन पाउनेछ :-

- (क) मासिक पढाई शुल्क,
- (ख) खेलकूद शुल्क,
- (ग) पुस्तकालय शुल्क,
- (घ) गरीब विद्यार्थी सहायता शुल्क,
- (ङ) भर्ना शुल्क,
- (च) परीक्षा शुल्क,
- (छ) स्थानान्तरण प्रमाणपत्र शुल्क,
- (ज) कम्प्यूटर शिक्षा शुल्क,
- (झ) प्रयोगशाला शुल्क,
- (ञ) विशेष प्रशिक्षण (जुडो, कराँते, पौडी, घोडचढी, गायन, नृत्य आदि) शुल्क,
- (ट) परिवहन शुल्क,
- (ठ) आवास शुल्क,
- (ड) भोजन शुल्क,
- (ढ) मर्मत सुधार शुल्क,
- (ण) अध्ययन भ्रमण शुल्क ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम विद्यालयले लिन पाउने शुल्कको रकम नियम १४७ बमोजिम निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(३) विद्यालयले उपनियम (१) को खण्ड (घ) बाहेकको अन्य शुल्क त्यस्तो सुविधा उपयोग गर्ने विद्यार्थीसँग त्यस्तो सुविधा उपयोग गरेको समयमा मात्र लिन सक्नेछ ।

(४) विद्यालयले एक शैक्षिक सत्रमा बाह्र महिना भन्दा बढी कुनै शुल्क उठाउन पाइने छैन ।

(५) संस्थागत विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिने वार्षिक शुल्क रकमको बढीमा पच्चीस प्रतिशत रकम जिल्ला शिक्षा अधिकारीको स्वीकृति लिई धरौटी लिन सक्नेछ र त्यस्तो रकम विद्यार्थीले विद्यालय छाडेमा तुरुन्तै फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।

१४७. **शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) विद्यालयले विद्यार्थीसँग लिने शुल्क सामुदायिक विद्यालय, कम्पनी वा शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित विद्यालयको लागि छुट्टा छुट्टै हुनेछ ।

(२) विद्यालयले शैक्षिक सत्र शुरु हुनु भन्दा कम्तीमा दुई महिना अगावै आगामी शैक्षिक सत्रको लागि विद्यार्थीसँग लिने शुल्कको प्रस्तावित दर अनुसूची-२२ को आधारमा प्रस्तावित गरी स्वीकृतिको लागि मन्त्रालय समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम शुल्कको दर प्राप्त भएमा मन्त्रालयले सो शुल्क अनुसूची-२२ को आधारमा तयार गरे नगरेको सम्बन्धमा जाँचबुझ गरी सो अनुरूप भएको नदेखिएमा आवश्यक संशोधन गरी शुल्कको अधिकतम दर स्वीकृति गर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम मन्त्रालयले स्वीकृत गरेको शुल्कको अधिनमा रही विद्यालयले शिक्षक अभिभावक संघको कार्यकारी समितिसँग परामर्श गरी व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम शुल्क निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(५) उपनियम (४) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयले देहायका शुल्क एक शैक्षिक सत्रमा देहायमा लेखिए भन्दा बढी लिन पाउने छैन :-

- (क) नियम १४६ को उपनियम (१) को खण्ड (ख), (ग), (घ), (ङ), (च) र (छ) बमोजिमको शुल्क विद्यार्थीले बुझाउने दुई महिनाको पढाई शुल्क भन्दा बढी,
- (ख) नियम १४६ को उपनियम (१) को खण्ड (ज), (झ), (ञ) र (ट) बमोजिमको शुल्क विद्यार्थीले बुझाउने दुई महिनाको पढाई शुल्क भन्दा बढी,
- (ग) नियम १४६ को उपनियम (१) को खण्ड (ण) बमोजिमको शुल्क विद्यार्थीले बुझाउने साधारणतया एक महिनाको पढाई शुल्क भन्दा बढी ।

(६) यस नियम बमोजिम शुल्क निर्धारण गरिसकेपछि विद्यालयले सो को जानकारी जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

- १४८. सम्बन्धित काममा खर्च गर्नु पर्ने: विद्यालयले विद्यार्थीसँग जुन कामको लागि शुल्क लिएको हो सोही काममा खर्च गर्नु पर्नेछ ।
- १४९. समयमा शुल्क बुझाउनु पर्ने: विद्यालयले तोकेको समयमा विद्यार्थीले विद्यालयमा शुल्क बुझाउनु पर्नेछ ।
- १५०. शुल्कको विवरण सूचना पाटीमा टाँस्नु पर्ने: विद्यालयले शुल्कको दर, शुल्क बुझाउने अवधि र प्रक्रिया सम्बन्धी विवरण विद्यार्थी तथा अभिभावकको जानकारीको लागि विद्यालयको सूचना पाटीमा टाँस्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-२६

छात्रवृत्ति तथा निःशुल्क शिक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

- १५१. छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्नुपर्ने : (१) विद्यालयले प्रत्येक कक्षामा प्रथम र द्वितीय हुने विद्यार्थीलाई क्रमशः सतप्रतिशत र पचास प्रतिशत शुल्क मिनाह गरी जेहेन्दार छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(२) संस्थागत विद्यालयले कुल विद्यार्थी संख्याको कम्तीमा पाँच प्रतिशत गरीव, अपाङ्ग, महिला, दलित र जनजाति विद्यार्थीलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउनु अघि विद्यालयले त्यस्तो छात्रवृत्तिको लागि निवेदन दिन विद्यालयमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

- १५२. निःशुल्क शिक्षा उपलब्ध गराउनु पर्ने : (१) सामुदायिक विद्यालयले गरीबीको रेखामुनि रहेका दलित, जनजाती र महिला लगायत अन्य विद्यार्थीहरूलाई निःशुल्क शिक्षाको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निःशुल्क शिक्षा उपलब्ध गराउने प्रयोजनको लागि विद्यालयले त्यस्तो निःशुल्क शिक्षाको लागि निवेदन दिन विद्यालयमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण: यस नियमको प्रयोजनको लागि “गरीबीको रेखामुनि रहेको विद्यार्थी” भन्नाले दलित, जनजाति महिला लगायत अन्य व्यक्तिको देहाय बमोजिम भएको भनी गाउँ शिक्षा समिति वा नगरपालिकाको सम्बन्धित वडाको सिफारिशमा व्यवस्थापन समितिले निर्णय गरेकोलाई जनाउँछ:-

- (क) विद्यार्थीको परिवारको कुनै पनि सदस्यको नोकरी, व्यापार, व्यवसाय र आय-आर्जनको व्यवस्था नभई जीवन निर्वाह गर्न न्यूनतम आवश्यक पर्ने आम्दानी नभई विद्यालयमा शुल्क तिर्न नसक्ने अवस्था रहेको,
- (ख) भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ बमोजिम जग्गावालाको हैसियतले राख्न पाउने अधिकतम हदवन्दीको तराई तथा उपत्यका, पहाडी र हिमाली क्षेत्रमा क्रमशः पाँच, दश र पन्ध्र प्रतिशत भन्दा कम खेती योग्य जग्गा रहेको, वा
- (ग) राष्ट्रिय योजना आयोगबाट परिभाषित भए बमोजिम निरपेक्ष गरीबीको रेखामा पर्ने र सो भन्दा कम आम्दानी भएको ।

परिच्छेद- २७

विद्यालयको चिन्ह, नामाकरण तथा अन्य व्यवस्था

१५३. विद्यालयको चिन्ह: विद्यालयको चिन्ह षट्कोणको हुनेछ । विद्यालयले चाहेको खण्डमा सो षट्कोणको बीचमा आफ्नो विद्यालयको छुट्टै चिन्ह राख्न सक्नेछ ।

१५४. विद्यालयको नामाकरण: (१) समाज तथा राष्ट्रकै लागि उल्लेखनीय योगदान गर्ने वा ऐतिहासिक व्यक्ति, देवदेवी, तीर्थस्थल वा प्राकृतिक सम्पदाको नामबाट नेपालीपन झल्कने गरी विद्यालयको नामाकरण गर्न सकिनेछ ।

(२) नयाँ खोलिने विद्यालयको नामाकरण आफ्नो नामबाट गर्न चाहने व्यक्तिले देहाय बमोजिमको रकम वा घर वा जग्गा विद्यालयलाई सहयोग गरेमा सो विद्यालयको नामाकरण त्यस्तो सहयोग गर्ने व्यक्तिको नामबाट गर्न सकिनेछ :-

- (क) माध्यमिक विद्यालयको लागि दश लाख रुपैयाँ वा सो बराबरको घर वा जग्गा,
- (ख) निम्न माध्यमिक विद्यालयको लागि सात लाख रुपैयाँ वा सो बराबरको घर वा जग्गा,
- (ग) प्राथमिक विद्यालयको लागि पाँच लाख रुपैयाँ वा सो बराबरको घर वा जग्गा ।

(३) पहिल्यै नामाकरण भईसकेको विद्यालयको नामसँग जोडेर विद्यालयको नामाकरण गर्न चाहने व्यक्तिले उपनियम (२) बमोजिमको रकम वा घर वा जग्गा विद्यालयलाई सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

(४) एउटै परिवार वा छुट्टाछुट्टै परिवारका एकभन्दा बढी व्यक्तिले उपनियम (२) बमोजिमको रकम वा घर वा जग्गा विद्यालयलाई प्रदान गरेमा त्यस्ता व्यक्तिहरूको निर्णयबाट बढीमा दुईजनासम्मको नामबाट विद्यालयको नामाकरण गर्न र अन्य व्यक्तिको नाम विद्यालयमा देखिने गरी राख्न सकिनेछ ।

(५) उपनियम (२) वा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि कुनै व्यक्ति, स्मारक वा ऐतिहासिक चीजवस्तुको नामबाट विद्यालयको नामाकरण भएको विद्यालयलाई कसैले यस नियम बमोजिम रकम वा घर वा जग्गा सहयोग गरेपनि त्यस्तो विद्यालयको नामाकरण परिवर्तन गरिने छैन ।

तर त्यस्तो विद्यालयलाई कुनै व्यक्तिले कक्षा कोठा थप गर्न, पुस्तकालय भवन वा छात्रावास निर्माण गर्न रकम सहयोग गरेमा त्यस्तो कोठा वा भवनमा सो रकम प्रदान गर्ने व्यक्तिको नामाकरण गर्न सकिनेछ ।

(६) यस नियम बमोजिम विद्यालयको नामाकरण व्यवस्थापन समिति, गाउँ विकास समिति वा नगरपालिका र जिल्ला शिक्षा समितिको सिफारिशमा मन्त्रालयले गर्नेछ ।

१५५. **राष्ट्रिय गान गाउन पर्ने:** विद्यालयमा मनाइने समारोहको प्रारम्भमा राष्ट्रिय गान गाउनु पर्नेछ ।
१५६. **झण्डोत्तोलन गर्नु पर्ने:** विद्यालयमा मनाइने प्रत्येक समारोहको प्रारम्भमा राष्ट्रिय झण्डोत्तोलन गर्नु पर्नेछ ।
१५७. **विद्यार्थीको पोशाक:** विद्यालयले विद्यार्थीको लागि एकै किसिमको, कम खर्चिलो, साधारण, राष्ट्रियता झल्काउने र हावापानी सुहाउँदो पोशाक तोक्न सक्नेछ । विद्यालयले विद्यालयबाटै पोशाक लिन विद्यार्थीलाई बाध्य गराउन हुँदैन ।

परिच्छेद- २८

विद्यालयको सम्पत्ति संरक्षण सम्बन्धी व्यवस्था

१५८. **विद्यालयको सम्पत्तिको सुरक्षा:** (१) विद्यालयको नाममा रहेको सम्पत्तिको सुरक्षा गर्ने प्रमुख दायित्व व्यवस्थापन समिति र प्रधानाध्यापकको हुनेछ ।

(२) सामुदायिक विद्यालयको नाममा रहेको सम्पत्तिको व्यवस्थापन र संरक्षण गर्नको लागि सम्बन्धित जिल्लामा देहायका सदस्यहरू रहेको एक विद्यालय सम्पत्ति संरक्षण समिति रहनेछ:-

(क)	प्रमुख जिल्ला अधिकारी	- अध्यक्ष
(ख)	मालपोत कार्यालयको प्रमुख	- सदस्य
(ग)	विद्यालयका दाताहरू मध्येबाट जिल्ला शिक्षा अधिकारीले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(घ)	जिल्ला विकास समितिका सदस्यहरू मध्येबाट जिल्ला विकास समितिले मनोनीत गरेको एकजना	- सदस्य
(ङ)	जिल्ला शिक्षा अधिकारी	- सदस्य-सचिव

(३) उपनियम (२) बमोजिम मनोनीत सदस्यको पदावधि दुई वर्षको हुनेछ ।

(४) उपनियम (२) बमोजिम गठित समितिको बैठकसम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

१५९. विद्यालय सम्पत्ति संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: विद्यालय सम्पत्ति संरक्षण समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) विद्यालयको नाममा प्राप्त भई दर्ता हुन बाँकी रहेको जग्गा दर्ता गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- (ख) विद्यालयको नाममा रहेको सम्पत्तिलाई अधिकतम फाइदा हुने काममा प्रयोग गर्न व्यवस्थापन समितिलाई निर्देशन दिने,
- (ग) विद्यालयको नाममा रहेको जग्गाको आयस्ता असूल उपर गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- (घ) विद्यालयको सम्पत्ति कसैबाट हानी-नोक्सानी हुन गएमा सो भराउने व्यवस्था गर्ने,
- (ङ) विद्यालयको विकास गर्ने काममा बाहेक विद्यालयको नाममा दर्ता भएका जग्गा वा अन्य सम्पत्ति बेचबिखन गर्न नदिने,
- (च) विद्यालयको जग्गा संरक्षण गर्न जिल्ला शिक्षा अधिकारी तथा प्रधानाध्यापकलाई सहयोग गर्ने ।

१६०. विद्यालयको नामको जग्गा बिक्री गर्न वा धितो राख्न नहुने: (१) विद्यालयको नामको जग्गा बिक्री वा धितो राख्न पाइने छैन ।

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहायका अवस्थामा विद्यालयको नाममा रहेको जग्गा बिक्री वा धितो राख्न सकिनेछ:-

- (क) सामुदायिक विद्यालयले विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको लागि पच्चीस प्रतिशतसम्म जग्गा व्यवस्थापन समिति र नियम १५८ बमोजिमको समितिको सिफारिसमा मन्त्रालयको स्वीकृति लिई बढाबढद्वारा बिक्री गर्न,
- (ख) संस्थागत विद्यालयले विद्यालयको नाममा कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थामा लिएको ऋण भुक्तानी गर्न वा विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको लागि व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा कम्पनीको सञ्चालन वा शैक्षिक गुठीका गुठीयारको स्वीकृति लिई कुनै बैंक वा वित्तीय संस्थामा धितो राख्न वा पचास प्रतिशतसम्म जग्गा बढाबढद्वारा बिक्री गर्न ।

(३) विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकासको लागि उपनियम (२) मा लेखिएदेखि बढी जग्गा बिक्री गर्नु परेमा संस्थागत विद्यालयले व्यवस्थापन समिति र कम्पनी सञ्चालक वा शैक्षिक गुठीका गुठीयारको सिफारिसमा मन्त्रालयको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

१६१. विद्यालयको नामको जग्गा सट्टापट्टा गर्न नहुने : (१) विद्यालयको नाममा रहेको जग्गा सट्टापट्टा गर्न पाइने छैन ।

•(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयको कम्पाउण्ड वा खेल मैदानसँग जोडिएको जग्गासँग कुनै जग्गा सट्टापट्टा गर्नु पर्ने भएमा सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति संरक्षण समिति, व्यवस्थापन समिति र जिल्ला शिक्षा कार्यालयको सिफारिसमा र संस्थागत विद्यालयको भए सम्बन्धित गुठियार वा कम्पनीको सञ्चालक, व्यवस्थापन समिति र जिल्ला शिक्षा कार्यालयको सिफारिसमा मन्त्रालयको स्वीकृति लिई सट्टापट्टा गर्न सकिनेछ ।

१६२. **विद्यालयको नाममा सम्पत्ति राख्नु पर्ने:** (१) सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालित विद्यालयले विद्यालयको अचल सम्पत्ति विद्यालयको नाममा रजिष्ट्रेशन पारित गर्नु पर्नेछ ।

(२) कम्पनीको रूपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयले विद्यालयको अचल सम्पत्ति कम्पनीमा राख्नु पर्नेछ ।

१६३. **मिनाहा दिन सक्ने:** दैवी प्रकोप वा काबू बाहिरको परिस्थितिले गर्दा सुख्खा जर्ता भई वा खिइएर सामुदायिक विद्यालयको सम्पत्ति हानी नोक्सानी हुन गएको प्रमाणित हुन आएमा प्रधानाध्यापकको सिफारिसमा पाँच हजार रुपैयाँसम्मको भए व्यवस्थापन समितिले, दश हजार रुपैयाँसम्मको भए व्यवस्थापन समितिको सिफारिसमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले, बीस हजार रुपैयाँसम्मको भए निर्देशकले र पच्चीस हजार रुपैयाँसम्मको भए मन्त्रालयको सचिवले मिनाहा दिन सक्नेछ । सोभन्दा बढी रकम मिनाहा दिनु परेमा अर्थ मन्त्रालयको सहमति लिई मन्त्रालयले मिनाहा दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद- २९

विद्यालयलाई दिइने अनुदान तथा अन्य व्यवस्था

१६४. **विद्यालयलाई अनुदान दिने:** (१) सामुदायिक विद्यालयलाई श्री ५ को सरकारबाट दिइने अनुदान रकम मन्त्रालयले एकमुष्ट जिल्ला शिक्षा कोषमा पठाउनेछ ।

(२) जिल्ला शिक्षा समितिले विद्यालयबाट प्राप्त बजेट समेतलाई अध्ययन गरी विद्यालयलाई देहायका आधारमा अनुदान बाँडफाँड गर्नेछ :-

- (क) विद्यालयको विद्यार्थी संख्या,
- (ख) विद्यालयको शिक्षक संख्या,
- (ग) विद्यालयको परीक्षाको परिणाम,
- (घ) विद्यालयको आर्थिक अवस्था ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम बाँडफाँड गरिएको रकम जिल्ला शिक्षा अधिकारीले वितरण गर्नेछ ।

१६५. **सम्बन्धित काममा खर्च गर्नुपर्ने:** विद्यालयले प्राप्त रकम जुन कामको लागि खर्च गर्न निकासो भएको हो सोही काममा मात्र खर्च गर्नु पर्नेछ ।

१६६. **स्थानीय स्रोतबाट रकमको व्यवस्था गर्नुपर्ने:** (१) विद्यालयले विद्यालयको भवन, फर्निचर र अन्य कार्यको लागि स्थानीय स्रोतबाट रकमको व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम भवन निर्माणको लागि रकम नपुग्ने भएमा श्री ५ को सरकारले स्थानीय जनसहयोगलाई प्रोत्साहन गर्ने गरी सामुदायिक विद्यालयलाई आवश्यक रकम अनुदान दिन सक्नेछ ।

१६७. **अनुदान घटाउन सक्ने:** (१) कुनै विद्यालयको चालु वर्ष सहित गत दुई वर्षको परीक्षाफल निम्न बमोजिम देखिएमा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले त्यस्तो विद्यालयको लागि छुट्याएको अनुदान रकममा देहाय बमोजिमका दरले घटाउन सक्नेछ :-

- (क) कुनै तहमा दश प्रतिशत भन्दा कम परीक्षाफल प्राप्त भएमा सम्बन्धित तहको वार्षिक अनुदानको तीस प्रतिशत,
- (ख) कुनै तहमा बीस प्रतिशत भन्दा कम परीक्षाफल प्राप्त भएमा सम्बन्धित तहको वार्षिक अनुदानको बीस प्रतिशत,

(२) उपनियम (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि दुर्गम क्षेत्रका विद्यालयको हकमा सो रकमको आधा मात्र घटाइनेछ ।

परिच्छेद- ३०

विद्यालयको बजेट, आय व्ययको लेखा तथा अन्य व्यवस्था

१६८. **बजेट तयार गर्ने:** प्रधानाध्यापकले प्रत्येक वर्ष आगामी वर्षको बजेट तयार गरी व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराई त्यसको एक प्रति जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा समयमा नै पठाउनु पर्नेछ ।

१६९. **विद्यालय कोषको सञ्चालन:** (१) विद्यालयले विद्यालय कोषमा जम्मा भएको रकम व्यवस्थापन समितिको निर्णय बमोजिम खर्च गर्नु पर्नेछ ।

(२) विद्यालय कोषको सञ्चालन व्यवस्थापन समितिको अध्यक्ष वा निजले तोकेको सदस्य र प्रधानाध्यापकको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

(३) उपनियम (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि माध्यमिक तथा निम्न माध्यमिक विद्यालय कोषको सञ्चालन प्रधानाध्यापक र लेखापाल वा लेखासम्बन्धी काम गर्ने शिक्षक वा कर्मचारीको संयुक्त दस्तखतबाट गरिनेछ ।

(४) विद्यालय कोषको हिसाब-किताब राख्ने काम प्रधानाध्यापक र लेखा सम्बन्धी काम गर्ने व्यक्तिको हुनेछ ।

(५) विद्यालयको कार्य सञ्चालनको लागि विद्यालय कोषको रकम नजीकैको कुनै बैंकमा खाता खोली जम्मा गर्न सकिनेछ ।

(६) विद्यालयको सम्पूर्ण खर्च विद्यालय कोषमा जम्मा भएको रकमबाट व्यहोरिनेछ ।

१७०. **विद्यालयको आय व्ययको लेखा:** (१) सबै किसिमका विद्यालयले विद्यालयको आय व्ययको लेखा अनुसूची-२३ बमोजिमको ढाँचामा राख्नु पर्नेछ ।

(२) विद्यालयको आय व्ययको लेखा बील भरपाई लगायत आवश्यक कागजात राख्ने काम विद्यालयको रकम खर्च गर्न अधिकार प्राप्त अधिकारीको हुनेछ ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम कागज प्रमाणित गराई राख्ने, राख्न लगाउने जिम्मेवारी प्रधानाध्यापकको हुनेछ ।

(४) उपनियम (१) बमोजिमको आय व्ययको लेखा राख्दा विद्यालयको काम कारवाहीको वास्तविक स्थिति थाहा हुने गरी मालसामानहरुको खरिद बिक्री र विद्यालयको नगदी जिन्सी, जायजेथा दायित्व आदिको विस्तृत विवरण स्पष्ट रूपले खोलेको हुनु पर्नेछ ।

(५) विद्यालयको नगदी, जिन्सी, जायजेथामा कुनै किसिमको हिनामिना, हानी-नोक्सानी वा लापरवाही हुन नपाउने गरी सुरक्षित राख्ने र सोको लगत राख्ने तथा राख्न लगाउने दायित्व प्रधानाध्यापकको हुनेछ ।

(६) प्रधानाध्यापकले विद्यालयको आय व्ययको प्रतिवेदन जिल्ला शिक्षा कार्यालयले तोकेको अवधिभित्र मासिक वा त्रैमासिक रूपमा सो कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

१७१. **लेखा परीक्षण गराउने:** (१) प्रधानाध्यापकले प्रत्येक वर्ष विद्यालयको आय व्ययको लेखा जिल्ला शिक्षा अधिकारीले तोकेको लेखा परीक्षकद्वारा गराउनु पर्नेछ ।

(२) लेखा परीक्षणको सिलसिलामा प्रधानाध्यापकले विद्यालयको आय व्ययको बहीखाता लेखा परीक्षकले मागेको बखत जाँचन दिनुपर्नेछ र निजले कैफियत तलब गरेको कुराको यथार्थ जवाफ समेत सरोकारवालालाई दिनु पर्नेछ ।

(३) विद्यालयको आय व्ययको लेखा निर्देशनालय वा जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट खटाइएको कर्मचारीले जुनसुकै बखत जाँचबुझ गर्न सक्नेछ । यसरी जाँचबुझ गर्दा खटी आएको कर्मचारीले माग गरेको विवरण देखाउनु प्रधानाध्यापकको कर्तव्य हुनेछ ।

१७२. **प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्ने:** लेखापरीक्षकले विद्यालयको लेखा परीक्षण गरी सकेपछि देहायका कुराहरु खुलाई सो सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गरी व्यवस्थापन समिति, जिल्ला शिक्षा कार्यालय र निर्देशनालयमा एक-एक प्रति पठाउनु पर्नेछ:-

- (क) सोधनी र कैफियत तलब भएका कुराको जवाफ यथाशीघ्र भए नभएको,
- (ख) पेश भएको आय व्ययको हिसाब रीतपूर्वक भए नभएको,
- (ग) आय व्ययको सेस्ता कानून बमोजिम राखे नराखेको,
- (घ) विद्यालयको आय व्ययको लेखा यथार्थ रूपमा देखिने गरी वासलात दुरुस्त भए नभएको,
- (ङ) कुनै शिक्षक वा कर्मचारीले कानून विपरीत कामकाज वा बेहिसाब गरे नगरेको,
- (च) विद्यालयको कारोबार सन्तोषप्रद भए नभएको,
- (छ) लेखापरीक्षकले मनासिब र आवश्यक सम्भकेको अन्य कुरा ।

१७३. **बरबुभारथ गर्ने:** (१) विद्यालयको नगदी, जिन्सी मालसामानको लगत, सेस्ता राख्ने जिम्मा लिएको शिक्षक सरुवा वा अन्य कारणबाट विद्यालय छोडी जाँदा आफ्नो जिम्मा रहेको नगदी, जिन्सी मालसामानको बरबुभारथ सामान्यतया पन्ध्र दिनभित्र विद्यालयमा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम बरबुभारथ नगर्ने शिक्षकलाई निजले पाउने तलब रोक्का गरी असूल उपर वा सोधभर्ना गरिनेछ ।

१७४. रजिष्ट्रेशन छुट दिँदा लिइने आधार: श्री ५ को सरकारले कम्पनीको रुपमा सञ्चालित विद्यालयलाई मन्त्रालयले तोकेको आधारमा त्यस्तो विद्यालयको नाममा लिखत पारित गर्दा लाग्ने रजिष्ट्रेशन दस्तुर आंशिक रुपमा छुट दिन सक्नेछ ।
१७५. विद्यालयलाई दिइने छुट र सुविधा: श्री ५ को सरकारले सामुदायिक विद्यालय र शैक्षिक गुठीको रुपमा सञ्चालित संस्थागत विद्यालयले विदेशबाट शैक्षिक सामग्री आयात गर्दा लाग्ने भन्सार सुविधा आंशिक वा पूरै छुट दिन सक्नेछ ।

परिच्छेद- ३१

जिल्ला शिक्षा कोषको सञ्चालन र अन्य व्यवस्था

१७६. अनुदान रकम माग गर्ने: जिल्ला शिक्षा कार्यालयले आगामी आर्थिक वर्षमा विद्यालयको लागि आवश्यक पर्ने अनुदान रकम मन्त्रालयले तोके बमोजिम प्राथमिक तह, निम्न माध्यमिक तह तथा माध्यमिक तहको लागि छुट्टाछुट्टै विवरण तयार गरी माघ मसान्तसम्ममा विभाग र मन्त्रालयमा माग गरी पठाउनु पर्नेछ ।
१७७. जिल्ला शिक्षा कोषको सञ्चालन र अन्य व्यवस्था: (१) श्री ५ को सरकारबाट विद्यालयको लागि प्राप्त अनुदान रकम जिल्ला शिक्षा समितिले चौमासिक रुपमा विद्यालय कोषमा पठाउनेछ ।

(२) श्री ५ को सरकारबाट जुन कामको लागि रकम निकास भएको छ जिल्ला शिक्षा समितिले सोही कामको लागि मात्र रकम खर्च गर्नु पर्नेछ ।

(३) श्री ५ को सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम बाहेक जिल्ला शिक्षा कोषमा प्राप्त अन्य रकम जिल्ला शिक्षा समितिको निर्णय बमोजिम खर्च गरिनेछ ।

(४) जिल्ला शिक्षा कोषको सञ्चालन जिल्ला शिक्षा अधिकारी र जिल्ला शिक्षा कार्यालयको लेखा अधिकृत वा लेखापालको संयुक्त दस्तखतबाट हुनेछ ।

(५) जिल्ला शिक्षा कोषमा जम्मा भएको रकमको लेखा अद्यावधिक राख्ने र लेखापरीक्षण गराउने काम जिल्ला शिक्षा अधिकारी र लेखाको काम गर्ने कर्मचारीको हुनेछ ।

१७८. जिल्ला शिक्षा कोषको आय व्ययको लेखा: (१) जिल्ला शिक्षा कोषको लेखा प्रचलित कानून बमोजिमको ढाँचामा राख्नु पर्नेछ ।

(२) जिल्ला शिक्षा कार्यालयले मासिक खर्चको फाँटवारी विभाग र कोष तथा लेखा नियन्त्रक कार्यालयमा नियमित रुपमा पठाउनु पर्नेछ ।

१७९. विभागीय कारवाही गरिने: मन्त्रालयबाट स्वीकृत दरबन्दी भन्दा बढी शिक्षक नियुक्ति गर्ने, त्यस्ता शिक्षकलाई तलब निकास दिने, कुनै कामको लागि आवश्यक भन्दा बढी रकम माग गर्ने र निकास दिने पदाधिकारीलाई कानून बमोजिम कारवाही गरी बढी निकास वा खर्च भएको रकम सम्बन्धित पदाधिकारीबाट असूल उपर गरिनेछ ।

परिच्छेद- ३२

ग्रामीण शिक्षा विकास कोष सम्बन्धी व्यवस्था

१८०. ग्रामीण शिक्षा कोषमा रकम जम्मा गर्नुपर्ने: (१) संस्थागत विद्यालयले प्रत्येक वर्ष समाप्त भएको एक महिनाभित्र अघिल्लो शैक्षिक सत्रमा विद्यालयले गरेको वार्षिक कुल आम्दानीको डेढ प्रतिशतले हुने रकम ग्रामीण शिक्षा विकास कोषमा जम्मा गर्नु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण: यस नियमको प्रयोजनको लागि “वार्षिक कूल आम्दानी” भन्नाले विद्यालयले परिवहन तथा भोजन बाहेक विद्यार्थीसँग लिएको अन्य शुल्कबाट विद्यालयलाई भएको आम्दानी सम्भन्धि पर्छ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको रकम जम्मा गर्ने प्रयोजनका लागि प्रत्येक जिल्लाको सदरमुकाम स्थित कुनै बैंकमा खाता खोलिनेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम बैंकमा जम्मा भएको रकम जिल्ला शिक्षा अधिकारीले ग्रामीण शिक्षा कोषमा पठाउनु पर्नेछ ।

(४) विद्यालयले उपनियम (१) बमोजिम रकम जम्मा गरेपछि त्यसको प्रमाण तुरुन्त सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

१८१. सञ्चालक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार: सञ्चालक समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ:-

- (क) स्थानीय स्रोतबाट विद्यालयको भौतिक पूर्वाधार विकास गर्न नसक्ने विद्यालयलाई रकम सहयोग गर्ने,
- (ख) विद्यालयमा शैक्षिक गुणस्तर वृद्धि गर्न आवश्यक काम गर्ने,
- (ग) ग्रामीण शिक्षा कोषबाट उपलब्ध गराइएको रकम दुरुपयोग गर्ने विद्यालयलाई कारवाही गर्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने,
- (घ) विद्यालयले ग्रामीण शिक्षा विकास कोषमा जम्मा गर्नु पर्ने रकम समयमा बुझाए नबुझाएको सम्बन्धमा अनुगमन गर्ने गराउने र रकम जम्मा नगर्ने विद्यालयलाई कारवाही गर्न सम्बन्धित निकायमा लेखी पठाउने,
- (ङ) ग्रामीण शिक्षा विकासको लागि आवश्यक स्रोत जुटाउने, र
- (च) प्रत्येक वर्ष आफूले गरेको कामको प्रतिवेदन श्री ५ को सरकार समक्ष पेश गर्ने ।

१८२. लेखा परीक्षण: ग्रामीण शिक्षा विकास कोषको लेखा परीक्षण महालेखा परीक्षकको विभागबाट हुनेछ ।

१८३. सञ्चालक समितिको बैठक सम्बन्धी कार्यविधि: (१) सञ्चालक समितिको बैठक वर्षमा कम्तीमा तीन पटक बस्नेछ ।

(२) सञ्चालक समितिको बैठक सो समितिको अध्यक्षको अनुमति लिई सञ्चालक समितिको सदस्य-सचिवले बोलाउनेछ ।

(३) सञ्चालक समितिको पचास प्रतिशतभन्दा बढी सदस्यहरु उपस्थित भएमा सञ्चालक समितिको बैठकको लागि गणपूरक संख्या पुगेको मानिनेछ ।

(४) सञ्चालक समितिको बैठकको अध्यक्षता सो समितिको अध्यक्षले गर्नेछ र निजको अनुपस्थितिमा बैठकमा उपस्थित सदस्यहरूले आफूहरू मध्येबाट छानेको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्नेछ ।

(५) सञ्चालक समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकमा अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिन सक्नेछ ।

(६) सञ्चालक समितिको निर्णय सो समितिको सदस्य-सचिवले प्रमाणित गरी राख्नेछ ।

(७) सञ्चालक समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि सो समिति आफैँले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(८) सञ्चालक समितिका सदस्यहरूले सञ्चालक समितिको बैठकमा भाग लिए वापत मन्त्रालयले तोके बमोजिमको बैठक भत्ता पाउन सक्नेछन् ।

१८४. सञ्चालक समितिको सचिवालय: सञ्चालक समितिको सचिवालय मन्त्रालयमा रहनेछ ।

परिच्छेद- ३३

विविध

१८५. अधिकारी तोकिएको: ऐनको देहायका दफाको प्रयोजनको लागि देहाय बमोजिम अधिकारी तोकिएकोछ:-

(क) ऐनको दफा १५ र १६ख. को प्रयोजनको लागि निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालयको सम्बन्धमा सम्बन्धित निर्देशक र अन्य विद्यालयको हकमा जिल्ला शिक्षा अधिकारी ।

(ख) ऐनको दफा १७ को उपदफा (२) को खण्ड (ङ) को प्रयोजनको लागि माध्यमिक र निम्न माध्यमिक विद्यालयको सम्बन्धमा सम्बन्धित निर्देशक तथा अन्य विद्यालय [•]सोही उपदफाको खण्ड (ख) र (ग) तथा दफा १६घ. को उपदफा (६) र (७) को प्रयोजनको लागि सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा अधिकारी ।

(ग) ऐनको दफा १७क. को प्रयोजनको लागि जिल्ला शिक्षा अधिकारी ।

^११८५क. पुरस्कारको व्यवस्था गर्न सकिन: कुनै सामुदायिक विद्यालयले माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षामा कम्तीमा पचास जना विद्यार्थी सम्मिलित गराई घटीमा पचासी प्रतिशत विद्यार्थी उत्तीर्ण गराएमा त्यस्तो विद्यालय र सो विद्यालयको उत्कृष्ट शिक्षकलाई पुरस्कारको व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

१८६. घुम्ती विद्यालयको सञ्चालन: विकट हिमाली क्षेत्रमा मौसम वा अन्य यस्तै कारणले कुनै विद्यालय सञ्चालन हुन नसक्ने भनी व्यवस्थापन समितिले अनुरोध गरेमा सम्बन्धित जिल्ला शिक्षा समितिको सिफारिशमा श्री ५ को सरकारले थप आर्थिक व्ययभार नपर्ने गरी निश्चित

[•] पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

अवधिको लागि कुनै पायक पर्ने ठाउँमा घुम्ती विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति दिन सक्नेछ ।

१८७. **शिक्षक युनियन सम्बन्धी व्यवस्था:** (१) शिक्षकले प्रचलित कानून बमोजिम शिक्षक युनियन सम्बन्धी विधान दर्ता गर्नु अघि मन्त्रालयको सिफारिश प्राप्त गर्नु पर्नेछ ।

(२) शिक्षक युनियनको निर्वाचन सम्बन्धी व्यवस्था शिक्षक युनियन सम्बन्धी विधानमा उल्लेख भए बमोजिम हुनेछ ।

१८८. **वार्षिक विवरण पेश गर्नु पर्ने:** विद्यालयले प्रत्येक शैक्षिक वर्ष समाप्त भएको एक महिनाभित्र देहायका विवरणहरू जिल्ला शिक्षा कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ:-

- (क) कक्षागत रूपमा विद्यार्थी विवरण,
- (ख) कक्षागत रूपमा उत्तीर्ण विद्यार्थीको विवरण,
- (ग) कक्षागत रूपमा प्रदान गरिएको छात्रवृत्ति सम्बन्धी विवरण, र
- (घ) विद्यालयले गरेको कूल आय व्ययको विवरण ।

१८९. **प्रमाणपत्र छानबीन समितिको गठन:** (१) शिक्षकको शैक्षिक लगायत अन्य प्रमाणपत्र छानबीन गर्न आवश्यक देखेमा मन्त्रालयले जिल्लास्तरमा देहायका सदस्यहरू रहेको एक प्रमाणपत्र छानबीन समिति गठन गर्न सक्नेछ:-

- (क) प्रमुख जिल्ला अधिकारी - अध्यक्ष
- (ख) जिल्ला न्यायाधिवक्ता - सदस्य
- (ग) जिल्ला शिक्षा अधिकारी - सदस्य-सचिव

•(२) प्रमाणपत्र छानबीन समितिले शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र लगायतका अन्य प्रमाणपत्र छानबीन गर्दा कुनै कैफियत देखिएमा आफ्नो राय ठहर सहित प्रचलित कानून बमोजिम कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा पठाई त्यसको जानकारी मन्त्रालयमा पठाउनु पर्नेछ ।

(३) प्रमाणपत्र छानबीन समितिले जिल्लास्थित कुनै कार्यालयको कर्मचारीलाई सो कार्यालयको स्वीकृति लिई काममा लगाउन सक्नेछ ।

(४) प्रमाणपत्र छानबीन समितिको सचिवालयको काम जिल्ला शिक्षा कार्यालयले गर्नेछ ।

(५) प्रमाणपत्र छानबीन समितिले प्रमाणपत्र छानबीन तथा बैठक सम्बन्धी कार्यविधि सो समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(६) प्रमाणपत्र छानबीन समितिका सदस्यहरूले बैठकमा भाग लिए वापत मन्त्रालयले तोके बमोजिमको भत्ता पाउने छन् ।

१९०. **सामुदायिक विद्यालयको भवन प्रयोग गर्न नपाउने:** कुनै पनि संस्थागत विद्यालयले सामुदायिक विद्यालयको भवन प्रयोग गरी विद्यालय सञ्चालन गर्न पाउने छैन ।

• पहिलो संशोधनद्वारा संशोधित ।

१९०क. विद्यालयको व्यवस्थापन जिम्मा दिन सक्ने: (१) कुनै स्थानीय निकाय वा विद्यालय व्यवस्थापन समितिले कुनै सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापनको जिम्मा लिई विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहेमा त्यसको कार्य योजना बनाई स्वीकृतिको लागि विभाग समक्ष निवेदन दिन सक्नेछ ।

(२) स्थानीय समुदायको प्रतिनिधित्व समेत गराई शैक्षिक संस्था सञ्चालन गर्ने गरी प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भएको कुनै संस्थाले आर्थिक तथा भौतिक दृष्टिले कमजोर मानिएको कुनै सामुदायिक विद्यालयको व्यवस्थापनको जिम्मा लिई विद्यालय सञ्चालन गर्न चाहेमा त्यसको कार्य योजना बनाई स्वीकृतिको लागि विभाग समक्ष निवेदन दिनु सक्नेछ ।

(३) उपनियम (१) वा (२) बमोजिम कुनै निवेदन पर्न आएमा विभागले सो निवेदन साथ संलग्न कार्य योजना जाँचबुझ गर्नेछ र जाँचबुझ गर्दा निवेदकलाई विद्यालयको व्यवस्थापन जिम्मा दिन मनासिव देखिएमा आवश्यक शर्त तोकी विद्यालयको व्यवस्थापन जिम्मा दिनेछ ।

(४) कुनै स्थानीय निकाय, व्यवस्थापन समिति वा संस्थाले विभागले तोकिएको शर्त अनुरूप विद्यालय सञ्चालन नगरेमा विभागले त्यस्तो विद्यालयको व्यवस्थापन जिम्मा सम्बन्धमा दिएको स्वीकृति जुनसुकै बखत फिर्ता लिन सक्नेछ ।

१९१. अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्ने: मन्त्रालयले यस नियमावली बमोजिम आफूलाई प्राप्त भएको अधिकार मध्ये आवश्यकता अनुसार केही अधिकार कुनै निकाय वा अधिकारीलाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

१९२. निर्देशिका बनाउन सक्ने: मन्त्रालयले ऐन र यस नियमावलीको अधिनमा रही देहायका विषयमा निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ:-

- (क) अनौपचारिक शिक्षाको सञ्चालन सम्बन्धी,
- (ख) दूर शिक्षाको सञ्चालन सम्बन्धी,
- (ग) विशेष शिक्षाको सञ्चालन सम्बन्धी,
- (घ) माध्यमिक शिक्षा उत्तीर्ण परीक्षा सञ्चालन सम्बन्धी,
- (ङ) विद्यालय शिक्षासँग सम्बन्धित अन्य विषय सम्बन्धी,
- (च) सहयोगी पाठ्यपुस्तक तथा पाठ्यसामग्री प्रकाशन गर्ने सम्बन्धी,
- (ट) विद्यालयको सम्पतिको संरक्षण र उपयोग सम्बन्धी,

१९३. आर्थिक ऐन नियमको प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्ने: यस नियमावलीमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विद्यालयले श्री ५ को सरकारलाई आर्थिक दायित्व पर्ने विषयमा कुनै कारोबार गर्दा श्री ५ को सरकारको प्रचलित आर्थिक ऐन नियमहरूको प्रक्रिया पूरा गर्नु पर्नेछ ।

१९४. अनुसूचीमा संशोधन: मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी अनुसूचीमा आवश्यकतानुसार हेरफेर तथा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

१९५. खारेजी र बचाउ: (१) शिक्षा नियमावली, २०४९ खारेज गरिएको छ ।

^१ पहिलो संशोधनद्वारा थप ।

(२) शिक्षा नियमावली, २०४९ बमोजिम भए गरेका काम कारबाही यस नियमावली बमोजिम भए गरेका मानिनेछ ।

अनुसूची - १

(नियम ३ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)
विद्यालय खोल्ने अनुमतिको लागि दिइने निवेदन

श्रीमान् जिल्ला शिक्षा अधिकारीज्यू,
जिल्ला शिक्षा कार्यालय
..... ।

विषय: विद्यालय खोल्ने अनुमति सम्बन्धमा ।

महोदय,

शैक्षिक सत्र.....देखितहको विद्यालय खोल्न चाहेकोले अनुमतिको लागि देहायका विवरणहरु खुलाई यो निवेदन गरेको छु ।

(क) प्रस्तावित विद्यालयको:

१. नाम:

२. ठेगाना: गा. वि. स./न. पा. वडा नं.
गाउँ/टोल

फोन: फ्याक्स नं.

३. किसिम:

(१) सामुदायिक (२) संस्थागत

(अ) कम्पनी (आ) शैक्षिक गुठी

४. अनुमति लिन चाहेको तह र सञ्चालन गर्ने कक्षा:

५. भविष्यमा सञ्चालन गर्न चाहेको तह र कक्षा:

(ख) प्रस्तावित विद्यालयको लागि पूरा गरिएको भौतिक पूर्वाधार :

१. भवनको:

(१) संख्या: (२) कच्ची/पक्की/अर्ध पक्की

(३) आफ्नै / बहालमा / सार्वजनिक

२. कोठाको विवरण:

कोठाको संख्या	लम्बाई	चौडाई	उचाई	भ्याल ढोकाको अवस्था	प्रकाश र बत्तीको अवस्था	प्रयोजन	कैफियत

३. फर्निचरको संख्या:
 - (१) डेस्क (२) बेञ्च (३) टेबल
 - (४) दराज (५) मेच (६) अन्य
४. खेलकूद मैदानको अवस्था र जग्गा: (रोपनी वा विगाहामा)
५. शौचालयको संख्या (१) छात्रले प्रयोग गर्ने (२) छात्राले प्रयोग गर्ने
६. खानेपानीको अवस्था:
७. पुस्तकालयको अवस्था तथा पुस्तकको संख्या:
८. प्रयोगशाला: सामाग्री:
९. सवारी साधनको विवरण:-
१०. शैक्षिक सामाग्रीको विवरण:-

(ग) विद्यार्थी संख्या: (प्रस्तावित)

कक्षा										
संख्या										

(घ) शिक्षक संख्या: (प्रस्तावित)

(ङ) आर्थिक विवरण: (प्रस्तावित)

१. अचल सम्पत्ति:
२. चल सम्पत्ति:
३. वार्षिक आमदानी:
४. आमदानीको स्रोत:

माथि लेखिएका विवरणहरु ठीक साँचो छ, भुट्टा ठहरे कानून बमोजिम सहुंला बुभाउंला ।

निवेदकको-

सही:

नाम:

ठेगाना:

मिति:

संलग्न गर्नु पर्ने कागजातहरु:

- (१) शैक्षिक गुठीको विधान वा कम्पनीको प्रबन्धपत्र तथा नियमावलीको प्रतिलिपि
- (२) जग्गा वा भवन भाडामा लिने भए कम्तीमा पाँच वर्षसम्मको लागि घर वा जग्गाधनीले बहालमा दिने सम्बन्धमा भएको कबुलियतनामा सम्बन्धी पत्र ।
- (३) प्रस्तावित विद्यालयको क्षेत्रको शैक्षिक नक्सा ।

(४) सम्बन्धित गाउँ शिक्षा समिति वा नगरपालिकाको सिफारिश ।

अनुसूची-२

(नियम ३ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)

पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोल्ने अनुमतिको लागि दिइने निवेदन

श्री.....नगरपालिका /गाउँ विकास समिति
.....!

विषय :- विद्यालय खोल्ने अनुमति सम्बन्धमा ।

शैक्षिक सत्र.....देखि पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोल्न चाहेकोले अनुमतिको लागि निम्न विवरण खुलाई यो निवेदन गरेको छु ।

(क) प्रस्तावित विद्यालयको:

१. नाम:

२. ठेगाना: गा. वि. स./न. पा. वडा नं. गाउँ/टोल
फोन नं. फ्याक्स नं.

३. किसिम:

(ख) प्रस्तावित विद्यालयको लागि पूरा गरिएको भौतिक पूर्वाधार:

१. भवनको:

(१) संख्या:

(२) कच्ची /पक्की /अर्ध पक्की

(३) आफ्नै /बहालमा/सार्वजनिक

२. कोठा संख्या (१) कक्षा कोठा: (२) कार्यालय कोठा:

(३) पुस्तकालय:

(४) अन्य कोठा:

३. फर्निचरको संख्या (१) डेस्क: (२) बेञ्च: (३) टेबुल:

(४) दराज: (५) मेच: (६) अन्य:

४. खेलकूद मैदानको अवस्था र जग्गा (रोपनी वा विगाहामा)

५. शौचालयको अवस्था:

६. खानेपानी व्यवस्था:

(ग) प्रस्तावित विद्यार्थी संख्या:

(घ) प्रस्तावित शिक्षक संख्या:

(ड) आर्थिक विवरण (प्रस्तावित)

१. अचल सम्पत्ति
२. चल सम्पत्ति
३. वार्षिक आम्दानी
४. आम्दानीको स्रोत

माथि लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ, भुट्टा ठहरे कानून बमोजिम सहंला बुभाउंला ।

निवेदकको-

सही

नाम:

ठेगाना:

मिति:

अनुसूची - ३
(नियम ४ सँग सम्बन्धित)

विद्यालय खोल्नको लागि चाहिने पूर्वाधारहरु:

- (क) कक्षा कोठाहरु समान्यतया नौ फिट उचाईको र घाम तथा पानीबाट बचाउ हुने किसिमको हुनु पर्ने,
- (ख) कक्षागत क्षेत्रफल पूर्व प्राथमिक र प्राथमिक विद्यालयको हकमा प्रति विद्यार्थी ०.७५ वर्ग मीटर तथा निम्न माध्यमिक र माध्यमिक विद्यालयको हकमा १.०० वर्ग मीटर भन्दा कम हुन नहुने,
- (ग) अध्यापन गराइने कक्षा कोठामा हावाको प्रवाह, प्रकाशको व्यवस्थाको साथै स्वस्थ हुनु पर्ने,
- (घ) कक्षा कोठामा विद्यार्थी संख्याको आधारमा फर्निचरको व्यवस्था हुनु पर्ने,
- (ङ) विद्यालयमा आवश्यकतानुसार पुस्तकालय, प्रयोगशाला, शैक्षिक सामग्री र स्वस्थकर खानेपानीको प्रबन्ध गर्नु पर्ने,
- (च) पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा बाहेक अन्य विद्यालयमा छात्र छात्राको लागि अलग अलग शौचालयको व्यवस्था हुनु पर्ने,
- (छ) शिक्षण क्रियाकलापको लागि आवश्यकीय शैक्षिक सामग्री जस्तो कालोपाटी, नक्सा, ग्लोब, गणितीय सामग्रीहरु हुनु पर्ने,
- (ज) पाठ्यक्रम, पाठ्यपुस्तक र अन्य सन्दर्भ सामग्री सहितको पुस्तकालयको व्यवस्था हुनु पर्ने,
- (झ) सम्पूर्ण विद्यार्थीहरु एकैसाथ उभिन सक्ने कम्पाउण्ड हुनु पर्ने,
- (ञ) विद्यार्थीहरुको लागि खेल्ने मैदानको व्यवस्था र खेल सामग्रीको व्यवस्था हुनु पर्ने,
- (ट) सामुदायिक विद्यालयको प्रत्येक कक्षामा सामान्यतया देहाय बमोजिम र संस्थागत विद्यालयमा सामान्यतया ३० जना विद्यार्थी हुनु पर्ने:-
उपत्यका / तराई / क्षेत्रमा-	५० जना
पहाडी क्षेत्रमा-	४५ जना
हिमाली क्षेत्रमा-	४० जना
- (ठ) कम्तीमा देहाय बमोजिम शिक्षकको व्यवस्था हुनु पर्ने :-
माध्यमिक तहको लागि -	५ जना
निम्नमाध्यमिक तहको लागि -	४ जना
प्राथमिक तहको १-३ कक्षाको लागि -	३ जना
प्राथमिक तहको १-५ कक्षाको लागि-	५ जना
पूर्व प्राथमिक विद्यालयको लागि-	२ जना

- (ड) विद्यालयको स्थायी आय स्रोत हुनु पर्ने,
- (ढ) विद्यालयमा प्राथमिक उपचार सामग्रीको व्यवस्था हुनु पर्ने,
- (ण) आवासीय विद्यालयको लागि आवास भवन हुनु पर्ने,
- (त) विद्यालयको हाता कम्पाउण्डले घेरिएको हुनु पर्ने,
- (थ) भाडाको भवनमा विद्यालय सञ्चालन गर्ने भए कम्तीमा पाँच बर्षको घर भाडा सम्बन्धी सम्झौता भएको हुनुपर्ने ।

अनुसूची-४

(नियम ५ को उपनियम (१) र (३) सँग सम्बन्धित)

विद्यालय सञ्चालन गर्न दिइने अनुमति

श्री.....
.....।

तपाईंले विद्यालय खोल्ने सम्बन्धमा मिति.....मा दिनु भएको निवेदन उपर कारबाही हुँदा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ४ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा गरेको देखिएकोले शैक्षिक सत्र..... देखि प्राथमिक/निम्न माध्यमिक/माध्यमिक तहकोकक्षासम्मको विद्यालय सञ्चालन गर्न यो अनुमति दिइएकोछ ।

कार्यालयको छाप

अनुमति प्रदान गर्ने अधिकारीको-

सही:

नाम:

पद:

मिति:

अनुसूची-५

(नियम ५ को उपनियम (४) सँग सम्बन्धित)

पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोल्नको लागि दिइएको अनुमति

श्री.....
.....।

तपाईंले पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोल्ने सम्बन्धमा मिति.....मा दिनु भएको निवेदन उपर कारबाही हुँदा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ४ बमोजिमको पूर्वाधार पूरा गरेको देखिएकोले शैक्षिक सत्र.....देखि पूर्व प्राथमिक विद्यालय खोल्न यो अनुमति प्रदान गरिएको छ ।

कार्यालयको छाप

अनुमति प्रदान गर्नेको-

सही:

नाम:

पद:-

गा. वि. स./न. पा.:

मिति:

अनुसूची-६

(नियम ७ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

विद्यालयको स्वीकृतिको लागि दिइने निवेदन

श्री.....

.....।

विषय: विद्यालयको स्वीकृत सम्बन्धमा ।

जिल्ला शिक्षा कार्यालय...../ निर्देशनालय..... को मिति..... को निर्णयानुसार अनुमति पाई खोलिएको यस विद्यालयको स्वीकृति पाउन निम्न विवरणहरु खुलाई यो निवेदन गरेको छु ।

(क) विद्यालयको :

१. नाम:

२. ठेगाना: गा. वि. स./न. पा. वडा नं. गाउँ/टोल
फोन नं..... प्याक्स नं.

३. अनुमति प्राप्त गरेको तह र मिति:

पूर्व प्राथमिक मिति:

प्राथमिक तह मिति:

निम्न माध्यमिक तह मिति:

माध्यमिक तह मिति:

(ख) विद्यालयको भौतिक अवस्था:

१. भवनको:

(१) संख्या (२) कच्ची/पक्की/ अर्धपक्की

(३) आफ्नै /बहालमा/ सार्वजनिक

२. कोठाको विवरण:

३. फर्निचरको संख्या:

(१) डेक्स (२) बेञ्च (३) टेबुल

(४) दराज (५) मेच (६) अन्य

४. खेलकूद मैदानको अवस्था र जग्गा (रोपनी वा विगाहामा)

५. शौचालयको संख्या- महिला/पुरुष
 ६. खानेपानीको अवस्था:
 ७. पुस्तकालयको अवस्था:
 ८. प्रयोगशालाको अवस्था:
 ९. सवारी साधनको विवरण:
 १०. शैक्षिक सामग्रीको विवरण:
- (ग) विद्यार्थी संख्या: (कक्षागत रुपमा)
- (घ) शिक्षकको संख्या:
- (ङ) आर्थिक स्थिति:
१. अचल सम्पत्ति
 २. चल सम्पत्ति
 ३. वार्षिक आम्दानी
 ४. आम्दानी गर्ने

माथि लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ, भुट्टा ठहरे कानून बमोजिम सहंला बुभाउंला ।

निवेदकको-

विद्यालयको छाप

सही:

नाम:

ठेगाना:

मिति:

अनुसूची-७

(नियम ७ को उपनियम (३) र (४) सँग सम्बन्धित)

विद्यालयको स्वीकृति सम्बन्धमा

श्री.....विद्यालय,

.....।

त्यस विद्यालयबाट मिति.....मा विद्यालय स्वीकृत गर्ने सम्बन्धमा दिएको निवेदन उपर कारवाही हुँदा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ६ बमोजिमका शर्तहरू पालन गरेको देखिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएकोछ ।

कार्यालयको छाप

स्वीकृति प्रदान गर्ने अधिकारीको-

सही:

नाम:

पद:

मिति:

अनुसूची-८

(नियम ७ को उपनियम (५) सँग सम्बन्धित)

पूर्व प्राथमिक विद्यालयको स्वीकृतिको लागि दिइने निवेदन

श्री.....नगरपालिका /गाउँ विकास समिति
.....।

त्यस गाउँ विकास समिति / नगरपालिकाको मिति.....को निर्णयानुसार अनुमति पाई खोलिएको यस विद्यालयको स्वीकृति पाउन निम्न विवरण खुलाई यो निवेदन गरेको छु ।

(क) विद्यालयको:

१. नाम:

२. ठेगाना: गा. वि. स./न. पा. वडा नं. गाउँ/टोल
फोन नं. फ्याक्स नं.

३. किसिम:

(ख) विद्यालयको भौतिक अवस्था :

१. भवनको:

(१) संख्या:

(२) कच्ची / पक्की / अर्ध पक्की

(३) आफ्नै / बहालमा / सार्वजनिक

२. कोठा संख्या: (१) कक्षा कोठा: (२) कार्यालय कोठा:

(३) पुस्तकालय:

(४) अन्य कोठा:

३. फर्निचरको संख्या: (१) डेस्क (२) बेञ्च (३) टेबुल

(४) दराज (५) मेच (६) अन्य

४. खेलकूद मैदानको अवस्था र जग्गा: (रोपनी वा विगाहामा)

५. शौचालयको अवस्था:

६. खानेपानीको व्यवस्था:

(ग) विद्यार्थी संख्या: (कक्षागत रुपमा)

(घ) शिक्षक संख्या:

(ङ) आर्थिक विवरण:

१. अचल सम्पत्ति
२. चल सम्पत्ति
३. वार्षिक आम्दानी
४. आम्दानीको स्रोत

माथि लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ, भुट्टा ठहरे कानून बमोजिम सहुंला बुभाउंला ।

विद्यालयको छाप

निवेदकको-

सही:

नाम:

ठेगाना:

मिति:

अनुसूची-९
(नियम ७ को उपनियम (६) सँग सम्बन्धित)
पूर्व प्राथमिक विद्यालयको स्वीकृति

श्री.....
.....।

त्यस विद्यालयबाट मितिमा विद्यालय स्वीकृति गर्ने सम्बन्धमा दिनु भएको निवेदन उपर कारवाही हुंदा शिक्षा नियमावली, २०५९ को नियम ६ बमोजिम शर्तहरु पालना गरेको देखिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएकोछ ।

कार्यालयको छाप

स्वीकृति प्रदान गर्ने अधिकारीको-

सही:

नाम:

पद:

गा. वि. स./न. पा.:

मिति:

अनुसूची - १०

(नियम ८ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

विद्यालयको स्वीकृति सम्बन्धी निवेदन

श्रीमान् महानिर्देशकज्यू,
शिक्षा विभाग, सानोठिमी ।

विषय :- विद्यालयको स्वीकृति सम्बन्धमा

महोदय,

मितिदेखि यस विद्यालय संस्थागत विद्यालयको रूपमा सञ्चालन हुँदै आएकोमा सो विद्यालय कम्पनी / शैक्षिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गर्न चाहेकोले स्वीकृतिको लागि निम्न विवरणहरु खुलाई यो निवेदन गरेको छु ।

(क) विद्यालयको:

१. नाम:
२. ठेगाना: गा. वि. स./न. पा. वडा नं. गाउँ/टोल
फोन नं. फ्याक्स नं.
३. अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त गरेको तह र मिति:
पूर्व प्राथमिक मिति:
प्राथमिक तह मिति:
निम्न माध्यमिक तह मिति:
माध्यमिक तह मिति:

४. शिक्षक संख्या:

५. विद्यार्थी संख्या:

(ख) आर्थिक विवरण:

१. अचल सम्पत्ति:
२. चल सम्पत्ति:
३. वार्षिक आम्दानी:
४. आम्दानीको स्रोत:

माथि लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ भुठ्ठा ठहरे कानून बमोजिम सहुला बुझाउंला ।

संलग्न गर्नु पर्ने कागजातहरु:

- (१) विद्यालय सञ्चालन गर्न अनुमति वा स्वीकृति प्राप्त कागजात
- (२) विद्यालयको नाममा रहेको सम्पत्तिको विवरण

- (३) कम्पनीको प्रबन्धपत्र तथा नियमावली
- (४) शैक्षिक गुठीको विधान

विद्यालयको छाप

निवेदकको-

सही:

नाम:

ठेगाना:

मिति:

अनुसूची-११
(नियम ८ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)
विद्यालय स्वीकृति सम्बन्धमा

श्री.....विद्यालय,
.....।

त्यस विद्यालयले मिति.....मा कम्पनी/शैक्षिक गुठीको रुपमा विद्यालय सञ्चालन गर्ने सम्बन्धमा दिनु भएको निवेदन उपर कारबाही हुँदा त्यस विद्यालयलाई कम्पनी/शैक्षिक गुठीको रुपमा विद्यालय सञ्चालन गर्न स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

कार्यालयको छाप

स्वीकृति प्रदान गर्ने अधिकारीको-
सही:
नाम:
पद:
मिति:

अनुसूची-१२
(नियम ९२ सँग सम्बन्धित)
विद्यालयमा रहने शिक्षक दरबन्दी

विद्यालयमा कम्तीमा देहाय बमोजिम शिक्षक दरबन्दी रहनेछन् :-

- (क) पूर्व प्राथमिक विद्यालय: पूर्व प्राथमिक विद्यालयमा एकजना शिक्षक
(ख) प्राथमिक विद्यालयमा: प्राथमिक तहको कम्तीमा तीनजना शिक्षक
(ग) निम्न माध्यमिक विद्यालयमा:

१. ६ कक्षा देखि ८ कक्षासम्म सञ्चालन भएको विद्यालयमा निम्न माध्यमिक तहको चारजना शिक्षक
२. १ कक्षा देखि ८ कक्षा सञ्चालन भएको विद्यालयमा देहाय बमोजिमका कम्तीमा सातजना शिक्षक :-
(१) अंग्रेजी मूल विषय लिई प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(२) विज्ञान वा गणित मूल विषय लिई प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(३) नेपाली वा संस्कृत मूल विषय लिई प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(४) सामाजिक विषय अध्यापन गर्नको लागि प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(५) एस.एल.सी. वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको तीनजना

(घ) माध्यमिक विद्यालयमा:

१. ९ कक्षा देखि १० कक्षासम्म सञ्चालन भएको विद्यालयमा माध्यमिक तहको पाँच जना शिक्षक
२. ६ कक्षा देखि १० कक्षासम्म सञ्चालन भएको विद्यालयमा देहाय बमोजिमका कम्तीमा नौजना शिक्षक:-
(१) अंग्रेजी मूल विषय लिई स्नातक वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(२) विज्ञान वा गणित मूल विषय लिई स्नातक वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(३) नेपाली मूल विषय लिई स्नातक वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
(४) सामाजिक विषय अध्यापन गर्नको लागि स्नातक वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना

- (५) अन्य ऐच्छिक विषयको लागि सम्बन्धित विषयमा स्नातक वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
 - (६) विज्ञान वा गणित मूल विषय लिई प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
 - (७) अंग्रेजी मूल विषय लिई प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको एकजना
 - (८) अन्य विषयमा प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण गरेको दुईजना
३. १ कक्षा देखि १० कक्षा सम्म सञ्चालन भएको विद्यालयमा खण्ड (ग) को उपखण्ड २ बमोजिमको दरबन्दीमा प्राथमिक तहको कम्तीमा तीनजना शिक्षक रहनेछ ।

द्रष्टव्यः

- (१) खण्ड (ग) को उपखण्ड २ को क्रमसंख्या (१) देखि (४) सम्मका कम्तीमा एक एक जना शिक्षक नियुक्ति नभएसम्म एउटै विषयमा एक भन्दा बढी शिक्षक नियुक्ति गरिने छैन ।
- (२) खण्ड (घ) को उपखण्ड २ को क्रमसंख्या (१) देखि (७) सम्मका कम्तीमा एक एक जना शिक्षक नियुक्ति नभएसम्म एउटै विषयमा एक भन्दा बढी शिक्षक नियुक्ति गरिने छैन ।
- (३) शिक्षक नियुक्तिको लागि आवश्यक पर्ने तालीम प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

अनुसूची-१३
(नियम ९३ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)
प्रधानाध्यापक छनौटका आधारहरु

<u>क्रमसंख्या</u>	<u>छनौटका आधार</u>	<u>अङ्क</u>
१.	शैक्षिक योग्यता बापत	३०
२.	शिक्षण अनुभव बापत	३०
३.	तालीम बापत	२०
४.	नेतृत्व लिने क्षमता बापत	१०
५.	समुदायसँग सम्बन्ध राख्ने क्षमता बापत	१०
		१००

द्रष्टव्य:-

- (१) शैक्षिक योग्यता बापत न्यूनतम शैक्षिक योग्यताको लागि २० अङ्क र माथिल्लो शैक्षिक योग्यताको लागि १० अङ्क दिइनेछ । त्यसरी अङ्क दिँदा प्रथम श्रेणीको भए सत प्रतिशत, द्वितीय श्रेणीको भए पचहत्तर प्रतिशत र तृतीय श्रेणीको भए पचास प्रतिशत अङ्क दिइनेछ ।
- (२) शिक्षण अनुभव बापत प्रति वर्ष २ अङ्कका दरले बढीमा ३० अंक दिइनेछ ।
- (३) तालीम बापत अंक दिँदा प्रथम श्रेणीको भए २० अंक, द्वितीय श्रेणीको भए १६ अंक र तृतीय श्रेणीको भए १२ अंक दिइनेछ । श्रेणी नखुलेको तालीमलाई द्वितीय श्रेणीको अंक दिइनेछ । शिक्षकले सम्बन्धित तहको लागि लिएको कुनै एउटा तालीम बापत मात्र अंक पाउनेछ ।
- (४) नेतृत्व लिने क्षमता र समुदायसँग सम्बन्ध राख्ने क्षमता बापतको अङ्क व्यवस्थापन समितिले दिनेछ ।
- (५) व्यवस्थापन समितिले प्रधानाध्यापकको लागि शिक्षक सिफारिश गर्दा क्रमसंख्या (४) बमोजिम शिक्षकलाई दिइएको अङ्क समेत उल्लेख गरी पठाउनु पर्नेछ । यसरी प्रधानाध्यापकको नियुक्तिको लागि नाम पठाउने सम्बन्धी व्यवस्थापन समितिको बैठकमा प्रधानाध्यापक वा सो काम गर्ने शिक्षकलाई बैठकमा समावेश गरिने छैन ।

अनुसूची-१४

(नियम ९५ को उपनियम (२) र नियम ९७ को उपनियम (३) सँग सम्बन्धित)

निरोगिताको प्रमाणपत्र

प्राथमिक/निम्नमाध्यमिक/माध्यमिक तहको शिक्षकको उम्मेदवार हुनुभएका श्री
.....लाई जाँच्दा निजमा कुनै सरुवा रोग वा अरु कुनै किसिमको शारीरिक विकृति वा
आन्तरिक रोग पाइएन । निजमारोग भए पनि निजले सो पदमा रही काम गर्न
सक्ने व्यहोरा प्रमाणित गर्दछु ।

निजको भनाई र प्रमाणपत्र अनुसार निजको उमेर वर्षको छ ।

निजको वर्ण, हुलिया र सहिछाप निम्न बमोजिम छ:-

- (१) वर्ण
- (२) हुलिया
- (३) सही
- (४) दाँयाहातको बुढी औलाको छाप

कार्यालयको छाप

चिकित्सकको-

सही:

नाम:

पद:

नेपाल मेडिकल काउन्सिलको

रजिष्ट्रेशन नम्बर:

कार्यालय:

मिति:

अनुसूची-१५

(नियम ९५ को उपनियम (४) सँग सम्बन्धित)

शपथ ग्रहण

म..... ईश्वर नाममा / सत्य निष्ठासाथ शपथ लिन्छु कि विद्यालय शिक्षा सेवाको शिक्षकको हैसियतले मलाई ठेकिएको काम मेरो ज्ञान विवेकले जानेबुझेसम्म इमान धर्म सम्झी राष्ट्र र शिक्षण पेशाप्रति बफादार रही भय, पक्षपात र द्वेष नराखी लोभ लालच र मोलाहिजा नगरी इमान्दारीसाथ ऐन, यस नियमावली र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही गर्नेछु र मलाई ज्ञात हुन आएको सेवासँग सम्बन्धित कुनै गोप्य कुरा तोकिएको सम्बन्धित व्यक्तिलाई बाहेक अरु कसैलाई म नोकरीमा बहाल रहेको वा नरहेको जुनसुकै अवस्थामा पनि प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपले भन्ने वा सङ्केत गर्ने छैन ।

शपथ ग्रहण गर्ने शिक्षकको-

सही:

नाम:

पद:

विद्यालय:

मिति:

शपथ ग्रहण गराउने अधिकारीको-

सही:

नाम:

पद:

कार्यालय:

मिति:

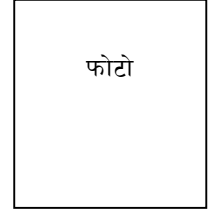
कार्यालयको छाप

अनुसूची-१६
(नियम ९५ को उपनियम (५) सँग सम्बन्धित)

शिक्षकको वैयक्तिक तथा नोकरी विवरण फाराम

शिक्षकको देहायको विवरण उल्लेख गर्ने:-

१. नाम, थर :
२. तह र श्रेणी :
३. स्थायी ठेगाना :
(क) अञ्चल
(ख) जिल्ला:
(ग) गा. वि. स./न. पा.:
(घ) वडा नं.: ब्लक नं.:
(ङ) गाउँ वा टोल:
४. जन्ममिति (वि. सं. मा) साल महिनागते
५. जन्म स्थान: अञ्चल जिल्ला गा. वि. स./न. पा.
६. ६० वर्ष उमेर पुग्ने मिति (वि. सं. मा) साल महिनागते
७. नागरीकता धर्म लिङ्ग
८. हुलिया (विशेष चिन्ह):
९. इच्छाएको व्यक्तिको नाम:
(क) नाम, थर:
(ख) ठेगाना:
(ग) सम्बन्ध:
१०. बाबुको:
(क) नाम, थर:
(ख) ठेगाना:
(ग) पेशा:
(घ) नागरीकता:
११. बाजेको:
(क) नाम, थर:

(ख) ठेगाना:

१२. विवाहित भए पति/पत्नीको नाम:

पति/पत्नीको पेशा:

छोराको संख्या:

छोरीको संख्या:

१३. यो विवरण भर्नु अघि श्री ५ को सरकारको सेवामा काम गरेको भए त्यसको विवरण:

कार्यालय	पद	श्रेणी	सेवा	अवधि	छाडेको कारण	अवकाश पछि पाएको सुविधा रकम नि.भ./उपदान

१४. नोकरी विवरण (शुरु नियुक्तिदेखि हालसम्मको सम्पूर्ण विवरण स्पष्ट उल्लेख गर्ने)

विद्यालयको नाम	पद	स्तर	बहाल मिति	स्थायी वा अस्थायी	तलब	भत्ता	कैफियत

१५. शैक्षिक योग्यता:

उत्तीर्ण भएको परीक्षाको उपाधी	शिक्षण संस्थाको नाम	अध्ययन अवधि देखि सम्म	श्रेणी	अध्ययनका प्रमुख विषयहरु	कैफियत

१६. तालीम सम्बन्धी विवरण:

तालीमको नाम	तालीम अवधि		तालीमका विषय	श्रेणी	तालीम दिने संस्थानको			कैफियत
	देखि	सम्म			नाम	स्थान		

१७. अनुसन्धान वा प्रकाशित कृतिहरु:

कृतिको नाम	प्रकाशन भएको मिति	प्रकाशित कृतिको भाषा	विषयवस्तु	कैफियत

१८. पदक, प्रशंसापत्र या नगद पुरस्कारको विवरण:

पदक, प्रशंसापत्र वा नगद पुरस्कार पाएको विवरण	पदक, प्रशंसापत्र वा नगद पुरस्कार पाएको मिति	नगद पुरस्कार पाएको भए के कति	कहाँबाट	प्रमाणित गर्ने अधिकृतको दस्तखत	कैफियत

१९. विभागीय सजाय:

सजायको प्रकार	सजायको आदेश मिति	पुनरावेदनको		प्रमाणित गर्ने अधिकृतको सही	कैफियत
		ठहर	मिति		

२०. विदाको विवरण:

शिक्षकको नाम :	तह :	विद्यालय :
विदाको किसिम	अवधि	जम्मा अवधि
१. अध्ययन विदा सालमहिनागतेदेखि सालमहिनागतेसम्म वर्ष महिना दिन
२. असाधारण विदा सालमहिनागतदेखि सालमहिनागतेसम्म वर्ष महिना दिन

२१. उपर्युक्त विवरण ठीक साँचो छ भूठो ठहरेमा कानून बमोजिम सहूँला, बुझाउँला ।
सम्बन्धित शिक्षकको सही:
मिति:- औँठाको छाप

बायाँ	दायाँ

२२. उपर्युक्त विवरण यस विद्यालयको अभिलेख अनुसार ठीक छ भनी प्रमाणित गर्ने:
प्रधानाध्यापकको नाम: सही:

विद्यालयको नाम:

विद्यालयको ठेगाना:

मिति:

विद्यालयको छाप:

२३. उपर्युक्त विवरण यस कार्यालयको अभिलेख अनुसार ठीक छ भनी प्रमाणित गर्ने:
जिल्ला शिक्षा अधिकारीको नाम: सही:
जिल्ला शिक्षा कार्यालय:

कार्यालयको छाप:-

मिति:

२४. उपर्युक्त विवरण बमोजिमको अभिलेख शिक्षक कितावखानामा राखी निजको सङ्केत संख्या
..... कायम गरिएको छ ।

शिक्षक कितावखानाको प्रमुखको नाम:-

सही:

कार्यालयको छाप

मिति:-

माथि लेखिए अनुसार फाराम भरी अभिलेख बनाई सकेपछि भएको सरुवा बहुवा सम्बन्धमा निम्न स्थानमा जनाउने (माथिल्लो तलबमानमा भएको बहुवा पनि यसैमा जनाउने)

विद्यालयको नाम	सरुवा	पद	तलब	भत्ता	जम्मा	कैफियत सरुवा, बहुवा, मिति सङ्केत जनाउने	लगतमा चढाउने अधिकृतको सही र मिति

२५. अवकाश प्राप्त गरेपछि जनाउने: अवकाश पाएको मिति:
नोकरी वर्ष महिना दिन.....
अन्तिम, महिना १ को तलब (भत्ताबाहेक) रु. अक्षरेपी
- जम्मा पाउने उपदान रु. श्री ५ को सरकारले बेहोर्ने रु.
जम्मा पाउने निवृत्तभरण मासिक रु. अक्षरेपी

शिक्षक किताबखानको प्रमुखको नाम:

सही:

मिति

फाराम भर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुराहरु:-

- (१) केरमेट नगरी सफासँग फाराम भर्नु पर्ने ।
- (२) केरमेट गरेको ठाउँमा प्रमाणित गर्ने अधिकृतको पूरा सही हुनु पर्ने ।
- (३) फारामको हरेक पृष्ठमा प्रमाणित गर्ने अधिकारीले सही गर्नु पर्ने ।
- (४) अधुरो विवरण भरिएको फाराम स्वीकृत हुने छैन ।

अनुसूची-१७
(नियम ९९ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

सरुवा हुन दिइने निवेदन

श्रीमान् जिल्ला शिक्षा अधिकारीज्यू
जिल्ला शिक्षा कार्यालय.....

.....

विषय: सरुवा सम्बन्धमा ।

मलाई निम्न विद्यालयमा सरुवा गरीदिनु हुन निम्न विवरणहरु खुलाई निवेदन गरेको छु ।

शिक्षकको नाम, थर:

स्थायी ठेगाना:

तह र श्रेणी:

हालको विद्यालयको नाम र ठेगाना:

सरुवा भई जान चाहेको विद्यालयको नाम र ठेगाना:

योग्यता र तालीम:

स्थायी नियुक्ति मिति:

हालको जिल्लामा काम गरेको अवधि:

सरुवा माग गर्नु पर्ने कारण:

निवेदकको-

सही:

नाम:

विद्यालय:

मिति:

सरुवा भई जाने विद्यालयको सहमति

यस विद्यालयका शिक्षक श्री लाई व्यवस्थापन समितिको मिति
..... को निर्णय अनुसार यस विद्यालयबाट सरुवा भई जान सहमति प्रदान गरिएको
छ ।

विद्यालयको छाप

व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षको-

सही:

नाम

विद्यालय:

मिति:

सरुवा भई आउने विद्यालयको सहमति

..... विद्यालयका शिक्षक श्री
..... लाई व्यवस्थापन समितिको मिति को निर्णय अनुसार यस
विद्यालयमा सरुवा भई आउन सहमति दिइएको छ ।

विद्यालयको छाप

.....
व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षको-
सही
नाम
विद्यालय
मिति

निवेदक श्री लाई जिल्लाको विद्यालयबाट
यस जिल्लाको विद्यालयमा सरुवा गरिएको छ ।

जिल्ला शिक्षा कार्यालयको छाप

जिल्ला शिक्षा अधिकारीको-
सही:
नाम:
मिति:

अनुसूची-१८

(नियम ११७ को उपनियम (१) वा (३) सँग सम्बन्धित)

निवृत्तभरण अधिकारपत्रको माग फाराम

श्री विद्यालय शिक्षक कितावखाना ।

.....

विद्यालय शिक्षा सेवाबाट मितिमा अवकाश प्राप्त गर्ने भएकोले..... शिक्षक मिति..... मा परलोक भएकोले शिक्षा नियमावली, २०५९ बमोजिम निवृत्तभरण अधिकारपत्र पाउनको लागि निम्न विवरण खुलाई निवेदन गरेकोछु ।

१. शिक्षक/मृतक शिक्षकको नाम:
२. स्थायी ठेगाना (जिल्ला, न. पा./गा. वि. स. वडा नं.):
३. शुरु नियुक्ति हुँदाको विद्यालयको नाम, नियुक्ति मिति र तह:
४. अवकाश प्राप्त गर्दा बहाल रहेको विद्यालयको नाम, शिक्षकको तह र श्रेणी:
५. अवकाश प्राप्त गर्दा पूरा हुने उमेर..... वर्ष..... महिना..... दिन
६. स्थायी सेवा अवधि..... वर्ष..... महिना..... दिन
७. शेषपछि इच्छाएको व्यक्तिको:
 - (१) नाम:
 - (२) स्थायी ठेगाना, (जिल्ला न. पा./ गा. वि. स. वडा समेत):
 - (३) नाता सम्बन्ध:
८. शेषपछि कसैलाई नइच्छाएको भए परिवारको नजीकको सदस्यको-
 - (१) नाम:
 - (२) स्थायी ठेगाना (जिल्ला, न.पा./गा.वि.स. वडा समेत)
 - (३) नाता:
९. बाबुको नाम:
१०. बाजेको नाम:

फाराम भर्ने व्यक्तिको-
सही:
नाम:
मिति:

रेखात्मक सहिछाप
दायाँ बायाँ

माथि लेखिएको व्यहोरा ठीक साँचो छ, भुइँठा ठहरे कानून बमोजिम सहुला बुझाउँला ।
संलग्न गर्नु पर्ने कागजात :

- (१) मृतक शिक्षकको सम्बन्धमा मृत्यु भएको प्रमाण ।

(२) मृतक शिक्षकको सम्बन्धमा निजको हकवाला भएको प्रमाण ।

अनुसूची-१९

(नियम ११७ को उपनियम (७) सँग सम्बन्धित)

निवृत्तभरण अधिकारपत्र

१. निवृत्तभरण अधिकारपत्र पाउने व्यक्तिको नाम :
२. स्थायी ठेगाना (जिल्ला, न.पा./गा.वि.स. वडा नं.) :
३. अवकाश प्राप्त गर्दा शिक्षक बहाल रहेको विद्यालयको नाम, शिक्षकको तह र श्रेणी:
४. अवकाश प्राप्त गर्दाकोवर्ष.....महिना..... दिन
५. स्थायी सेवा अवधि.....वर्ष.....महिना.....दिन
६. नोकरी वर्ष:
७. शेषपछि इच्छाएको व्यक्तिको:
- (१) नाम:
- (२) स्थायी ठेगाना:
- (३) हुलिया
- (४) नाता सम्बन्ध:
८. अन्तिम एक महिनाको पाउने तलब: (अक्षर तथा अङ्कमा)
९. निवृत्तभरण अधिकारपत्र पाउने व्यक्तिको सही:

फोटो

रेखात्मक सहिछाप

दायाँ	बायाँ

कार्यालयको छाप

अधिकारपत्र दिने अधिकारीको-
सही:

नाम:

पद:

कार्यालय:

मिति:

अनुसूची-२०

(नियम ११७ को उपनियम (७) सँग सम्बन्धित)

पारिवारिक निवृत्तभरण अधिकारपत्र

(इच्छाएको व्यक्तिको नाममा)

फोटो

१. मृत शिक्षकको नाम :
२. मृत शिक्षकको स्थायी ठेगाना (जिल्ला, न. पा. (गा.वि.स. वडा नं.):
३. अवकाश प्राप्त गर्दा शिक्षक बहाल रहेको विद्यालयको नाम, शिक्षकको तह र श्रेणी:
४. अवकाश प्राप्त गर्दाको वर्षमहिना.....दिन
५. स्थायी सेवा अवधि : वर्ष.....महिना.....दिन
६. नोकरी वर्ष:
७. शेषपछि इच्छाएको (अधिकारपत्र पाउने) व्यक्तिको:
 - (१) नाम: (२) स्थायी ठेगाना:
 - (३) हुलिया: (४) नाता सम्बन्ध
८. अन्तिम एक महिनामा पाउने तलब (अंक र अक्षरमा)
९. अधिकारपत्र पाउने व्यक्तिको सही:

रेखात्मक सहिछाप

दायाँ	बायाँ

कार्यालयको छाप

अधिकारपत्र दिने अधिकारीको -

सही:

नाम:

पद:

कार्यालय:

मिति:

अनुसूची- २१
(नियम १४५ को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

विद्यालय वर्गीकरणका आधारहरु

क्रम संख्या	विद्यालय वर्गीकरणका आधारहरु	अङ्क
१	भौतिक सुविधा	३०
२	शिक्षक व्यवस्था	२०
३	विद्यार्थी संख्या	१०
४	शैक्षिक उपलब्धि	२०
५	कूल खर्च	१०
६	विद्यालय सञ्चालन अवधि	१०
	जम्मा :	१००

१. भौतिक सुविधा:

क्षेत्र	विद्यालयको किसिम	मापदण्डका आधार										प्रयोगशाला	जम्मा
		विद्यार्थी संख्या अनुसार उपयुक्त कक्षा कोठा	कोठाहरूमा प्रकाश छिने व्यवस्था	कोठाहरूमा हावा खेल्न सक्ने अवस्था	कोठामा भ्याल ढोकाको व्यवस्था	कोठाहरूमा कम्पाउण्ड को अवस्था	शौचालय	खानेपानी	पुस्तकालय	कोठाको उचाई	विद्यालयको नाममा रहेको जग्गा		
		अङ्क (१)	अङ्क (२)	अङ्क (३)	अङ्क (४)	अङ्क (५)	अङ्क (६)	अङ्क (७)	अङ्क (८)	अङ्क (९)	अङ्क (१०)	अङ्क (११)	अङ्क (१२)
शहरी	सामुदायिक	१०	१	१	२	२	२	२	३	२	२	३	३०
	संस्थागत	१०	१	१	१	२	२	२	२	२	५	२	३०
ग्रामीण	सामुदायिक	१०	१	१	१	२	२	२	२	२	५	१	३०
	संस्थागत	१०	१	१	१	२	२	२	२	२	५	२	३०

दृष्टव्यः

- (१) प्रति विद्यार्थी प्रति कक्षाकोठा पूर्व प्राथमिक र प्राथमिक तह भए कम्तीमा ०.७५ वर्ग मीटर तथा निम्न मा.वि. र माध्यमिक तह भए कम्तीमा १.०० वर्ग मीटर भएको पक्की भवन भए पूर्णाङ्क, कच्ची भवन भए पचहत्तर प्रतिशत अंक, कोठा संख्या र प्रति विद्यार्थी क्षेत्रफल उल्लेखित वर्ग मिटरमा पच्चीस प्रतिशतसम्म कम भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (२) सबै विद्यार्थीलाई लेखन र पढ्न उपयुक्त प्रकाश भएको र कालोपाटीमा लेखेको कुरा प्रष्ट देख्न सक्ने भए पूर्णाङ्क, प्रकाश छिर्ने व्यवस्था वा कालोपाटीमा लेखिएको कुरा स्पष्ट नदेखिने भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (३) कोठामा भेन्टिलेसन भई हावा खेल्न सक्ने भए पूर्णाङ्क ।
- (४) कक्षा कोठाका भ्याल ढोका आवश्यकतानुसार लगाउन र खोल्न मिल्ने भए पूर्णाङ्क ।
- (५) पक्की कम्पाउण्ड सहितको बन्द गर्ने ढोका भए पूर्णाङ्क, काँडेबार वा काठको बार भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (६) प्रति २०० विद्यार्थी छात्र/छात्राको लागि छुट्टा छुट्टै र शिक्षकको लागि अलग शौचालय भए पूर्णाङ्क, महिला र पुरुषको लागि मात्र अलग अलग शौचालय भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (७) विद्यार्थीको लागि फिल्टर सहितको पर्याप्त खानेपानी सुविधा भए पूर्णाङ्क, पर्याप्त खानेपानी सुविधासम्म भए पचास प्रतिशत अंक, सीमित खानेपानीको व्यवस्था भए पच्चीस प्रतिशत अंक ।

- (८) पाठ्यपुस्तक र सन्दर्भ पुस्तक सहित ५०० भन्दा बढी पुस्तक सहित पढ्ने अलग कोठा भए पूर्णाङ्क, ५०० भन्दा बढी पुस्तक भएको तर पढ्ने अलग कोठा नभएको वा २५० भन्दा बढी ५०० भन्दा कम पुस्तक भइ पढ्ने अलग कोठा भए पचहत्तर प्रतिशत अंक, २५० भन्दा बढी र ५०० भन्दा कम पुस्तक भई पढ्ने कोठा अलग नभए पचास प्रतिशत अंक ।
- (९) कोठाको उचाइ कम्तीमा नौ फिट र भुईँ कोठाको सतह जमीन सतह भन्दा होचो नभए पूर्णाङ्क, कोठाको उचाइ नौ फिट भन्दा कम र भुईँ कोठाको सतह जमीन सतह भन्दा होचो भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (१०) विद्यालयको नाममा बीस रोपनी वा सो भन्दा बढी जग्गा भए पूर्णाङ्क, १५-२० रोपनीसम्म जग्गा भए साठी प्रतिशत अंक, १०-१४ रोपनीसम्म जग्गा भए पचास प्रतिशत अंक, ५-९ रोपनीसम्म जग्गा भए चालीस प्रतिशत अंक, १-४ रोपनीसम्म जग्गा भए तीस प्रतिशत अंक । (तराईको विद्यालय भए उल्लेखित रोपनी बराबरको जग्गा विगाहामा गणना गरिनेछ)
- (११) विद्यार्थी बसी प्रयोग गर्न सक्ने प्रयोगशाला भए पूर्णाङ्क ।

२. शिक्षक व्यवस्था:

विद्यालयको किसिम		मापदण्डका आधार						
क्षेत्र	न्यूनतम शैक्षिक योग्यता प्राप्त शिक्षक	तालीम प्राप्त शिक्षकको संख्या	अनुभव प्राप्त प्रधानाध्यापक	माथिल्लो शैक्षिक योग्यता भएको शिक्षक	कुल शिक्षकको संख्या	महिना शिक्षिका संख्या	जम्मा	
शहरी	अङ्क (१)	अङ्क (२)	अङ्क (३)	अङ्क (४)	अङ्क (५)	अङ्क (६)	अङ्क (७)	
	सामुदायिक	२	५	३	२	३	२०	
	संस्थागत	३	५	३	२	२	२०	
ग्रामीण	सामुदायिक	२	४	२	२	३	२०	
	संस्थागत	४	४	३	३	१	२०	

द्रष्टव्य:-

- (१) विषय मिल्दो र न्यूनतम शैक्षिक योग्यता पुगेको शत प्रतिशत शिक्षक भए पूर्णाङ्क ।
- (२) तालीम प्राप्त गरेका शिक्षक जति प्रतिशत छन् त्यति प्रतिशत अङ्क ।
- (३) प्रधानाध्यापक दश वर्षको कार्य अनुभव भए पूर्णाङ्क, सो भन्दा कम अनुभव भए प्रति वर्ष दश प्रतिशत अंकका दरले ।
- (४) माथिल्लो शैक्षिक योग्यता भएको शिक्षक भए प्रति शिक्षक एक अंकका दरले ।
- (५) दरवन्दी बमोजिम शिक्षक पूरा भएको भए पूर्णाङ्क ।
- (६) कुल शिक्षक संख्याको पचास प्रतिशत शिक्षक महिला भए पूर्णाङ्क, पच्चीस प्रतिशत महिला भए पचास प्रतिशत अंक र सो भन्दा कम वा न्यूनतम एक जनासम्म महिला भए पच्चीस प्रतिशत अंक ।

३. विद्यार्थी संख्या:

क्षेत्र	विद्यालयको किसिम	मापदण्डका आधार			
		जम्मा विद्यार्थी संख्या अङ्क (१)	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात अङ्क (२)	छात्राको प्रतिशत अङ्क (३)	जम्मा अङ्क (४)
शहरी	सामुदायिक	६	२	२	१०
	संस्थागत	६	२	२	१०
ग्रामीण	सामुदायिक	५	२	३	१०
	संस्थागत	६	२	२	१०

द्रष्टव्य:-

- (१) ५०० वा सो भन्दा बढी विद्यार्थी भए पूर्णाङ्क, ४००-४९९ सम्म विद्यार्थी भए असी प्रतिशत अङ्क, ३००- ३९९ सम्म विद्यार्थी भए साठी प्रतिशत अंक, २००-२९९ सम्म विद्यार्थी भए चालीस प्रतिशत अंक, १००-१९९ सम्म विद्यार्थी भए बीस प्रतिशत अंक ।
- (२) शिक्षक विद्यार्थी अनुपात सामुदायिकतर्फ उपत्यका तथा तराई, पहाड र हिमाली क्षेत्रमा क्रमशः १:५०, १:४५ र १:४० र संस्थागततर्फ शिक्षक विद्यार्थी अनुपात १:३० भए पूर्णाङ्क सामुदायिकतर्फ १:६० र संस्थागत तर्फ १:४० सम्म भए पचास प्रतिशत अङ्क ।
- (३) ४५ प्रतिशत भन्दा बढी छात्रा भए पूर्णाङ्क, २५ प्रतिशतसम्म छात्रा भए पचास प्रतिशत अङ्क ।

४. शैक्षिक उपलब्धि:

मापदण्डका आधार						
क्षेत्र	विद्यालयको किसिम	प्राथमिक तह पूरा गर्ने विद्यार्थी प्रतिशत	कक्षा दोहोर्‍याउनेको प्रतिशत	कक्षा छाड्नेको प्रतिशत	प्रत्येक तहमा ६० प्रतिशत भन्दा बढी अङ्क ल्याई उत्तीर्ण हुनेको प्रतिशत	जम्मा
शहरी		अङ्क (१)	अङ्क (२)	अङ्क (३)	अङ्क (४)	अङ्क (५)
	सामुदायिक	६	२	२	१०	
	संस्थागत	६	२	२	१०	
ग्रामीण		५	२	३	१०	
	संस्थागत	६	२	२	१०	

द्रष्टव्यः-

- (१) कक्षा १ मा भर्ना भएका विद्यार्थीमध्ये १०० प्रतिशतले प्राथमिक तह पूरा गरेको भए पूर्णाङ्क, सो भन्दा कम प्रतिशतले प्राथमिक तह पूरा गरेका भए जति प्रतिशतले पूरा गरेका छन् त्यति प्रतिशतले हुने अंक ।
- (२) कक्षा दोहोर्‍याउने विद्यार्थी कतिपनि नभए पूर्णाङ्क, १-५ प्रतिशतसम्म भए सठसठी प्रतिशत र ६-१० प्रतिशतसम्म भए तेतीस प्रतिशत अङ्क ।
- (३) कक्षा छाड्ने विद्यार्थी कतिपनि नभए, पूर्णाङ्क १-५ प्रतिशतसम्म भए असी प्रतिशत अङ्क, ६-१० प्रतिशतसम्म भए साठी प्रतिशत अंक, ११-१५ प्रतिशतसम्म भए चालीस प्रतिशत अङ्क, १६-२० प्रतिशतसम्म भए बीस प्रतिशत अंक ।
- (४) प्रत्येक विद्यालयहरूमा ६० प्रतिशत वा सो भन्दा बढी अंक ल्याइ उत्तीर्ण हुने विद्यार्थीको संख्या कुल विद्यार्थी संख्याको जति प्रतिशत छ त्यति प्रतिशत अंक ।

५. कुल खर्च:

मापदण्डका आधार						
क्षेत्र	विद्यालयको किसिम	विद्यालयको कुल खर्चमा तलवमा खर्च भएको प्रतिशत	शैक्षिक सामग्रीमा खर्च भएको प्रतिशत	विद्यालयको कुल खर्चमा मर्मत सुधारमा खर्च भएको प्रतिशत	छात्रवृत्तिमा खर्च भएको प्रतिशत	जम्मा
		अङ्क (१)	अङ्क (२)	अङ्क (३)	अङ्क (४)	अङ्क (५)
शहरी	सामुदायिक	३	१	३	३	१०
	संस्थागत	३	१	३	३	१०
ग्रामीण	सामुदायिक	३	१	३	३	१०
	संस्थागत	३	१	३	३	१०

- द्रष्टव्य: (१) विद्यालयको कूल खर्चको रकम मध्ये तलवमा ७० प्रतिशतसम्म खर्च भए पूर्णाङ्क, ७१-८० प्रतिशतसम्म खर्च भए सठसठी प्रतिशत, ८१-९० प्रतिशतसम्म खर्च भए तेसीस प्रतिशत अङ्क ।
- (२) विद्यालयको कूल खर्चमा शैक्षिक सामग्रीमा १० प्रतिशत भन्दा बढी खर्च भए पूर्णाङ्क, ५-१० प्रतिशतसम्म खर्च भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (३) विद्यालयको कूल खर्चमा मर्मत सुधारमा १० प्रतिशत भन्दा बढी भए पूर्णाङ्क, ५-१० प्रतिशतसम्म खर्च भए पचास प्रतिशत अंक ।
- (४) शत प्रतिशत छात्रवृत्ति उपलब्ध गराएको भए पूर्णाङ्क ।

उपरोक्त प्रकरणहरूमा लेखिए बमोजिम अंक पाउने प्रतिशत भन्दा कम हुनेलाई कुनै अंक दिइने छैन । त्यसरी दिइएको अंकको आधारमा विद्यालयलाई देहायका श्रेणीमा वर्गीकरण गरिनेछ :-

- (क) ८० वा सो भन्दा बढी अंक प्राप्त गर्ने विद्यालय “क” श्रेणी
- (ख) ६० देखी ७९ सम्म अंक प्राप्त गर्ने विद्यालय “ख” श्रेणी
- (ग) ४० देखी ५९ सम्म अंक प्राप्त गर्ने विद्यालय “ग” श्रेणी
- (घ) ३९ सम्म अंक प्राप्त गर्ने विद्यालय “घ” श्रेणी

अनुसूची-२२

(नियम १४७ को उपनियम (२) सँग सम्बन्धित)

शुल्क निर्धारणका आधारहरू

क्र.सं.	शीर्षक
१.	शिक्षक तथा कर्मचारीको तलब भत्तामा भएको खर्च
२.	अन्य विषयमा भएको खर्च
	(क) विद्यालय सञ्चालन र व्यवस्थापनको लागि
	(ख) शैक्षिक सामग्रीको लागि
	(ग) भैपरी आउने कामको लागि
३.	सरकारी अनुदान वा अन्य स्रोतबाट विद्यालयको लागि भएको आम्दानी
४.	ओभरहेड खर्च

द्रष्टव्य:

(१) शुल्क निर्धारण गर्ने प्रयोजनको लागि उपरोक्त तालीकाको क्रमसंख्या १ र २ बमोजिम भएको खर्च जोड्ने । त्यसरी जोड्दा हुन आएको कूल रकममा क्रमसंख्या ३ को रकम घटाउने । त्यसरी घटाउँदा आएको रकममा क्रमसंख्या ४ बमोजिमको ओभरहेड खर्च रकम जोडी जम्मा खर्च रकम निकाल्ने । त्यसरी निकालिएको जम्मा खर्च रकमलाई कुल विद्यार्थी संख्याले भाग गरी प्रति विद्यार्थी वार्षिक शुल्क निकाल्ने ।

(२) शुल्क निर्धारण गर्ने प्रयोजनको लागि शिक्षक तथा कर्मचारीको तलब भत्तामा भएको खर्चको हिसाब गर्दा कुनै विद्यालयमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात यस नियमावलीमा तोकिए भन्दा बढी भए पनि सो अनुपातसम्मको शिक्षक संख्या मात्र कायम गर्नु पर्नेछ ।

उदाहरणको लागि कुनै संस्थागत विद्यालयको विद्यार्थी संख्या नब्बे छ भने शिक्षक संख्या तीन मात्र हुने भएकोले बढीमा तीन जना शिक्षकको तलब भत्तामा भएको खर्चलाई आधार बनाएर शुल्क निर्धारण गर्नु पर्नेछ । त्यसैगरी हिमाली क्षेत्रको सामुदायिक विद्यालयमा चालीस भन्दा बढी असी भन्दा कम विद्यार्थी भए दुई शिक्षकको तलब भत्ता बापत भएको खर्चको आधारमा शुल्क निर्धारण गर्नु पर्नेछ ।

(३) संस्थागत विद्यालयले श्री ५ को सरकारद्वारा तोकिएको दर भन्दा बढी शिक्षक तथा कर्मचारीलाई तलब दिएको रहेछ भने पच्चीस प्रतिशत भन्दा बढीसम्म भएको खर्च मात्र शिक्षक तथा कर्मचारीको तलब भत्ताको खर्चको रकम निकाल्दा गणना गर्नु पर्नेछ ।

उदाहरणको लागि श्री ५ को सरकारले प्राथमिक शिक्षकको तलब भत्ता रु. ४,२००/- तोकिएको छ र कुनै विद्यालयले सो शिक्षकलाई रु. ६,०००/- तलब भत्ता दिएको भए रु. ४,२००/- को पच्चीस प्रतिशत थप गर्दा रु. ५,२५०/- हुने भएकोले सो शिक्षकको तलब भत्ता बापत बढीमा त्यति रकममात्र शिक्षकको तलब भत्ता खर्चमा समावेश गरी शुल्क निर्धारण गर्नु पर्नेछ । त्यसै गरी कुनै संस्थागत विद्यालयले पिरियडको हिसाबमा तलब दिने गरी शिक्षक नियुक्त गरेको भए त्यस्तो शिक्षकको संख्या शिक्षकको तलब रकममा भएको खर्चको आधारमा कायम गरिनेछ । जस्तो कुनै विद्यालयले प्रति पिरियड रु. १००/- दिने गरी

दशजना शिक्षक नियुक्त गरेकोछ र ती शिक्षकले महिनामा जम्मा २० पिरियड पढाउँछन् भने सो बापत जम्मा रु. २०,०००/- खर्च हुने देखिन्छ । सो रकम माध्यामिक तहका दुई शिक्षकको तलब बराबर भएमा शिक्षक संख्या दुई कायम गरिनेछ । यसो गर्दा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात तोकिए भन्दा कम हुने गरी शिक्षक संख्या निर्धारण गर्न पाइने छैन ।

- (४) सामुदायिक विद्यालयले शिक्षक संख्याको दश प्रतिशत र संस्थागत विद्यालयले शिक्षक संख्याको पन्ध्र प्रतिशतसम्म कर्मचारी (पियन समेत) को तलब भत्तालाई शुल्क निर्धारण गर्ने प्रयोजनको निमित्त खर्चमा गणना गर्न सक्नेछ ।

उदाहरणको लागि दश शिक्षक भएको सामुदायिक विद्यालयमा एकजना कर्मचारीको तलबमात्र कर्मचारीको तलब खर्चमा समावेश हुनेछ र सोभन्दा बढी एघार देखि बीसजनासम्म शिक्षक भएको विद्यालयमा दुईजना कर्मचारीसम्मको तलब रकमलाई खर्चमा समावेश गर्न सकिनेछ ।

- (५) अन्य विषयमा भएको खर्च बापतको रकम शिक्षक तथा कर्मचारीले पाउने तलबको सामुदायिक विद्यालयको हकमा बीस र संस्थागत विद्यालयको हकमा तीस प्रतिशत भन्दा बढी हुने छैन ।

उदाहरणको लागि सामुदायिक तर्फको प्राथमिक विद्यालयको शिक्षक संख्या दश भएमा सबै शिक्षकको तलब मासिक रु. ४२,०००/- हुन आउँछ र सो बापत वार्षिक तलब खर्च र दशैँ खर्चको समेत गरी (४२,००० x १३ को हिसाबले) रु. ५,४६,०००/- र कर्मचारीको मासिक तलब रु. २,०००/- भएमा सो बापत थप रु. २६,०००/- समावेश गर्दा शिक्षक तथा कर्मचारीको तलब खर्च रु. ५,७२,०००/- हुन आउँछ । सो रकमको बढीमा बीस प्रतिशत अर्थात रु. १,१४,४००/- अन्य खर्चको रूपमा शुल्क निर्धारण गर्ने प्रयोजनको निमित्त जम्मा खर्चमा समावेश गर्न सकिनेछ । कुनै विद्यालयको अन्य खर्च सोभन्दा बढी भए पनि शुल्क निर्धारण गर्ने प्रयोजनको निमित्त अन्य खर्च बापत बढीमा रु.१,१४,४००/- मात्र समावेश गरी जम्मा खर्च निकाल्नु पर्नेछ ।

- (६) सामुदायिक विद्यालयको ओभरहेड खर्च पाँच प्रतिशत हुनेछ । संस्थागत विद्यालयको ओभरहेड खर्च “क” वर्गको विद्यालयको लागि बीस प्रतिशत, “ख” वर्गको विद्यालयको लागि पन्ध्र प्रतिशत, “ग” वर्गको विद्यालयको लागि दश प्रतिशत र “घ” वर्गको विद्यालयको लागि पाँच प्रतिशत हुनेछ ।

- (७) कक्षागत शुल्क समानुपातिक हुनेछ । कुनै सामुदायिक विद्यालयको शिक्षक तथा कर्मचारीको तलब वार्षिक रु. ५,००,०००/- तथा अन्य खर्च रु. १,००,०००/- गरी जम्मा खर्च ६,००,०००/- छ र सो विद्यालयको अन्य आम्दानी रु. ४,५०,०००/- छ भने त्यस्तो आम्दानीबाट जम्मा खर्च घटाउँदा बाँकी रकम रु. १,५०,०००/- हुन जान्छ । अर्थात रु. ६,००,०००/- को पाँच प्रतिशतले रु. ३०,०००/- सो विद्यालयको ओभरहेड खर्च छ र विद्यालयको विद्यार्थी संख्या दुईसय छ भने (१,५०,०००/- + ३०,०००/- गर्दा हुन आउने रु. १,८०,०००/-) लाई दुईसयले भाग गर्दा आउने रु. ९००/- सो विद्यालयको एकजना विद्यार्थीको वार्षिक पढाई शुल्क हुन जान्छ ।

अब कक्षा १ देखि १० कक्षासम्मको प्रत्येक कक्षाको विद्यार्थी संख्या बराबर छ र शुल्कमा समानुपातिक दरले वृद्धि हुन्छ भन्ने विभिन्न कक्षाको औसत शुल्क निम्न बमोजिम हुनेछ :-

कक्षा	विद्यार्थी संख्या	शुल्कको दर	जम्मा शुल्क
६	४०	कक्षा ६श (कक्षाको हिसाबमा मानौं)	२४०श (४० × ६)
७	४०	कक्षा ७श ”	२८०श (४० × ७)
८	४०	कक्षा ८श ”	३२०श (४० × ८)
९	४०	कक्षा ९श ”	३६०श (४० × ९)
१०	४०	कक्षा १०श ”	४००श (४० × १०)
			कुल-१६०० श हो ।

यसरी हिसाब गर्दा प्रकरण (७) मा उल्लेख भए अनुसार जम्मा शुल्क १६००श बराबर हुन जान्छ ।

त्यसैले १६००श भनेको = १,६०,०००।-

अथावा श को मान. $\frac{१,६०,०००।-}{१६००} = \frac{१६००}{१६} = ११२।५०$

तसर्थ, कक्षा ६ को शुल्क = ६श = ६ X ११२।५० = ६७२।-

कक्षा ७ को शुल्क = ७श = ७ X ११२।५० = ७८७।५०

कक्षा ८ को शुल्क = ८श = ८ X ११२।५० = ९००।-

कक्षा ९ को शुल्क = ९श = ९ X ११२।५० = १०१२।५०

कक्षा १० को शुल्क = १०श = १० X ११२।५० = ११२२।-

त्यसैले कक्षा ६ को वार्षिक पढाई शुल्क = रु. ६७२ र मासिक एक महिनाको रु. ५६।२५ हुन्छ । हिसाब गर्न सजिलोको लागि मासिक रु. ५५।- देखि रु. ६०।- सम्म लिन सकिन्छ । त्यसै गरी अन्य कक्षाको शुल्क पनि वार्षिक अंकलाई १२ ले भाग गरेर आउने रकम बराबर हुन्छ ।

त्यसैगरी संस्थागत विद्यालयले पनि सो बमोजिम प्रत्येक कक्षाको विद्यार्थी संख्या, शुल्कको दर र जम्मा शुल्क निर्धारण गर्नु पर्नेछ र ओभरहेड खर्च समेतको आधारमा “श” को मान निकालेर माथि उल्लेख भए बमोजिम सुत्र अपनाई कक्षागत शुल्क निकाल्न सकिनेछ ।

- (८) यस सुत्र अनुसार निर्धारित शुल्कको दर भन्दा कुनै विद्यालयले लिएको शुल्क कम भएमा सो विद्यालयले शैक्षिक सत्रको बीचमा शुल्क दरमा वृद्धि गर्न पाउने छैन । विद्यालयले अर्को शैक्षिक सत्रमा दश प्रतिशत भन्दा बढी दरले शुल्क वृद्धि गर्न चाहेमा यस नियमावलीको रीत पुऱ्याई मन्त्रालयको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।
- (९) यस सुत्र अनुसार निश्चित शुल्कको दर भन्दा कुनै विद्यालयले लिइरहेको शुल्कको दर बढी भएमा सो विद्यालयले यस नियमावली प्रारम्भ हुनासाथ लिइरहेको शुल्कलाई यस

नियमावलीद्वारा निश्चित सुत्र अनुसार समायोजन गरी आवश्यक देखिएमा विद्यार्थीलाई शुल्क फिर्ता गर्नु पर्नेछ ।

अनुसूची-२३
(नियम १७० को उपनियम (१) सँग सम्बन्धित)

विद्यालयले आफ्नो आय व्ययको खाता देहाय बमोजिम राख्नु पर्ने :-

<u>खाताको नाम</u>	<u>तोकिएको फाराम नं.</u>
(१) विद्यालयको बजेट खाता	फा. नं. १
(२) आम्दानीको हिसाब खाता	फा. नं. २
(३) खर्चको हिसाब खाता	फा. नं. ३
(४) नगदी खाता	फा. नं. ४
(५) बैंक खाता	फा. नं. ५
(६) पेशकी खाता	फा. नं. ६
(७) जिन्सी खाता	फा. नं. ७
(८) मासिक आम्दानी खर्चको विवरण खाता	फा. नं. ८
(९) शुल्क दर्ता किताब खाता	फा. नं. ९
(१०) वासलात खाता	फा. नं. १०

विद्यालयको बजेट खाता

विद्यालयको नाम:

ठेगाना

शैक्षिक सत्र को बजेट

व्यय					आय					
शीर्षकको नं. (१)	शीर्षकको नाम (२)	गत शैक्षिक सत्रको व्यय (३)	यस शैक्षिक सत्रको प्रस्तावित व्यय (४)	स्वीकृत रकम (५)	शीर्षकको नं. (६)	शीर्षकको नाम (७)	गत शैक्षिक सत्रको आय (८)	यस शैक्षिक सत्रको प्रस्तावित आय (९)	स्वीकृत रकम (१०)	कैफियत (११)

प्रधानाध्यापकको सही
समितिका अध्यक्षको सही-

व्यवस्थापन

द्रष्टव्य :

- (१) शिक्षकको सिलसिलेवार नम्बर लेख्ने
- (२) शिक्षक तलब, मसलन्द, फर्निचर जस्ता खर्चतर्फ भएको शीर्षकको नाम लेख्ने
- (३) नं. २ का शीर्षकहरुमा गत वर्ष भएको खुद खर्च उल्लेख गर्ने
- (४) चालू शैक्षिक सत्रको प्रस्तावित खर्च रकम लेख्ने
- (५) चालू शैक्षिक सत्रको लागि व्यवस्थापन समितिले स्वीकृत गरेको रकमसम्म उल्लेख गर्ने
- (६) आयतर्फको शीर्षकको सिलसिलेवार नम्बर लेख्ने
- (७) सरकारी अनुदान, विद्यार्थी शुल्क जस्ता अन्य शीर्षकको नाम उल्लेख गर्ने
- (८) गत शैक्षिक सत्रको खुद आम्दानी शीर्षक अनुसार उल्लेख गर्ने
- (९) यस शैक्षिक सत्रको आम्दानीको प्रस्तावित रकम उल्लेख गर्ने
- (१०) स्वीकृत रकम उल्लेख गर्ने (सरकारी अनुदानको रकम स्वीकृत तलब स्केल अनुसार हुनु पर्नेछ)
- (११) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।

आम्दानीको हिसाब खाता

विद्यालयको नाम:

ठेगाना

वर्ष महिना

मिति (१)	विवरण (२)	रसिद नं. (३)	शीर्षक (४)			जम्मा रु. (५)	बैंक दाखिला (६)	कैफियत (७)
			सरकारी अनुदान	पढाई शुल्क				
यस महिनाको जम्मा								

द्रष्टव्यः

- (१) आम्दानी भएको मिति उल्लेख गर्ने
- (२) कहाँबाट वा कसबाट प्राप्त भएको उल्लेख गर्ने
- (३) रसिद नं. उल्लेख गर्ने
- (४) कुन शीर्षक बापत प्राप्त भएको हो सोही महलमा लेख्ने र आवश्यकता अनुसार महल बढाउने
- (५) प्राप्त भएको जम्मा रु. उल्लेख गर्ने
- (६) प्राप्त रकम मध्ये बैंक दाखिला भएको रकम उल्लेख गर्ने
- (७) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।

खर्चको हिसाब खाता

विद्यालयको नाम :

ठेगाना :

वर्ष : महिना :

मिति (१)	विवरण (२)	रसिद नं. (३)	शीर्षक			अन्य शीर्षक (७)	जम्मा (८)	कैफियत (९)
			स्वीकृत दरबन्दी (४)	कर्मचारी (५)	दरबन्दी बाहिरको शिक्षक (६)			
यस महिनाको जम्मा								

द्रष्टव्य :

- (१) कारोबारको मिति उल्लेख गर्ने
- (२) खर्चको विवरण उल्लेख गर्ने
- (३) भौचर नं. उल्लेख गर्ने
- (४) जि. शि. का. बाट अनुदान रकम प्राप्त हुने स्वीकृत दरबन्दी भित्रका शिक्षकहरुको तलब भत्ता खर्च रकम उल्लेख गर्ने
- (५) विद्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरुको तलब भत्ता खर्च रकम उल्लेख गर्ने
- (६) अनुदान रकम प्राप्त नहुने दरबन्दी बाहिरको शिक्षकहरुको तलब भत्ता खर्च रकम उल्लेख गर्ने
- (७) यसमा आवश्यकता अनुसार मसलन्द, फर्निचर, छपाई, सेवा, दै. भ्र. भ. जस्ता महलहरु खडा गरी रकम उल्लेख गर्ने
- (८) महल ४, ५, ६ र ७ को जम्मा रकम उल्लेख गर्ने
- (९) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।

नगदी / बैंक / पेशकी खाता

विद्यालयको नाम:

ठेगाना :

वर्ष : महिना :

मिति (१)	विवरण (२)	भौचर नं. (३)	डेबिट (४)	क्रेडिट (५)	डेबिट/क्रेडिट (६)	बाँकी (७)	कैफियत (८)

द्रष्टव्य :

(क) नगदी खाता प्रयोग गर्दा :

- (१) मिति उल्लेख गर्ने
- (२) छोटकरीमा आम्दानी खर्चको विवरण उल्लेख गर्ने
- (३) भौचर नं. उल्लेख गर्ने
- (४) नगद प्राप्त भएमा उल्लेख गर्ने
- (५) नगद रकम बैंक दाखिला वा खर्च भएमा उल्लेख गर्ने
- (६) महल ७ को बाँकी रकम डेबिट वा क्रेडिट बाँकी के हो ? डेबिट बाँकी भए डे. र क्रेडिट बाँकी भए क्रे. उल्लेख गर्ने
- (७) बाँकी रकम उल्लेख गर्ने
- (८) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।

(ख) बैंक खाता प्रयोग गर्दा :

- (१) मिति उल्लेख गर्ने
 - (२) आम्दानी खर्चको छोटो विवरण र चेक नं. वा बैंक दाखिला भौचर नम्बर उल्लेख गर्ने
 - (३) भौचर नम्बर उल्लेख गर्ने
 - (४) बैंक दाखिला भएको रकम उल्लेख गर्ने
 - (५) बैंकबाट खर्च भएको रकम उल्लेख गर्ने
 - (६) बैंकमा डेबिट बाँकी भए डे. र क्रेडिट बाँकी भए क्रे. लेख्ने
 - (७) बाँकी रकम उल्लेख गर्ने
 - (८) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।
- (ग) पेशकी खाता प्रयोग गर्दा :

- (१) मिति उल्लेख गर्ने
- (२) पेशकी लिइएको वा फछ्यौट भएको काम उल्लेख गर्ने
- (३) भौचर नम्बर उल्लेख गर्ने
- (४) पेशकी दिएको रकम उल्लेख गर्ने
- (५) पेशकी फछ्यौट भएको रकम उल्लेख गर्ने
- (६) बाँकी पेशकी डेबिट बाँकी भए डे. र क्रेडिट भए क्रे. उल्लेख गर्ने
- (७) पेशकी बाँकी रकम उल्लेख गर्ने
- (८) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।

जिन्सी खाता

विद्यालयको नाम

ठेगाना :

वर्ष : महिना :

मिति (१)	विवरण (२)	मूल्य (३)		आम्दानी (४)	खर्च (५)	बाँकी (६)	कैफियत (७)
		प्रति इकाई	जम्मा				

द्रष्टव्य:

- (१) मिति उल्लेख गर्ने,
- (२) सामानको नाम, प्राप्त वा खर्चको छोटो विवरण उल्लेख गर्ने
- (३) सामानको प्रति इकाई दर उल्लेख गर्ने
- (४) प्राप्त सामानको परिमाण उल्लेख गर्ने
- (५) खर्च भएको सामानको परिमाण उल्लेख गर्ने
- (६) बाँकी सामानको परिमाण उल्लेख गर्ने
- (७) अन्य कुनै कुरा भए उल्लेख गर्ने ।

इकाइमा गोटा, थान, दर्जन आदि उल्लेख गर्ने ।

मासिक आम्दानी खर्चको विवरण खाता

विद्यालयको नाम:

ठेगाना

वर्ष :

महिना :

व्यय					आय						
शीर्षकको नं. (१)	शीर्षकको नाम (२)	वार्षिक स्वीकृत रकम (३)	अघिल्लो महिना सम्मको खर्च रकम (४)	यो महिनाको खर्च (५)	जम्मा व्यय रकम (६)	शीर्षक नं. (७)	शीर्षकको नाम (८)	वार्षिक स्वीकृत रकम (९)	अघिल्लो महिना सम्मको आय रकम (१०)	यो महिनाको खर्च (११)	जम्मा (१२)
जम्मा											

द्रष्टव्य :

- (१) फा. नं. १ को व्ययको शीर्षक नं. उल्लेख गर्ने
- (२) फा. नं. १ को व्ययको शीर्षकको नाम उल्लेख गर्ने
- (३) फा. नं. १ को वार्षिक स्वीकृत व्यय रकम उल्लेख गर्ने
- (४) गएको महिनासम्मको सम्बन्धित शीर्षकको खर्च रकम उल्लेख गर्ने
- (५) यो महिनाको सम्बन्धित शीर्षकहरूको खर्च रकम उल्लेख गर्ने
- (६) महल नं. ४ र ५ को जम्मा रकम उल्लेख गर्ने
- (७) फा. नं. १ को आयको शीर्षक नं. उल्लेख गर्ने
- (८) फा. नं. १ को आयको शीर्षक नाम उल्लेख गर्ने
- (९) फा. नं. १ को वार्षिक स्वीकृत आय रकम उल्लेख गर्ने
- (१०) अघिल्लो महिनासम्मको सम्बन्धित शीर्षकको आय रकम उल्लेख गर्ने
- (१२) महल नं. १० र ११ को जम्मा रकम उल्लेख गर्ने ।

बाँकी रकममा आय र व्ययको जम्मा रकमको फरक उल्लेख गर्ने ।

शि. म. फा. नं. ९

शुल्क दर्ता किताब खाता

विद्यालयको नाम

ठेगाना

कक्षा :

वर्ष : महिना :

रो.नं.	विद्यार्थीको नाम, थर	वैशाख	जेष्ठ	असार	साउन	भाद्र	असोज	कार्तिक	मंसिर	पौष	माघ	फागुन	चैत्र

वासलात खाता

विद्यालयको नाम :

वर्ष..... को आखिरी दिन.....सम्मको

दायित्व	रकम	सम्पत्ति	रकम
१	२	३	४

प्रधानाध्यापकलेखापाललेखापरीक्षक

द्रष्टव्य:

- (१) विद्यालयको दायित्व विवरणहरु उल्लेख गर्ने
- (२) दायित्व रकम उल्लेख गर्ने
- (३) विद्यालयको चालू अचल सम्पत्तिको विवरण उल्लेख गर्ने
- (४) सम्पत्तिको रकम उल्लेख गर्ने ।